

T.C.
MANİSA CELAL BAYAR
ÜNİVERSİTESİ SOSYAL
BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISININ 19. YÜZYILDAN
GÜNÜMÜZE DÖNÜŞÜMÜ(?): GURUR VE ÖNYARGI VE
BRİDGET JONES'UN GÜNLÜĞÜ ÖRNEĞİ

AFRA KASMAN

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi MAHİNUR AKŞEHİR UYGUR

Manisa,2020

T.C.
MANİSA CELAL BAYAR
ÜNİVERSİTESİ SOSYAL
BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISININ 19. YÜZYILDAN
GÜNÜMÜZE DÖNÜŞÜMÜ(?): GURUR VE ÖNYARGI VE
BRİDGET JONES'UN GÜNLÜĞÜ ÖRNEĞİ

AFRA KASMAN

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi MAHİNUR AKŞEHİR UYGUR

Manisa,2020

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Toplumsal Cinsiyetin Zaman İçerisindeki Dönüşümü(?): Gurur ve Önyargı ve Bridget Jones’un Günlüğü Örneği” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

02/11/2020

Afra Kasman

Toplumsal Cinsiyet Algısının 19. Yüzyıldan Günümüze Dönüşümü(?): Gurur ve Önyargı ve Bridget Jones'un Günlüğü Örneği

Özet

Bu araştırmanın amacı, toplumsal cinsiyet algısının tarihin farklı dönemlerinde ki durumlarının incelenmesi ve karşılaştırmalarının analizinin yapılmasıdır. Çalışmanın amacı doğrultusunda birbirlerinden yaklaşık iki yüzyıl arayla yazılmış iki roman olan, Jane Austen'ın *Gurur ve Önyargı* isimli eseri ve Helen Fielding'in *Bridget Jones'un Günlüğü* isimli eseri seçilmiştir. *Bridget Jones'un Günlüğü* isimli roman, klasik bir eser olan *Gurur ve Önyargı* isimli romanın yeniden yazım (rewriting)'ı olarak bilinmektedir. Klasik edebiyat alanında sesi duyulmayan kadın karakterlerin kendi bakış açılarıyla sesi olmak isteyen kadın yazarlar tarafından sıkça tercih edilen yeniden yazım tekniği, feminist edebiyat için önemlidir. Her iki eserin yazıldığı yıllarda kadınların durumu ve eserlerin olay örgüsü boyunca toplumsal cinsiyet farkları ve eşitsizlikleri baz alınarak değerlendirilmiş olan karşılaştırma, toplumsal cinsiyet algısının yıllar içinde iyileşme gösterip göstermediği sorusunun yanıtının bulunmasına yardımcı olacaktır. Araştırmanın metodunda, nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman analizi kullanılmıştır. Yapılan inceleme sonucunda, kadınların durumunun ve toplumsal cinsiyet normlarının gösterdiği değişimin köklü olmadığı görülmüştür.

**The Transformation(?) of Gender Perception from the 19th Century to
Today: *Pride and Prejudice* and *Bridget Jones Diary***

Abstract

The purpose of this study is to analyse and compare gender perception in two different time periods in history. Within the scope of this study two novels are chosen, namely Jane Austen's *Pride and Prejudice* and Helen Fielding's *Bridget Jones' Diary* which was written approximately two hundred years later. The novel called *Bridget Jones's Diary* is known as the rewriting of the classic novel, *Pride and Prejudice*. Rewriting is an important technique for woman writers, who prefer to give voice to the female characters whose voices are not heard in classical literature. This comparative analysis which revolves around the condition of women in the time periods the novels were written and gender discriminations and inequalities that can be observed within the plotlines, will help find an answer to the question of whether there has been a meaningful improvement in the gender perception. As the method of this study, document analysis is made use of as one of the qualitative research methods. As a result of this analysis, it is observed that there has been no radical transformations in terms of women's social position and gender role stereotypes.

TEŐEKKÜR

Çalıőmamın her aőamasında bana destek olan, bilgi ve deneyimleri ile yol gösteren öğrencisi olmaktan onur duyduğum danışman hocam Sayın Dr. Mahinur Akşehir Uygur' a, bilgi ve tecrübeleri ile lisansüstü öğrenim hayatımın tüm zorlu aőamalarında her yönden yardımcı olan, tecrübeleri ile beni aydınlatan ve desteğini hiç eksik etmeyen, sevgili hocam Sayın Dr. Aslı Elgün Oral'a, yüksek lisans eğitimim sırasında desteği ve arőiv belgelerinin transkripsiyonu aőamasında yardımlarını esirgemeyen Sayın Yrd. Doç. Dr. Ayőe Gönüllü Atakan'a, yüksek lisans tez sürecimde manevi desteğini her zaman hissettiğim değerli arkadaşım İpek Can'a, öğrenim hayatım boyunca beni maddi ve manevi olarak destekleyen ve hep yanımda olan aileme teőekkürü borç bilirim.

Afra Kasman
Manisa, 2020

İçindekiler

Giriş.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET KAVRAMI VE TARİHSEL DÖNÜŞÜMÜ

1.1. Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Kavramlarının Tanımı ve Kavramsallaştırılması.....	4
1.2. Hegemonik Erkeklik ve Diğer Erkeklikler	6
1.3. Toplumsal Cinsiyet Rol ve Kalıpları Bağlamında Kadınlık.....	10
1.4. Tarihte Toplumsal Cinsiyet.....	19
1.5. 19. Yüzyılda Kadın Hakları ve Aydınlanmacı Liberal Feminizm.....	33

İKİNCİ BÖLÜM

GURUR VE ÖNYARGI VE BRİDGET JONES'UN GÜNLÜĞÜ

ROMANLARI ÖRNEĞİ

2.1. JANE AUSTEN, GURUR VE ÖNYARGI İSİMLİ ROMANI VE DÖNEMİN TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİKLERİ.....	42
2.1.2. Kadınlık ve Erkeklik Stereotipleri ve Gurur ve Önyargı Karakterleri.....	49
2.1.3. Kadınlar İçin Tek Var Oluş Pratiği: Evlilik	55
2.1.4. 'Yanlış Bilinç' Olarak Din Olgusu ve Bu Olgunun Cinsiyet Eşitsizliği Üzerindeki Etkileri: Mr. Collins Karakterinin Analizi.....	62
2.2. HELEN FIELDİNG, BRİDGET JONES'UN GÜNLÜĞÜ İSİMLİ ESERİ VE TOPLUMSAL CİNSİYET NORMLARI..	70
2.2.1. Kadınlar İçin Belirlenen Güzellik Standartları ve Cinsiyet Eşitsizliğini Pekiştirmedeki Rolü.....	76
2.2.2. Gerçek mi, İllüzyon mu?: Cinsel Özgürlük Eşitsizliği.....	83
2.2.3. Kadının Görünmeyen Emegi.....	90
Sonuç.....	97
Kaynaklar.....	102

Giriş

Toplumsal cinsiyet kavramı, cinsiyet sözcüğünden farklı olarak bireylerin biyolojik cinsiyetlerinden bağımsız şekilde toplumun onlara yüklediği eril ya da dişil özellikleri tanımlamak için kullanılır ve biyolojik cinsiyetle olan ayrımı vurgulama amaçlı kavramsallaştırılmıştır. Feminist teori, kadın çalışmaları, kadınlık – erkeklik çalışmalarında sıklıkla adından söz edilen toplumsal cinsiyet kavramı “En güncel kullanımıyla [...] ilk kez, cinse dayalı ayrımların aslen toplumsal olduğunda ısrar eden Amerikalı feministler arasında ortaya çıkmış görünüyor. Bu sözcük, cins ya da cinsel farklılık gibi terimlerin kullanımında ima edilen biyolojik determinizmin reddini ifade etmiştir.” (Scott, akt. Demirler, Dinçer, 2010:113). Bilindiği gibi biyolojik deterministler, bireylerin biyolojik cinsiyetlerine göre bir ‘doğa’ larının olduğunu, istek ve arzularının, davranış ve huylarının, hayattaki seçimlerinin ve iş bölümünün kadın ve erkeklerin doğalarına yani yaratılışlarına bağlı olarak belirlendiği düşüncesini savunurlar. Biyolojik deterministlere göre, kadınlar doğaları gereği anne olmayı arzu ederler ve her kadın anne olmalıdır. Çocukları büyütme görevini de annelerin üstlenmesi gerektiğini düşünen deterministler, annelerin çocukları büyüdükten sonra ev içi işlerle meşgul olmalarını, eşlerinin ve çocuklarının bakımlarından sorumlu olmalarını gerekli bulurlar. Erkeklerin doğası gereği rekabetçi, savaşçı ve zorluklara göğüs gerebilen bir yapıya sahip olduğu varsayıldığı için onların toplumsal alanda varlık göstermelerinin daha uygun olduğu düşünülür. Kadınların uysal ve yönlendirilebilir olduğunu söyleyen bu düşünce, kadınların yapılarının bu şekilde olduğunu, aksinin doğaya karşı gelmek olacağını iddia eder. Kadın ve erkeğin tüm rollerinin biyolojilerine bağlı olduğu düşüncesi, cinsiyet ayrımcılığının temel dayanak noktasıdır. Ancak bu düşünce, kadın ve erkeğin duygu durumlarını ve toplumsal cinsiyet normlarını açıklamada sığ ve yetersiz kalmaktadır.

Kadınların erkeklerden daha aşağı olduğunu düşünenlerin yaptığı [...] “düşmanca cinsiyet ayrımcılığının” yanında kadınlara yönelik olumlu stereotip duygulara sahip fakat kadının daha zayıf olduğunu düşünenler tarafından yapılan “iyicil cinsiyet ayrımcılığı” da toplumda görülen yaygın bir cinsiyet ayrımcılığıdır (Aronson, Wilson & Akert, 2012:799-800). Bu tip gizli cinsiyet ayrımcılığı, kadının toplumdaki geleneksel rollere sokulmasını meşrulaştırdığı için düşmanca cinsiyet ayrımcılığından daha etkili olmaktadır. [...] Biyolojik determinizm anlayışına göre, kadınlarla erkeklerin toplumsal, psikolojik ve davranışsal özelliklerinin tümünün temelinde metabolizma gerçeği bulunmaktadır (Sayer, 2011 akt. Karatekin, Topçu, Kuş, 2018:400,401).

Feminist kurama göre ise, bireylerin kadın ve erkek olma durumu doğuştan biyolojik cinsiyetlerini (sex) belirlese de toplumsal cinsiyet (gender) toplum tarafından belirlenmektedir, bireyler toplumsal cinsiyet rolleri ve davranışlarına doğuştan sahip değildirler. Toplumsal cinsiyet bir inşa sürecidir. Birey doğduğu andan itibaren başlayan bu süreç sonucunda, yetişkinlik evresine gelmeden önce aksi mümkün olmayan kurallar şeklinde kalıp yargılar ile desteklenerek bireylerin tüm duygu, davranış, görünüm ve rolleri belirlenmiş olur.

Bu toplumsal cinsiyet aşılması ve inşası; insanın ölümüne dek uzanan toplumsallaşma sürecinde -cinsiyete göre farklılaşan yaptırımlarıyla- kültürel bir etkinlik olarak devam eder. Fıstığım, çiçeğim gibi hitaplar, kız çocuğuna nazik ve ince bir ses tonuyla söylenirken; erkek çocuğuna kaplan, koç metaforlarıyla cesaret ve güç aşılanır. Çocuklukta başlayan ve erkeklere genellikle güç, cesaret, dayanıklılık; kadınlara ise zayıflık, kibarlık, duygusallık atfeden toplumsal cinsiyet eğitimi, yetişkinlikte de devam eder ve kişilerin davranış biçimlerinden seçecekleri mesleklere kadar etkisini sürdürür (Çolak, 2018:88).

Kadınlara atfedilen 'kibarlık ve naziklik' özellikleri kız çocukları için küçük yaşlardan itibaren büyüyüp birer yetişkin olana dek beklenen özelliklerdir ve sürekli kendisinden kibar olması beklenen bir birey aynı zamanda itiraz etmemeye, haksızlığa uğramaya ve zamanla itaate de alışmış olacaktır. Eşitsizliğe ve eşitsizliğin gerektirdiği rollere alışan kadın bireyler ev içi rollerinin devamı niteliğinde olan öğretmenlik, çocuk bakıcılığı gibi meslek grupları ile sınırlandırılmışlardır. Kadınların bir mesleği profesyonel olarak yapabilmelerine izin verilmesi için ise uzun bir zaman geçmesi gerekmiştir.

Çalışmanın ana konusu, bireyler için uygun görülen kadınlık ve erkeklik rollerinin ayrımcı ve eşitsiz yapısının tarihsel süreçler göz önüne alınarak değerlendirilmesidir. Çalışmanın ilk kısmında, tüm insanlık tarihinin fikir ve düşünce temellerinin atıldığı Antik Yunan'da, kadın düşmanlığının had safhada olduğu bilinen Ortaçağ'da ve kadınların hak arama mücadelelerinin başladığı dönemde kadınların toplumsal konumlarının ne durumda olduğu ve Feminizm ile birlikte günümüzde nelerin değişip nelerin aynı kaldığı kuramsal çerçevede incelenmiştir. Tarih boyunca kadınlar için uygun görülen annelik ve iyi bir eş olma görevi, kadınların iş hayatı, eğitim hayatı, bilimsel hayat ve sosyal hayattan tamamen soyutlanmasını beraberinde getirmiştir. Kadınların tüm bu ayrımcılık problemlerine ilk karşı çıkışı, Aydınlanmacı Liberal Feminizm ile 19. yüzyılda gerçekleşmiştir. Feministlerin hak arayışları sonucunda bazı siyasal ve sosyal hakların kazanımı sağlansa da kadın

erkek eşitsizliği sorununun günümüzde halen varlığını sürdürdüğü bilinmektedir. Çalışmanın ikinci kısmında, kadınların feminizm ile birlikte belirli hakları elde etmeden önceki durumları Jane Austen'in *Gurur ve Önyargı* adlı eseri üzerinden, kadınlık ve erkeklik stereotipleri, toplumsal cinsiyet normları, kadınların hayatlarının evlilik üzerine kurulu olmasının nedenleri, kadınların eğitim ve kamusal alandan dışlanmalarının sebep ve sonuçları incelenmiştir. Kadın hakları kazanımları sonrası ilerleyen zamanda iş hayatı ve sosyal hayat içerisinde var olan kadının durumu ve temel problemleri, kadınların iş hayatı ve kamusal hayatta var olsalar dahi eşitsizliklerin değiştirdiği yön ve iki yüz yıl önceki toplumsal cinsiyet normları ile günümüz toplumsal cinsiyet normlarının aynı ya da benzer kalan tarafları ise *Gurur ve Önyargı* eserinin yeniden yazımı olan Helen Fielding'in *Bridget Jones'un Günlüğü* isimli eseri üzerinden irdelenmeye çalışılmıştır.

TOPLUMSAL CİNSİYET KAVRAMI VE TARİHSEL DÖNÜŞÜMÜ

Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Kavramlarının Tanımı ve Kavramsallaştırılması

*Eyvah! Kaleme el atan bir kadın,
Nasıl da küstah bir varlık gözüyle
bakılır ona,
Hiçbir erdemin arındıramayacağı bir hata. Derler
ki, cinsiyetini, yönünü şaşırılmış bunlar;
[...]Yazmamız, okumamız, düşünmemiz, sormamız,
Gölgeler güzelliğimizi, tüketir
zamanımızı,
Ve sekteye uğratar özünü fetih olan
yıllarımızı.
Oysa bir köle evinin donuk idaresi
bile Yürütülür azami sanat ve becerimizin birazı ile
(Woolf,2019:85).*

İnsanlık tarihinde cinsiyet ile ilgili kurallar ve tartışmalar her zaman var olmuştur. Son dönemlerde ise kadın çalışmaları alanında toplumsal cinsiyet ve biyolojik cinsiyet arasındaki farklar sıklıkla tartışma konusu olmuştur. Toplumsal cinsiyet teriminin dilimizde çıkış noktasına baktığımızda, İngilizce’de cinsiyet kelimesi için iki ayrı kelime kullanıldığını ve farklı anlamlar ifade ettiğini görürüz. ‘Sex’ kelimesi biyolojik ayrıma işaret ederken ‘gender’ kelimesi,

Latince, Almanca, Yunanca gibi, şahıs zamirlerinin ve cins isimlerin “cinsiyetli” olabildiği diller söz konusu olduğunda “dilbilimsel cinsiyet/cins anlamında, yani bir gramer terimi olarak da kullanılmaktadır. “Cinsiyet” dediğimiz şeyin birbirinden ayrıştırılabilecek iki ayrı kullanımının bulunmadığı dillerde ise “toplumsal cinsiyet” terimi üretilmiştir (Butler, 2016:9).

Biyolojik cinsiyet, bireylerin doğduğu andan itibaren kadın ya da erkek olmalarını ve buna bağlı olarak gösterdikleri genetik ve fizyolojik özellikleri ifade eder. ‘Toplumsal cinsiyet’(Gender) ise, bireylerin biyolojik cinsiyetlerine bağlı olarak toplumun ve kültürün onlardan beklediği rol, davranış ve yargıların bütünüdür. Cinsiyeti doğa belirlerken, toplumsal cinsiyeti kültür belirlemektedir. Kadınlar ve erkekler için belirlenen kuralları dayatan biyolojik cinsiyet değildir.

Cinsiyet ile toplumsal cinsiyet arasındaki ayrım ilk başlarda “biyoloji kaderdir” ifadesine itiraz etmek için kullanılmıştı, aynı zamanda da cinsiyet biyolojik anlamda ne denli geri çevrilemez görünürse görünsün toplumsal cinsiyetin kültürel olarak inşa edildiği, dolayısıyla ne cinsiyetin nedensel sonucu ne de onun kadar sabit bir şey olduğu savı içinde kullanılmaktadır (Butler, 2016:50).

Toplumsal cinsiyet kavramı, bireyin biyolojik cinsiyetine bağlı olarak sahip olduğu özelliklerden çok daha farklı biçimde “doğuştan” değil, toplum tarafından

oluşturulan normlar ‘taklit’ edilerek ve baskılanarak, bireyin doğumundan itibaren sonradan öğrenilmektedir.

Önce kavramsal çerçeveyi netleştirmek için, erkek ve erkeklik kelimelerinin anlamlarına bakalım. Misalli Büyük Türkçe Sözlükte “erkek” kelimesi için şu tanımlar verilmektedir: “1. Canlı varlıkların üreme bakımından ayrıldığı iki cinsten dışısını dölleyecek şekilde yaratılmış olanı, dışının karşıt cinsi, er”. Buna karşın, International Encyclopedia of Men and Masculinities (Whitehead, 2007: 372-6), genellikle – tıpkı sözlükteki ilk tanımda olduğu gibi - biyolojik anlamda kadın kelimesinin karşıtı görüşünün yaygın olmasına rağmen, kelimenin “erkeklik”, “erkeksilik” ve “adamlık” terimlerinin kültürel kavramlarını yoğun olarak çağrıştırdığını belirtmektedir. Bu bağlamda, Türkçe sözlüğün tanımlarına döndüğümüzde, kelimenin altıncı sıradaki anlamının şu şekilde verildiği görülmektedir: “ Mert, korkusuz, cesur, yiğit” (aynı yerde). Burada da açık bir şekilde görülebildiği üzere “erkek” kelimesi biyolojik bir anlam ifade etse de, “erkeklik” kavramından tamamıyla uzaklaşmıyor, bir diğer deyişle içerisinde biyolojik anlamının dışında sosyal, kültürel ve ideolojik anlamları da barındırıyor; bu yüzden de anlamını hem biyolojiden hem de kültürden almış bir terim olarak karşımıza çıkıyor (Kepekçi, 2012:61).

Aynı şekilde “kadın” kelimesine baktığımızda; Türk Dil Kurumu’nun birinci anlamında, “Erişkin dişi insan, hatun, hatun kişi, zen” olarak tanımlandığını ancak ikinci anlamında ise, “Analık veya ev yönetimi bakımından gereken erdemleri, becerileri olan” şeklinde tanımlandığını görürüz. Türkçe Sözlükte ise “kadın” kelimesinin ilk ve ikinci anlamları şu şekildedir: “Erişkin dişi insan, Evlenmiş ya da kızlığını yitirmiş dişi insan.” Kelimenin beşinci anlamında ise “hizmetçi” şeklinde bir tanımlama yer alır. Görüldüğü gibi kelimenin ilk anlamında biyolojik bir durum temel alınmıştır ancak diğer anlamlarına bakıldığında; kadınlar annelik ve evlilik kurumundan ibaret varsayılarak tanımlanmıştır. Diğer taraftan erkek ve erkeklik tanımlarında babalık ve eş olma görevleri üzerine her hangi bir vurgu yoktur. Üstelik kadın bireylerin cinsel aktiflik durumu biyolojik olarak “kadın” olma durumu ile eşdeğer tutulmuştur ve mesleki anlamda dahi kadın bireylerin hangi iş kolunda var olabilecekleri öngörülmüştür. Tıpkı erkek kelimesinde olduğu gibi kadın kelimesinde de yine sözlük anlamında dahi toplumsal cinsiyet rol ve eşitsizliklerinin izleri olduğu görülür. “Witting’e göre dil, yapıları itibariyle değil, yalnızca uygulama da kadın düşmanı olan bir araç ya da alettir” (Butler, 2016:78).

Biyolojik cinsiyetin aksine, toplumsal cinsiyet farklılığı, sosyal yapılandırma sonucu oluşmaktadır ve değiştirilebilir. Toplumsal cinsiyet Giddens’a göre, “toplumsal olarak kurulmuş erillik ve dişilik kavramlarıyla bağlantılıdır ve bireyin biyolojik cinsiyetinin doğrudan bir sonucu olmak zorunda değildir”(Öngen ve Aytaç,

2013: 2). Toplumsal cinsiyet kavramı 1972 yılında Ann Oakley'in 'Sex, Gender and Society' adlı eserinde kullanmasıyla literatüre dahil olmuştur. "Oakley, 'cinsiyet'le (sex) biyolojik erkek-kadın ayrımını anlatırken; 'toplumsal cinsiyet'le (gender), biyolojik ayrıma paralel olarak toplumsal bakımdan eşitsiz bölünmeye gönderme yapmaktadır" (Marshall 1998, 98 akt. Keskin, Ulusan, 2016:50). Kadın ve erkek bireyler için toplum belirli normlar belirler ve bu normlar bireylerin iş hayatı, sosyal hayat, giyim - kuşam, görünüm, davranış ve hatta duygularını dahi yönetme üzerine inşa edilmiştir. Ann Oakley'in yukarıda adı geçen kitabında ifade ettiği gibi: "Kadının ve erkeğin farklı olduğunu herkes bilir. Ancak bu bilginin altında esas bir tedirginlik vardır: Onlar nasıl farklıdır? Bu farklılığın genişliği ve kapsamı nedir? Erkek ya da kadın olarak davranmak neden önemlidir ve toplumda nasıl karşılanır? İlk sorular bireylerin gerçekleri ile ilgilidir. Son soru ise bir değer sorusudur" (akt. Zubaroğlu Yanardağ, Özmete, 2016:91-2). Zubaroğlu Yanardağ ve Özmete'nin Oakley'in sorduğu sorulara verdiği yanıt ise toplumsal cinsiyetin biyolojik cinsiyetin ötesine geçtiği ve bir kültür ögesi, bir tür sosyal sınıflandırma olduğu yönündedir (Zubaroğlu Yanardağ, Özmete, 2016:92). Toplumda ki bu sosyal sınıflandırma bireylerin ayrımcılığa maruz kalmasına neden olmaktadır. Bir toplulukta aynı eylem ve davranış bireylerin bir kısmı için doğru, kabul edilebilir ve zararsız görülürken diğer bireyler için yanlış, yasak ve sakıncalı görülüyor ise bu bireylere derin bir ayrımcılık uygulandığı anlamına gelmektedir. Dünya genelinde tüm ülkelerde farklı uyruktan gelen bireylere ve kadınlara ayrımcılık uygulanmıştır ve günümüzde halen uygulanmaya devam edilmektedir.

Hegemonik Erkeklik ve Diğer Erkeklikler

Tüm toplumlarda dikey bir hiyerarşi vardır ve bu hiyerarşiye göre nasıl ki bireyler ırk, etnik köken, statü, renk, ekonomik durum ve benzeri sebeplerden ayrımcılık ve sınıflandırma sorununa maruz kalıyorlarsa aynı şekilde cinsiyet ve toplumsal cinsiyet normları nedenli ayrımcılık ve hatta cinsiyet nedenli sınıflandırma sorununa da maruz kalırlar. Ancak yine de geleneksel anlayışa göre erkek bireyler kadın bireylere göre piramidin daha üst katlarında yer almaktadır.

Cinsiyetin ve cinselliğin bir iktidar sorunu olarak kavramsallaştırılmasına en önemli katkılardan birini sağlayan Foucault, Cinselliğin Tarihi'nde Avrupa merkezli bir cinsellik tarihinin varlığını vurgularken, öznenin kuruluşu ve iktidar sorunu üzerinde özellikle durmaktadır. Tam da bu noktada bir iktidar sorunu olarak eril egemenlik "cinsel"dir. Yalnızca erkekler değilse de, özellikle erkekler hiyerarşiyi cinselleştirmişlerdir ve toplumsal cinsiyet

kavramsallaştırması da buna örnektir. (MacKinnon, 2003,150 akt. Özbek, 2016:53)

Ataerkil söylem, erkeklerin biyolojik ayrıcalıkları olduğunu iddia etmektedir. Fiziksel kas ve kemik gücü, dayanıklılık gibi özelliklere erkeklerin sahip olduğunu, kadınların bu özelliklerden yoksun olduğunu iddia eden düşünce şekli aynı zamanda kadınların fiziksel güç yoksunluğunun yanı sıra duygusal ve hassas, fazla duyarlı, güçlülere karşı dayanıksız, kırılğan ve naif olduğunu da iddia etmektedir ve kadını çocukluğundan itibaren bu yönde koşullandırmaktadır. Biyolojik tanımlamalar ve onlara dayanan duygusal özellikler toplumda kadına ve erkeğe ayrı roller vermiştir ve erkeği iktidar konumuna getirmiştir. Feministler kadın ve erkek olmanın normlarının toplum ve kültür tarafından şekillendirildiği bakış açısını sosyal bilimler literatürüne kazandırmışlardır. Simone de Beauvoir'ın çok bilinen sözü "Kişi kadın doğmaz, kadın olur" (Butler, 2016:43) adeta kadınlık kimliğinin medeniyet tarafından oluşumunu özetler niteliktedir. "de Beauvoir için toplumsal cinsiyet 'inşa edilmiş'tir" (Butler, 1990:54). Toplumun benimsediği ataerkil sistemde cinsel hiyerarşi sadece bireylerin biyolojik cinsiyetleri üzerinden değildir. Bireylerin cinsel tercihleri de en az cinsiyetleri kadar dikey hiyerarşide nerede bulunacaklarını belirleyebilmektedir. Heteroseksüellik normatif bir kategoridir ve kadınların yanı sıra cinsel yönelimleri farklı olan bireyler de ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Nasıl ki erkekler kadınlara göre piramidin üst katlarında yer alıyorsa farklı cinsel yönelimleri olan bireyler de heteroseksüel erkek bireylere göre piramidin alt katlarına yerleştirilmektedirler.

Sosyal olarak eşcinsel tutkunun yasaklanması heteroseksüellik için kurucu bir rol oynarken, eşcinsellik kadınsılaştırıcı ve kirlili birşey olarak görülür (Butler ve Young-Bruehl'den aktaran Ellis, 2011). Gündelik hayatta erkek egemen söylemin kadınsılık ve kadın olmak üzerine ürettiği anlam, geylerin de "kadınsı bir öteki" olarak inşa edilmelerine zemin hazırlamaktadır. Bir erkeğin bir başka erkekle romantik ilişkisi "eşcinsellik" olarak isimlendirilmekte ve eşcinsellik de bu bağlamda doğrudan cinsel ilişki ile çağrışım yapmaktadır. Cinsel ilişkinin ne olduğu ise heteroseksüellik üzerinden tek düzeyde tanımlanmakta; kişilerden birinin diğerini salt penetre etmesine indirgenmektedir. Bu sebeple erkek erkeğe romantik bir ilişki erkeklerden birinin kadın konumuna geçmesi yani penetre edilmesi gerektiği kabulü ile açıklanmaktadır (Gürhanel, Arkonaç,2013:2).

Eril düşünce tarzına göre penetre eyleminin işlenişinde pasif konumda olan kişi ikincil, öteki ve zayıf konumda olandır ve eylemin kendisinin alay, şaka konusu olması ve hatta küfürlerde yer etmesi bu nedenledir.

Toplumlar buldukları bölgelerdeki hakim ideolojiye göre şekillenmektedirler. Hakim ideoloji bireylerin kültürlerini, davranışlarını,

yaşayışlarını ve düşünce tarzlarını etkiler. Düşünce tarzları nesilden nesile aktarılırken aktarım oldukça erken yaşlarda başlar ve ataerkil düşünce tarzı birçok toplum ve kültürde aynı ya da benzer şekildedir.

Foucault, Antik Yunan'da genç erkeklerin olgunluk evresine geçinceye dek diğer (olgun) erkekler tarafından penetre edilmesinin belli ölçülerde kabul edildiğini belirtir. Erkeğin gücü, kadınları ve oğlanları penetre edebilir olması üzerinden kurulmaktadır. Olgunluğa geçen oğlanların "eski" alışkanlıklarını sürdürerek, cinsel ilişkide "pasif" konumda olması kabul edilemez olarak belirginleşmektedir (Gürhanel, Arkonaç, 2013:2).

Bu yüzden eşcinsel erkekler toplum tarafından dışlanmaktadır. Bir erkek birey en az homofobik olduğu kadar mizojiniktir. Bundan yirmi yıl önce Oakley aracılığıyla tanıştığımız 'hegemonik erkeklik kavramı' konuyu detaylı şekilde açıklamaktadır. Erkekler sadece kadınlar ile değil kendi içlerinde de dikey bir hiyerarşik yapı içerisine konumlanmışlardır. 'Beyaz, varıl, güçlü, özgüvenli ve maço' erkekler diğer erkekler üzerinde baskı kurmaktadır. Hegemonik erkekler kendilerine benzemeyen ya da 'kadınsı' özellik gösteren erkekleri ikincil konuma itmişlerdir. Eşcinsel erkekler ise piramidin en alt katlarında yer almak zorunda bırakılmışlardır. Hegemonik erkekler toplumda diğer erkekler ve kadınlardan daha fazla söz sahibidir, daha baskındır ve onların kuralları 'geçerlilik' taşır. Bu kurallar sosyal yaşam, eğitim ve iş hayatı, aile hayatı, siyaset, medya ve televizyon, yazılı basın hatta yedinci sanat dalı olarak adlandırılan sinemada bile karşımıza çıkmaktadır.

İlk kez 1982 yılında Avustralya'daki liselerde yürütülen saha çalışmalarının sonunda hazırlanan raporda adından söz edilen hegemonik erkeklik, daha sonra söz konusu araştırmada yer almış isimlerden biri olan R.W. Connell'in yaptığı çalışmalarla geliştirilmiştir. Connell, kavramı Antonio Gramsci'nin hegemonya kavramı üzerine kurmuştur. Hegemonik erkeklik; sadece erkeklerin kadınlar üzerindeki baskısını değil, farklı erkeklik grupları arasındaki zorbalık ilişkilerini anlamaya yönelik olarak oluşturulmuş ikili işleve sahip bir kavramdır. Dışsal (external) hegemonya erkeklerin kadınlar üzerindeki zorbalığın kurumsallaşması sürecine işaret ederken, içsel (internal) hegemonya bir grup erkeğin diğer erkekler üzerindeki hakimiyetine göndermede bulunmaktadır. Hegemonik erkeklik özünde, yalnızca, kadın ve erkek cinsinin karşılıklı çatışmasını değil erkeklerin kendi aralarındaki çekişmelerini ve çatışmalarını da kapsamaktadır. (Özben, Youssouf, 2019:104)

Farklı erkekliklerin varlığı farklı tarihlere, toplumlara, kültüre, kişilerin çevresel etkenlerine, kişilerin aile yapısına, yaşadıklarına ve tüm bunlarla şekillenen psikolojik durumuna göre değişmektedir. 'Olması gereken' olarak yansıtılan erkeklik türü 'hegemonik erkeklik'tir ve bu tür erkeklik tıpkı hegemonya kavramında olduğu gibi topluma zaten doğru ve makul olarak değerlendirilen modeli dayatır ve

toplumun 'rıza'sı alınarak aslında dayatma olan tüm unsurlar toplumsal yaşamın ideal dinamikleriymiş gibi hissettirilir. Hegemonik erkeklik ile ataerkil şiddet arasında güçlü bir iş birliği vardır. Hegemonyayla konumlanan erkekler birbirleri arasındaki güç ilişkisine rıza göstermek zorunda bırakılmışlardır. Hegemonik erkeklik sınıfında yer alan erkekler toplumun erkeklik tanımlarını eksiksiz yerine getiren erkeklerdir ve tanımlamaların dışında kalan erkekleri tıpkı kadınlar gibi toplum ikincil konuma iter.

Üstelik hegemonik erkekliği destekleyen ve işleyişini sürdürenler sadece erkekler değildir. Hegemonik erkeklik normlarını benimseyip içselleştiren, işleyişine katkıda bulunan kadınların sayısı da azımsanmayacak kadar fazladır. Bu durumun en büyük örneklerinden biri İngiltere'nin en uzun süre görevde kalan başkanı Margaret Thatcher'dır. Margaret Atwood'un feminist distopya olarak kategorize edilen ve dünya çapında ses getiren, eril iktidar ve tahakküm ilişkilerini işlediği eseri *Handmaid's Tale*'i, Margaret Thatcher'ın görev yaptığı yıllarda kaleme almış olması bir tesadüf değildir.

İngiltere'de sosyal politikalara ilişkin değişimlerin yaşanması, sosyal refah hizmetlerinin devlet eli yerine özel sektör tarafından sunulmaya başlaması ve sivil toplum hareketlerinin kısıtlanması meydana gelmiştir. Bu politik iklim içerisinde kadın hareketleri açısından İngiltere altın çağını yaşasa da; Thatcher, bu hareketin tam aksi biçimde toplumsal cinsiyet eşitsizliğini arttıran uygulamalar yapmaktadır (Pak, 2019:3).

Connell'e göre hegemonik erkeklik çok az sayıda erkeğin karakterini yansıtmaktadır. Çok sayıda olan erkeklik türü ise 'suç ortağı' erkekliktir, bu erkeklik türü ataerkil şiddetin hem kendilerine hem de diğer erkeklere uyguladığı baskının sürdürülmesine ortaktır. Ataerkil şiddetin hakimiyeti karşısında durma seçeneği yerine kabul etme ve boyun eğmeyi tercih etmektedir ancak ataerkil baskının adaletsizliklerini fark etme ihtimali de bulunmaktadır. Tıpkı kadınlar gibi hegemonik erkekler tarafından eril şiddet gören bir diğer erkeklik türü ise 'madun' erkekliktir. Madun erkekler (ideal erkeklik kültürünün dışında kalan erkekler) kadınlar ile aynı sıkıntıları yaşamakta, eril tahakküm altında ezilmektedir. Ayrıca küçük yaşlarda okulda ya da oyun sırasında kavga etmekten çekinen, güç gösterisi yapma ve benzeri durumlardan kaçınan çocuklar, 'hanım evladı' olarak damgalanmakta, ileri yaşlarda eril davranışlar sergilemeyen yetişkin erkekler de hegemonik erkekler tarafından baskı görmektedir ve bu erkekler de madun erkeklik sınıfına girmektedir. Connell'in literatüre kattığı bir diğer erkeklik türü ise 'marjinal erkeklik'tir.

Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nde sokak çetelerine katılıp zaman zaman fiziksel güç gösterilerinde bulunan siyahi erkekler beyaz erkek kategorisinin dışında kaldıkları için ataerkil düzenin "nimetlerinden" kısıtlı olarak faydalanırlar ve buna bağlı olarak da hegemonik erkeklığı tam anlamıyla pratik edemezler ve siyahi olup etnik çağrışımlar yapmaları nedeniyle marjinal erkeklığı örnek teşkil etmektedirler. Diğer yandan, bir fabrika işçisi de işçi sınıfına ait olması nedeniyle hegemonik erkeklığı tam anlamıyla uygulayamaz ve marjinal erkeklığı örnek olarak gösterilebilir. Kısacası, sınıf, etnisite, engellilik durumu gibi toplumsal cinsiyet dışında kalan ancak toplumsal konumlanışı hakkında bilgi veren özellikleri itibariyle standardın (veya "idealin") dışında olup "marjinal" olarak nitelendirilebilecek bütün erkeklıklar marjinal erkeklik kategorisinde değerlendirilebilir (Canatan, Sığın, 2018:169).

Farklı erkeklik türleri bulunsa da tüm erkeklerden karşılamaları talep edilen tüm beklentiler benzer ya da aynıdır. Sağlıklı, fiziksel ve psikolojik olarak güçlü, cesur, başarılı, kariyer sahibi ve cinsel güçlerinin yüksek olması beklenmektedir. Erkeklerden karşılaması beklenen bu yüksek talepler erkeklerin omuzlarında hem ciddi bir yükür hem de tüm bu sorumlulukları karşılayamamaları durumunda iktidarlarını kaybetmelerine ve psikolojik olarak çökmelerine neden olmaktadır. Psikolojik olarak çöken erkekler sadece kendilerini değil çevrelerini de hastalıklı bir sürecin içine çekerler.

Toplumsal Cinsiyet Rol ve Kalıpları Bağlamında Kadınlık

Biyolojik olarak 'doğurganlık' özelliklerine sahip olmalarından kaynaklı, kadınlardan 'annelik' rollerine uygun tutum ve davranışlar beklenmektedir. Tüm bu beklentiler bireylerin toplumsal ve sosyal yaşamlarında belirleyici olmaktadır. Hatta tarihte birçok toplum ve kültürde kadınların annelik dışında toplumsal hayatta var olmalarına izin verilmemiştir.

Hesselbart'ın cinsiyet rolleri açısından gerçekler ve idealler arasındaki çatışmayı anlattığı çalışmasında; cinsiyet rollerinin "doğuştan-nature" mı var olduğu ya da sonradan "yetiştirme-nurture" sürecinde mi kazanıldığı tartışılmaktadır. Kadının toplumda işbirliğine açık, duyarlı yapısı ile yetiştirmeye dayalı rolü öne çıkarken; erkeğin genelde baskın, girişken, daha agresif ve güçlükler ile başa çıkabilen bir model oluşturmasının nedeni sorgulanmaktadır. Çünkü cinsiyetler arasındaki algılanan bu farklılıktan ortaya çıkan toplumsal statü erkekler için amaçlara ulaşmada etkili olan araç rolleri, liderlik rollerini yükleyerek, toplumun önemli görülen sosyal, ekonomik ve politik organizasyonlarında daha aktif hale gelmelerine olanak tanımaktadır. Diğer yandan cinsiyetler arasında algılanan farklılık kadına ise bakım ve yetiştirme rolünü yüklemektedir. Bu farklılığın oluşması birçok çalışmada kadının "üreme rolü'ne dayandırılmaktadır. Bu yaklaşım cinsiyet rollerinin doğuştan tabiat gereği var olduğu görüşünü ortaya koymaktadır. Oysa toplum içinde yetiştirilme/sosyalizasyon sürecinde cinsiyet rollerinin eşitlikçi tutumları

içeren ideal biçime göre şekillendirilmesinin gerekliliği ve önemi açıktır (Zubaroğlu Yanardağ, Özmete, 2016:2).

Zubaroğlu Yanardağ ve Özmete'nin de değindiği gibi bireyler doğdukları andan itibaren toplumsal cinsiyet kalıplarına maruz kalırlar. Kız ve erkek çocuklara önceden belirlenmiş olan belli davranış kalıpları, giyim tarzları, oyunlar ve hatta renkler dayatılır ve çocuklar henüz biyolojik olarak kadınlar ve erkekler haline gelmeden kadın ve erkek olarak tanımlanırlar. Bunun en göze batan örneği kız ve erkek çocukları için belirlenmiş olan renkler ve bu renklerin temsil ettikleri sembolik anlamlardır. Kız çocuklarına bebeklikten itibaren pembe renk giydirilir ve pembe; hayal, aşk, sevgi, kırılabilirlik, duygusallık, yumuşaklık gibi kavramlarla bağdaştırılan, güzelliği ve bedenselliği temsil eden bir renktir. Erkek çocuklara pembe giydirilmesi hoş karşılanmaz. Erkek ve kız çocukların görünüşleri için de kalıplaşmış kurallar vardır; erkek çocukların saçları kısa, kız çocuklarının uzun ve bakımlı olmalıdır. Erkek çocuklar için araba silah, top ve benzeri oyuncaklar uygun görülürken kız çocukların ise ileri yaşlarda edinecekleri mutlak görevleri olan anneliğe hazırlayacak bebeklerden başka oyuncakları yoktur. Erkek çocuklar küçük yaşlardan itibaren dışarıda oyun oynamaya, özgürleşmeye ve maceraperestliğe teşvik edilir ve bu sayede hayatı öğrenmeye erken yaşlarda başlarlar. Kız çocukların ise ev içinde kalmaları uygun görülür ve dış dünyadan uzak kalırlar. Bu ayırım modern Batı felsefesinin en merkezi isimlerinden biri olan J.J. Rousseau tarafından da kuramsallaştırılmıştır. Rousseau'ya göre, kız çocukları ve erkek çocukları için tasarlanan eğitim sistemleri farklı olmalıdır ve iki farklı cinsten olan çocukların aynı eğitimi almaları sakıncalıdır. Rousseau'ya göre, bunun en büyük nedeni şudur ki, "Kadın, kadın olarak kaldıkça üstün, erkeklik iddiasında buldukça geri kalır" (J. J. Rousseau, 2016:226). Rousseau, kadınların biyolojik olarak doğurgan olmaları sebebiyle onların en büyük görevlerinin annelik olduğunu, kadınların tabiatının uysal, pasif ve itaatkar olduğunu, erkeğe benzemeye çalışırsa her yetenekten mahrum kalacağını düşünmektedir. Rousseau, kadınların kendi yeteneklerine ve niteliklerine bağlı kalmaları gerektiğini ve erkeklerin becerilerine özenirlerse geri kalacaklarını iddia eder. Ona göre, kadının tabiatı anneliktir ve kız çocuklarının yaratılışının asıl gayesi doğurganlıktır. Rousseau'ya göre, "Kadınlar birçok şey öğrenmelidir; fakat kendilerine faydalı olacak şeyleri öğrenmeleri daha iyi olur" (J. J. Rousseau,

2016:227). Rousseau'ya göre, kadınlara faydalı olacak bilgiler ileride evlendiklerinde üstesinden gelmeleri beklenen kadınlık görevlerine dair bilgilerdir:

Bu ilk terbiye dersi kız çocuklarına kim tarafından verilirse verilsin çok faydalıdır. Denilebilir ki vücut ruhtan doğar. O halde ilk terbiyenin beden terbiyesi olması doğrudur. Bu yöntem hem erkek hem de kız çocuklarına uygulanabilir; fakat bu bedensel terbiyenin içeriği cinsiyete göre değişir. Erkeklerde maddi gücü, kadında ise zerafet gücünü ortaya çıkarmayı hedef almalıdır. Bu nitelikler de erkekle kadının tekeli altında bulunmamalıdır; ihtiyaçları oranında ikisi arasında değiştirilebilir. Kadınlara yaptıkları her şeyi zerafetle yapabilecek kadar ders vermek, erkeklere ise ağır ve zorlu işleri kolaylıkla yapabilmek üzere yeteri kadar incelik kazandırmak gerekir (Rousseau, 2016: 229).

Rousseau'ya göre erkekler kendi davranışlarından kendileri sorumludur ve kendileri hakkında öne sürülen yargılara kulak asmayabilirler. Ancak Rousseau, kadınların kendileri hakkında söylenenlere büyük önem vermesi gerektiğini iddia eder. “Namuslu olmaları yetmez; namuslu olduklarının onaylanmasına ihtiyaçları vardır. Kadın erdemli olmakla görevinin yalnızca yarısını yapmış olur; kendisi hakkında yürütülen hükümlere, vazifesini yapmaya çalıştığı kadar önem vermelidir” (J. J. Rousseau, 2016:227,228). Rousseau, bu gerekçelerle erkek ve kadının farklı eğitimler almaları gerektiğini savunur. Ona göre kadınların asli görevleri erkeklerin ve çocuklarının mutluluklarını sağlamaktır. Erkekler için erdemli ve namuslu olmak gibi bir gereklilik söz konusu değilken bu Rousseau'ya göre, kadınlar için en önemli konulardan biridir. Üstelik kadınların alması gereken tüm eğitimin erkeklere fayda sağlama amaçlı ya da erkeklere yönelik olması gerektiğini düşünmektedir.

Erkeklerin hoşuna gitmek, onlara faydalı olmak, kendilerini onlara sevdirmek ve saydırmak, küçükken büyütmek, büyüyünce onlara bakmak, nasihat vermek, teselli etmek, hayatı zevkli ve sevimli bir hale koymak... İşte kadınların görevleri her zaman bunlar olmuştur. En küçük yaştan itibaren kendilerine öğretilmesi gerekenler de bunlardan ibarettir. Her kadın kendisini erkeğe beğendirmek ister ve bunu istemeye mecburdur. (J. J. Rousseau, 2016:228)

Görüldüğü gibi Rousseau kadınların yegane görevini erkeklerin varlığının devamını ve kolaylığını sağlamak, erkeklerin hayatlarındaki zorlukları yumuşatmak, onların hayat mücadeleleri verirken karşılaştıkları güçlükler içinde keyif verici bir nokta olabilmek, hoşna gitmek ve erkekler tarafından onay görmeye çalışmak olarak düşünmekte hatta bu durumu kurallaştırmaktadır. Erkekler tarafından beğenilme isteğinin her kadında olduğuna emin olduğunu iddia etmektedir ve ilginçtir ki Rousseau'ya göre bir kadın için erkek tarafından nasıl görüldüğü ve düşünüldüğü

kadar önemli bir konu bulunmamaktadır. Kadınlar için en önem verilmesi gereken hatta hayatlarındaki tek unsur ‘erkeklerin onlar hakkında nasıl düşündüğü’ olmalı der ve kendilerini erkeklere beğendirmek istemeye ‘mecbur’ olduklarını iddia eder. Ona göre kız çocukları daha erken yaşlardan itibaren kendilerini beğendirmek ve güzel bulunmak isterler.

Kız çocuklarının erken yaşta bebeklere ilgili olduklarını, onlarla uğraşip onları süslemeye meraklı olduklarını, tüm günlerini oyuncak bebeği ile geçirdiklerini söylemektedir. Rousseau’ya göre bir kız çocuğu, “Kendisini görmüyor fakat kendi şahsında bebeğini süslüyor”dur (J. J. Rousseau, 2016:230). Mary Wollstonecraft, Rousseau’nun bu sözleriyle ilgili, kız çocuklara anlayış gücünü ve zihinlerinin güçlendirilmesini gerek ve layık görmediğini söyler ve ekler: “Onları akıldan bağımsız bir otoriteye tabi kılmak onun için tutarlılığını koruyor” (Wollstonecraft, 2017:124,125). Mary Wollstonecraft, Rousseau’nun akıl ve beceri geliştirme odaklı bir eğitime gerek görmediğini, kız çocuklarını salt itaat odaklı yetiştirmenin onlar için yeterli olacağını ileri sürdüğünü vurgulayarak buna karşı eleştirel bir tavır sergiler. Rousseau, kadınların ev içi görevlerle uğraşması ve yetinmesini yeterli görmekle birlikte çocuklar hakkında yaptığı gözlemleri içinde taraflı bir tutum sergilemiştir:

İstisnasız hemen bütün küçük kızlar yazmayı ve okumayı istemeyerek öğrendikleri halde dikişe karşı büyük bir heves ve arzu gösterirler. Çünkü büyüyüp genç olacaklarına dair hülyalar kurarlar ve şimdi öğrendiklerinin günün birinde kendilerini süslemek hususunda işlerine yarayacağını sevinçle tahayyül ederler (J. J. Rousseau, 2016:230).

Mary Wollstonecraft, *Kadın Haklarının Gerekçelenirilmesi* adlı eserinde, Rousseau’nun kadının eğitimini bedensellikle sınırlandırdığını ileri sürer ve onun kadınların zihinlerinin değil yalnızca kendilerinin haz verici olduğunu düşünen erkeklerden olduğunu söyler. Kadınların güzel görünmesi ve zayıf kılınması uğruna, anlama yeteneklerinin ihmal edildiğini, sakince oturup bebeklerle oynamaya mecbur bırakıldıkları için zihinsel gelişimlerinin sekteye uğratıldığına ve kültürel bir inşa süreci sonucunda oluşan özelliklerinin kadının doğasına içkin özellikler olarak empoze edildiğine işaret eder.

Rousseau’nun bu gözlemlerini haz verme sanatının kötülüğün yalnızca kaba görünüşünü silme işlevi gördüğü bir ülkede yaptığını belirtmek gerekiyor. Doğanın kendisine dönmesi söz konusu değildir ya da kendisine hakim olan iştihası aklının işleyişini bozmuştur, aksi takdirde böylesi ilkel çıkarımlar yapmazdı (Wollstonecraft, 2017:124).

Fransa’da erkeklerin de kadınların da, özellikle kadınların haz verebilme odaklı; dış görünüşlerine ve tavırlarına erkeğin beğenilerine göre şekil vermek üzerine eğitildiklerine değinen Wollstonecraft, aldıkları dini ve dünyevi eğitim nedeniyle zihinlerinin erken yaşta yozlaştığını belirtir.

Geçmiş zamanlardan söz edeceğim. Din adamlarının daha küçük yaştaki çocuklara öyle itiraflar yaptıkları, onlara öyle sorular sordukları olurdu ki, bu çocuklar kendi cinslerine biçilen sağlıksız karakterlerle daha o yaşta tanışırlardı; bunları güvenilir kaynaklardan aktarıyorum. Topluma verilen eğitim, koketliği ve yapmacıklığı yaymaya yönelikti. Kız çocuklar daha on, on bir yaşındayken, hatta bundan daha erken koketliğe ve evlilikten söz etmeye başlıyorlardı (Wollstonecraft, 2017:124).

Wollstonecraft’ın kız çocukları üzerindeki bu kültürel etkiye dair iddia ettikleri 19. Yüzyıl İngiliz romanında da sıklıkla gözlemlenebilir. Bunun en bariz örneklerinden biri, Charlotte Bronte’nin 1847 yılında yayımlanan ve dönemin sosyal sorunlarını işlediği romanı *Jane Eyre* adlı metindir. Romanda Jane’in öğrencisi olan Adele adlı küçük kız çocuğu Wollstonecraft’ın bu tespitinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Adele, maruz kaldığı kültürel etki sonucunda Rousseau tarafından tarif edilen kadınlık kriterlerine uygun olarak tamamiyle bedensellik ve ev içi roller temelli bir karakter sergiler. Çok küçük bir yaşta olmasına rağmen adeta erişkin bir kadının tavırlarına sahiptir ve tek başına bu durum bile Wollstonecraft’ın bu konudaki haklılığını ortaya koyar.

Kız çocuklarına erken yaşlardan itibaren beden odaklı bir var oluşun dayatıldığı, sınırlı ve sadece ev içi sorumluluklarla ilgili eğitim verilen bir toplumda bu çocukların zekalarının ve sosyal yönlerinin gelişmemesiyle karşılaşmak şaşırtıcı olmamalıdır. Rousseau bu durumun nedeni olarak kadının doğasını görmektedir ancak bu durum kadına dayatılan kültürün etkilerinden ibarettir. Sanata dair hobileri dahi cinsiyetlere göre ayıran Rousseau, resim sanatının genç kızlara daha uygun olduğunu düşünür ancak resimlerin manzara resimleri ya da insan çehresi yerine yapraklar, meyveler ve çiçek resimleri olması gerektiğini belirtir. Bu önerinin altında kız çocuklarının ev içinde tutulmasının daha doğru bulunduğu açıktır.

Kız çocukları ile erkek çocuklarını ayırdığı bir diğer nokta iş ve eğlence konusudur. Rousseau’ya göre kızların işlerinden usanmalarına, eğlencelerinde de fazla hırs yapmalarına engel olunmalıdır.

Verdiğiniz görevlerin kesinlikle yapılması gerektiğini hissettirmelisiniz; çünkü başıboşluk ve dik kafalılık genç kızlara musallat olan en tehlikeli kusurlardır. Kız çocukları kendilerine verilen serbest zamanı suistimal etmeye meyillidir.

Hemen her konuda aşırıya gittiklerinden, oyunlarında da erkek çocuklarına nazaran daha fazla taşkınlık gösterirler ki bu sakıncalı bir durumdur. Kızların bu taşkınlığının önüne geçilmelidir. Hayatlarının tek bir anının bile düzensiz geçirmelerine izin vermeyin (J. J. Rousseau, 2016:231,232).

Görüldüğü gibi Rousseau'nun erkek çocukları ile ilgili hiçbir sınırlayıcı yargısı bulunmuyorken kız çocukları ve onların uğraşları ile ilgili oldukça kötü yargıları vardır ve kız çocuklarının 'terbiye' edilmesi onun için aksi mümkün olmayan bir gerekliliktir. Kız çocuklarının neredeyse bebeklikten itibaren söz dinlemeye alıştırılması gerektiğini düşünen Rousseau, bu sayede büyüüp bir kadın olduklarında, evlilik yaşamında eşlerine itaat etmekte zorlanmayacaklarını söyler. Ona göre bir kadındaki en önemli erdemlerden biri itaattir.

Çocukluğunda disipline alıştırılan bir kadın itaat etmekte zorlanmaz. Küçükken anne ve babasına, büyüdüğünde ise bir erkeğe ya da erkeklerin kararlarına saygı duymakta güçlük çekmez. Erkeğin kararlarını bertaraf etmek kadınların başarabileceği bir şey değildir. Bir kadında ilk ve en önemli beğenilecek yön, uysallıktır. Çoğunlukla birçok kötülükle ve sayılmaz kusurlarla dolu olan erkek gibi eksik bir varlığa itaatle mükellef tutulan kadın, küçük yaştan beri haksızlığa dayanmayı ve şikayet etmeden kocasının haksızlıklarına katlanmayı öğrenmelidir. Kadın erkek için değil, kendisi için uysal olmayı öğrenmek zorundadır. Kadınların hoyratlık ve inatları, ıstıraplarını ve kocalarının kendilerine karşı kötü muamelelerini artırmaktan başka işe yaramaz (Rousseau, 2016:232).

Mary Wollstonecraft, *Kadın Haklarının Gereçlendirilmesi* adlı eserinde, kadınların itaat eden bir konumda olmasının, döngüsel nedensellikten kaynaklandığını ve Rousseau'nun kadınlar hakkında itaatkar konumda olmayı kendilerine uygun gördükleri görüşünün bir safsatadan ibaret olduğunu söyler.

Kölece itaatkarlık yalnızca bireyi düşürmekle kalmaz; ondan sonra gelecek olanlar üzerinde de etkili olur. Kadınların bağımlı kılındıkları zamanın uzunluğu düşünülecek olursa, içlerinden bazılarının ehlileştirilmiş av köpekleri gibi zincirlerine alışmasını ve onu bu zincire mahkum edene yaltaklanmasını şaşkınlıkla mı karşılamalı? Erkek kadar kusurlu bir varlıkla yaşamak üzere yaratılmış olduğundan kadınların zihinsel yetilerini geliştirerek sabretmeyi öğrenmesi zorunludur, ama kör bir itaatte ısrarın sonucu insanlığın tüm kutsal haklarının çiğnenmesidir (Wollstonecraft, 2017: 126,127).

Rousseau, *Emile* adlı eserinde, ideal bir kadın örneği olarak anlattığı Sophie için, en iyi bildiği işlerin kadınlara özel işler olduğundan bahseder. Sophie'nin kendi elbiselerini dikmekten, dikiş ve nakış işlerinden haz duyduğunu, en çok sevdiği işin ise dantel örmek olduğunu ve nedeninin ise genç kızların dantel örerken parmak hareketlerinin hoş ve zarif görünmesinden kaynaklandığını anlatır. Dans etmeyi annesinden, şarkı söylemeyi babasından öğrenen Sophie, yeteneklerini göstermeye hevesli değildir. Rousseau, ideal bir kadının ev ile ilgili işlerde başarılı olmasını

yeterli bulur. Sophie'nin yemek pişirip sofrayı kurmayı, yiyecek fiyatlarıyla ilgili hesap tutmayı iyi öğrendiğini söyler.

Kendisi de bir gün ev kadını ve anne olmak gayesiyle yetiştirildiğinden, babasının evini şimdiden idare etmek suretiyle kendi evini çevirmeye alışıyor. Ancak Sophie'nin tüm ev işlerini büyük bir zevkle yaptığı da söylenemez. Yemek pişirdiğini becerdiğini söylemişim; lakin mutfak işlerini pek temiz bulmadığı için yemek yapmaktan çokta hoşlanmıyor. Annesine göre kadının en önemli görevlerinden birisi temizliktir. O derece ki, yaptığı işi iyi yapmak ikinci derecede önemlidir; birinci mesele onu temiz yapmaktır (Rousseau, 2016:237,238).

Mary Wollstonecraft, bunları söyleyen birinin savunduğu eğitim sisteminden de şüphe duymamız gerektiğini söyler.

Rousseau'ya göre ideal bir kadın olan Sophie'nin zekası okuması sayesinde değil, babasıyla yaptığı konuşmalar ve sınırlandırılmış yaşam çevresinde yaptığı gözlemleri sayesinde gelişmiştir. Sophie'nin çocukluğunda şakacı ve neşeli bir mizacı olduğundan bahseden Rousseau, annesinin ona ciddi olmayı öğrettiğini ekler. Hayali bir karakter olan Sophie, kendisine üzüleceği bir söz söylendiği ve kalbi kırıldığı zaman karşılık vermek yerine kenara çekilip ağlamayı seçmektedir. Rousseau burada hayalindeki ideal kadının niteliklerini anlatırken kadınların hep alttan alması gereken zayıf bireyler olmaları gerektiğini bir kez daha vurgular. Buna karşılık, Mary Wollstonecraft ise, Rousseau'nun kadına uygun gördüğü roller ile ilgili çok önemli bir noktaya değinir:

Rousseau tüm bu öğütleri verdikten sonra nasıl oluyor da her iki cinsin amacının nihayetinde aynı olduğunu söyleyebiliyor? Zihnin peşinden koştuğu uğraşlarla şekillendiğini, büyük görüşler küçük olanları yuttukça geliştiğini ve yalnızca küçük fikirlerle oyalandığında kendisinin de küçüldüğünü bilmiyor mu? (Wollstonecraft, 2017:129).

Kadınların yalnızca dikiş – nakış, eşi ve çocukları ile ilgilenme, ev içi görevlerle sınırlandırılması sonucunda kendini tekrar eden işlerle uğraşan bir varlığın zekasının gerileyeceğini ve en sonunda yine eşi tarafından hor görüleceğini, çocuklarını iyi yetiştiremeyeceğini düşünmemek imkansızdır. Kadına, eşinin kendisinden sıkıldığında düşünmesini tavsiye eden Rousseau'ya karşı bir duruş sergileyen Wollstonecraft, o güne kadar sadece itaat etmiş ve kendi fikrini bir kenara bırakmış bir kadının düşünebilmesinin imkansız olduğunu ileri sürer. Bu bağlamda, “Salt itaat eden biri ne düşünebilir?” diye sorar (Wollstonecraft, 2017:134).

Kadın ve erkeğin çocukluktan itibaren farklı eğitilmeleri ve farklı işlerle uğraşmalarının uygun görülmesi ve fikrin dayanak noktası olarak kadın ve erkeğin

doğuştan farklı olduğu, erkeğin fiziksel olarak daha güçlü olduğu iddiası üzerine Wollstonecraft oldukça güçlü bir karşı savunma sunar:

Bizlere de yalnızca çocuklukta değil, gençlikte de erkeklerle aynı egzersizleri yapma ve kendi bedensel mükemmeliyetimize erişme izni verilmesi gerekir ki, erkeğin doğal üstünlüğünün gerçek ölçüsü belirlenebilsin. Yaşamda tohumların gelişime en açık yıllarında ihmal edilen bir yaratıktan nasıl bir erdem beklenebilir? (Wollstonecraft, 2017:130).

Kadınların çocukluklarından itibaren asırlar boyunca evlere hatta odalarına kapatılarak hareket kabiliyetleri kısıtlanmıştır, yeteri kadar güneş ışığı alamamaları, fiziksel yeteneklerini ve güçlerini geliştirememeleri kaslarının erimesine ve güçsüzleşmelerine sebep olmuştur. Bu olgunun birçok sağlıkçı tarafından onaylandığı bilinmektedir. 1987'nin sonlarında Massachusetts Teknoloji Enstitüsü'ndeki araştırmacıların cinsiyetin gizli ve kesin belirleyicisi olan bir ana gen keşfettiklerini iddia etmişlerdir:

Page'in "İnsandaki Y Kromozomunun Cinsiyeti Belirleyen Bölgesi Bir Parmak Proteini Kodlar" başlıklı makalesine göre, aralarında XX kromozomlarına sahip olup tabben erkek olarak belirlenmiş kişilerle XY kromozomlarına sahip olup tabben erkek olarak belirlenmiş kişilerin bulunduğu hayli alışılmadık bir grup insandan DNA örnekleri alınmış (Butler, 2016:185)

Araştırma sonucunda,

Erkekliği belirlediği söylenen DNA şeridinin tıpkısının dişilerin X kromozomlarında da mevcut olduğu bulundu. Bu ilginç bulgu karşısında Page, belki de belirleyici olanın, gen dizisinin erkeklerde var olmasına karşın dişilerde yok olması değil, erkeklerde etkin, kadınlarda ise edilgen olması olduğunu iddia etti (Aristoteles yaşıyor!) (Butler, 2016:186).

Konuyla ilgili Butler;

Açıktır ki bu örneklerde cinsiyetin bileşenleri, cinsiyet kategorisinin genellikle işaret ettiği gibi kolayca teşhis edebilecek bir tutarlılık veya birlik arz etmez. Böyle bir tutarsızlık Page'in savını da zora sokar, çünkü bu insanların XX erkekler ve XY dişiler olduklarını neden daha baştan kabul etmemiz gerektiği açık değildir, özellikle de sorgulanan şey tam da erkek ve dişi olarak belirleme işiyken ve bu konuda dış cinsel organlara başvurarak zaten örtük olarak karara varılmışken. Dış cinsel organlar cinsiyet belirlemek veya tayin etmek için yeterli bir kriter olsaydı, deneylerle ana gen araştırmaya zaten gerek kalmazdı (Butler, 2016:186).

Görüldüğü gibi insan ırkının 'dişi' ve 'erkek' cinsiyetlerinin ayrımını belirleyen etkenler konusunda net bir ayrıma varmak oldukça güçtür. İnsan bedeninde dış cinsel organı dayanak noktası olarak belirlenen cinsiyet ayrımı ile dişi olarak belirlenen çocuklar için farklı bir yetiştirme tarzı benimsenmiş ve fiziksel hareketliliği kısıtlanmıştır. Uzun yıllar boyunca değiştirilmeye gerek duyulmayan bu durumun

sonucunca kadınların fiziksel güçsüzlüğü nesilden nesile geçmiştir. Günümüzde kırsal yerleşim yerlerinde fiziksel gücün cinsiyetlere göre farklılık göstermediğini görürüz ancak şehir merkezlerinde durum farklılık gösterir. Bu hususta Ecevit'in de ifade ettiği gibi:

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları arasındaki farklılıkların anlaşılması feminist kuramcılar için çok önemlidir. Çünkü doğacı görüş taraftarlarının savunduğu gibi cinsiyet farklılıkları biyolojik olarak belirlenmiyorsa bir başka deyişle eşitsizliğin temeli “doğal” olan özelliklere dayanmıyorsa ve sosyal olarak inşa ediliyorsa kadınların ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rolleri değişebilir demektir. Bu, cinsiyetçi kalıp yargılarında değişime açık olduğu ve hepsinden önemlisi toplumda erkek egemenliğin son bulabileceği anlamına gelmektedir. (Ecevit, 2011:576 akt. Budak, Kücüksen, 2018:562)

Toplum meslek seçimleri konusunda da cinsiyete göre kalıplaşmış düşünceleri dayatma eğilimindedir ve hatta bireylerin duygu ve hislerine de karar verir, kız çocukların uysal, sakin, temiz, uslu ve akıllı, erkek çocukların ise haşarı ve yaramaz, öfkeli, küfürbaz, aylak ve hatta saldırgan olmaları normal karşılanır. Görüldüğü gibi toplumsal cinsiyete dayalı roller birey doğduğu andan itibaren belirlenmektedir. Özdemir'in de ifade ettiği gibi,

Cinsiyetlerin ve cinsiyet rollerinin çocuklara öğretilmesi aileden, sosyal çevreden sağlandığı gibi reklam, televizyon, gazete, dergi, klip, şarkı sözü gibi kitle iletişim araçları ile çocuk öyküleri, masallar ve ders kitaplarından da sağlanır. Örneğin günümüzde çocuklara yönelik öykü kitaplarından bazıları “kızlar için” ve “erkekler için” olarak iki gruba ayrılmaktadır. Ders kitaplarında ise özellikle 1945 sonrasında yoğunlaşan görünüm kadının özel alanda ve ev işleriyle, erkeğin ise kamusal alanda ve para kazanıp ailesinin geçimini sağlayacak bir işle tanımlanmasıdır. (Alpan Özdemir, 2018:81)

Toplum kadınlar ve erkekler için belirlediği rolleri bireylerin kabul etmesi ve uygulaması için zorlar. Toplumsal cinsiyet rolleri erkekler ve kadınlar için iki ayrı uç noktada yer alırlar ve bu rollerin ortası yoktur. Örneğin biyolojik cinsiyeti erkek olan bir birey, toplumun kadına özgü gördüğü davranışlardan birini sergilediği durumlarda tepki alır. Çocuklarda da aynı durum geçerlidir. Bireyler toplumun cinsiyetlerine göre belirlediği bu rolleri yaşları ilerledikçe çoğu zaman değişmez normlar olarak görmeye başlarlar. Andrea Dworkin, “ Gerçekten kadın ve erkek olmadan çok önce, değerlerini ve bilincini, kültürel kesinlikler olarak zihnimize kazıdık” (Direnc, 2014:6). diyerek, bu durumu özetler.

Ataerkil toplumların yarattığı ve zamana karşı en direngen kalıplar “kadınlık” ve “erkeklik” kimlikleri ile bunların ilişki ve davranışlarını tanımlayan örüntüler olmuştur. “Erkeklik” ve “kadınlık”a ilişkin tüm tanımlamalar birbirlerini dışlayacak biçimde ve birbirleriyle karşıtlık içinde oluşturulmuştur. Bu karşıtlık bir tarafın diğerine üstün ve egemen olduğu hiyerarşik bir karşıtlıktır. Burada erkek, akli, uygarlığı ve kültürü temsil ettiği için tartışmasız

olarak üstün varsayılırken; kadının bedeni, duyguları ve doğayı temsil ettiği öne sürülür. Bu varsayımla birlikte kadın bedene, maddeye ve doğaya indirgenmiş olmaktadır ve bu ayrımcılık bilinen tarih boyunca hep vardır (Berkay, 2004: 3-4 akt. Keskin, Ulusan, 2016:50).

Toplumsal cinsiyet rolleri ve tutumları eski çağlardan günümüze kadar tüm toplumlarda ve her kültürde var olmuştur ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin de kökeni oldukça eskilere dayanmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri ise toplumsal cinsiyet eşitsizliğini beslemektedir.

Toplum bilimde rol terimi, bireyin belirli bir mekana getirdiği geleneksel olarak içselleştirilmiş kültürel ve kuralsal beklentileri içerir. (Merton, 1970: 245-246). Bu yönüyle bireylerin eylemleri üzerinde kültürel, psikolojik ve kuralsal etkileri vardır. Toplumbilimciler biyolojik cinsiyet rolleri ile, kadın ve erkek arasındaki fiziksel ve biyolojik farkları işaret eden davranışları kastederken, toplumsal cinsiyet rolleri ile dişil ve eril olarak adlandırılan, belirli bir çevrede kültürel ve toplumsal olarak var olan toplumsal etkileşimlerle ilgili, bireylerin toplumsal davranış ve ilişkilerinde farklılık yaratan örgütlenmiş davranış örüntüleri olarak tanımlanmaktadır.(Savcı, 1999:130)

Özellikle bireylerin yaşları ve cinsiyetlerine göre belirlenen roller, bireylerin toplumda var oluş şekillerini ve işbölümlerini oluşturmaktadır ve bu rollerin inşası tarih öncesi çağlara dayanır.

Tarihte Toplumsal Cinsiyet

Tüm tarih boyunca var olan cinsiyet eşitsizliklerini kadınların bakış açısıyla dinleyebilmemiz neredeyse imkansızdır çünkü ‘düşünme ve yazma’ işi erkeklerin elindedir ve günümüze kadar ulaşan bilgiler erkek düşünürler tarafından yazılmıştır. Tarafsız erkek yazarlar yok denecek kadar az olsa da günümüze kadar ulaşmış bilgiler ışığında değerlendirmeler yapılmaktadır.

Eski çağlarda kadınlar biyolojik doğurganlık özellikleri sebebiyle çocukların bakımı ve ihtiyaçları ile ilgilenme, bitkilerin ve şifalı otların pişirilmesi, yemek ve giysi yapımı gibi daha ev içi rollerle uğraşmışlardır. Erkekler ise avcılık ve toplayıcılık, hayvanların uzak yerlere götürülüp beslenmesi ve korunması görevleriyle ilgilenmeye başlamışlardır.

Avcı toplayıcı toplumların iş bölümleri incelediğinde; erkeklerin evden uzak alanlarda avcılıkla, kadınların evle ilgili, ev içi ya da çevresinde geçen bir takım işlerle ilgilendikleri bilinmektedir. Bu bilgilerden hareketle avcı toplayıcı toplumlarda cinsiyete dayalı iş bölümünün olduğu ancak, kadınların her bakımdan üstün bir konumda buldukları görülmektedir. Böylece erkek ve kadın arasındaki toplumsal rol farklılaşmasının tarihin ilk çağlarında şekillendiği söylenebilir. Bu durum yerleşik düzene geçiş ile birlikte bir takım değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. (TİSK, 2002: 6-7 akt. Çiçek, Çopur, 2018:3).

Friedrich Engels, *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* isimli eserinde; Tarih öncesi uygarlık aşamaları isimli bölümde, insanlık tarihinin ilk dönemlerinde yaşamış bazı topluluklar da soy ağacının babaya göre değil anneye göre belirlendiğinden, miras ve benzeri konularda ananın esas alındığından bahseder. İlk çağlarda kadın ve erkek arasındaki cinsel deneyimleri düzenleyen kurallar olmadığından dünyaya gelen çocukların babaları belirsizdir. Kadın soy zinciri ve mirasa dair kuralların anaerkil odaklı olması durumu için ‘analık hukuku’ terimi kullanılmıştır ancak eski çağlarda hukuk günümüzde ki anlamından uzaktır. Engels eserinde sıklıkla Bachofen’in terimlerini kullanmıştır. Bachofen, kuralsız cinsellikten “hétairisme” ya da “sefiğe çiftleşme” adlarıyla bahseder. Hetarizmden karı-koca evliliğine geçiş kadınların isteğiyle gerçekleşmiştir. Bu durumun nedeni, kadınların farklı kültürlerde evlilik için maruz kaldıkları durumlardır. Engels’in ‘aile’ isimli bölümde belirttiği:

Zaten, daha kadın kaçırma usulünde, karı-koca evliliğine geçişin bir belirtisi, hiç değilse iki başlı evlilik (mariage apparie) biçimi altında kendini göstermektedir: dostlarının yardımıyla, genç adam, zorla ya da kandırarak genç kızı kaçırınca dostlarının hepsi sırayla kıza sahip olurlar; ama sonunda kız, kendisini kaçıran adamın karısı olarak kabul olunur. Tersine: eğer kaçırılan kadın kocasının evinden kaçar ve başka bir adam tarafından elde edilirse, bu adamın karısı olur ve ilk kocası, kadın üzerindeki haklarını kaybeder(Engels, 2003:45).

Bu gibi durumlardan kurtulmak isteyen kadınlar çözümü tek bir erkekle evli kalma hakkında bulmuşlardır. Ancak tek eşlilik sadece kadınlar için sınırlı kalmıştır. Erkekler için tarihin tüm dönemlerinde eşlerine karşı işledikleri sadakatsizlik toplum tarafından tolere edilmiştir. Ataerkil ailede erkek yalnızca evli bir kadınla cinsel ilişki yaşarsa yanlış kabul edilir. Evli olmayan kadınlarla cinsel ilişki yaşama hakkı vardır. Ancak kadının hiçbir şekilde birden fazla cinsel partnere sahip olması toplum tarafından affedilemez. Nüfus arttıkça, akraba evlilikleri yasaklanmış, grup evliliklerine yer bırakılmamıştır. Akraba evliliklerinin yasaklanması sonucu aynı zamanda daha zeki ve daha sağlıklı nesillerin elde edilmesini sağlamıştır.

Tek eşlilikle birlikte değişen aile düzeninde, anaerkil yapıdan ataerkil yapıya geçilmiştir ve kadın artık tek bir erkeğin tekelindedir. Komünist ev ekonomisinde, (çoklu ailelerin yaşadığı uzun haneler) babanın kim olduğu bilinmediğinden analar söz sahibidir, klanların yönetimi ve korunması onlara aittir. Güçlü konumda olan kadınların durumu değişmiş, dokuma, madenlerin işlenmesi ve tarımın başlangıcı dolayısıyla erkek güçlü konuma geçmiştir. Analık hukukunun geçerli kabul edildiği

dönemlerde çoklu evliliklerde kadınlara kolay ulaşılabilirdi ancak ataerkil dönemle birlikte kadın elde edilmesi gereken bir meta haline gelmiştir. Artık kadın maddi bir karşılık ile elde edilebilen bir 'değer' haline gelmiştir. Elde edilen kadın aile içinde erkeğin, dünyaya çocuk getirme aracı ve keyif vermesini istediği kölesi konumuna gelmiştir.

Ataerkil aile, ve ondan da çok tek-eşli olan bireysel aileyle birlikte, her şey değişti. Ev yönetimi, kamusal niteliğini yitirdi. Bu iş artık toplumu ilgilendirmiyor: bir özel hizmet haline geldi; toplumsal üretime katılmaktan uzaklaştırılan kadın, bir başhizmetçi oldu (Engels, 2003:71).

Özel mülkiyete geçiş ile birlikte yasal miras tamamen 'baba' üzerinden belirlenmiştir. Bu durum Engels'e göre, kadın cinsinin tarihsel yenilgisidir. Nasıl ki devlet yönetimi ile halk arasında bir hiyerarşi varsa, yeni aile düzeni içerisinde de aynı hiyerarşi ilişkilerinin minimal versiyonunu görürüz.

Günümüzde, erkek, çoğunlukla, hiç değilse varlıklı sınıflarda, ailenin dayanağı olmak ve onu beslemek zorundadır; bu durum, ona hiçbir hukuksal ayrıcalıkla desteklenmeyi gereksinmeyen, egemen bir otorite kazandırır. Aile içinde, erkek, burjuvadır; kadın proleterya rolünü oynar (Engels, 2003:72).

Tek eşli evlilik, kadın ve erkek arasındaki duygusal ve cinsel aşkın bir karşılığı olarak ortaya çıkmamıştır. Ortaya çıkış ve var oluşunun devamı, özel mülkiyetin komünist ortak mülkiyeti yenmesi nedenlidir. Tüm bu sebeplerden tek eşli evlilik, kadın ve erkek bireylerin karşılıklı anlaşması ve arzusu üzerine kurulu değildir.

Eski çağlarda kadınlar ev içi işlerle sınırlandırılmadıkları için çok çalışmışlar ve toplum içinde saygı görmüşlerdir ancak uygarlaşmış toplumda en yüksek düzeydeki bir kadın dahi yeterince saygı görememektedir.

Toplumsal üretim yolunu -ama yalnız proleter kadına- yeniden açan, günümüzün büyük sanayidir; ama bu yol, öylesine koşullar içinde açılmıştır ki, kadın, eğer ailenin özel hizmetiyle ilgili görevlerini yerine getirmek isterse, toplumsal üretimin dışında kalır ve bir şey kazanamaz; buna karşılık, eğer toplumsal üretime katılmak ve kendi hesabına kazanmak isterse, ailesel görevlerini yerine getirmekten uzak kalır. Kadın için bütün çalışma kollarında, fabrikadaki gibi, doktorluk ve hukukçulukta da, durum budur. Modern karı-koca ailesi, açık ya da gizli, kadının evsel köleliği üzerine kurulmuştur; ve modern toplum, salt karı-koca ailelerinden -moleküller gibi- meydana gelen bir kütedir (Engels, 2003: 71-72).

Tarih öncesi çağlarda inşa edilmiş olan bu roller medeniyetin beşiği olarak tanımlanan ve modern kültürün temelinde yatan antik yunan kültüründe de etkinliğini sürdürmüştür ve bunun en bariz göstergesi de bu çağın sosyo-kültürel yapısı konusunda fikir veren mitlerdir. Yunan mitolojisi cinsiyet eşitsizliği temellidir ve cinsiyet eşitsizliğinin kalıplaşmasında çok büyük payı bulunmaktadır. Antik

çağdan günümüze ulaşmış olan kaynaklar tarafından anlatılan hikayeye göre, Prometheus tarafından yaratılan ‘insan’lar yalnızca (andres) erkeklerdir ve Prometheus onlara ateşi hediye etmiştir. Bu duruma oldukça öfkelenen Zeus insanların başına büyük bir musibet göndererek intikam almaya karar verir. Hephaistos adlı tanrıya bir emir verir. Ondan, nemli kilden, tanrıçalar kadar güzel bir kadın yaratmasını ister. Bu kadının en önemli özelliği bedensel güzelliğidir, o kadar çekici ve güzeldir ki onu gören kimsenin karşı koymasına imkan yoktur. Daha sonra tanrılar ona bir kalp ve ses bahşeder. Ama aynı zamanda ona bahşedilen huylar, yalancılık, ayartma, hırsızlık ve bir köpeğin mizacıdır. Köpek mizacı efsaneye göre sürekli doyurulmak istemeyi ifade etmektedir. İlk kadın olan Pandora, hiç çalışıp üretmeyen, insanın (erkeğin) ürettiğini devamlı tüketmek isteyen olarak yaratılmıştır. Hep daha fazla yemek için erkeği zorlayacak, yaşlandıracaktır. “Bu güzel ‘felaket’ yaratılınca, Zeus onu yeryüzüne indirdi; o günden sonra da kadın, erkeklerin en büyük düşmanı olup çıktı” (Hamilton, 2016,48). Tanrılar tarafından insanlara hediye edilecek ilk kadın, ‘bütün kadınların ilkidir’ ve tüm kadınlar onun soyundandır. Efsaneye göre Pandora’nın huylarının bütün kadınlarda bulunacağı sonucunu görüyoruz. Dönemin bir diğer inanışına göre ise Pandora, Prometheus’un Zeus’tan çaldığı ateşe intikam ile karşılık verme nedeniyle yaratıldığından, tüm kadınlar ateşin ta kendisidir ve her biri erkeğini yavaş yavaş yakmaktadır. Hikayeye göre Zeus, Pandora’yı Prometheus’un erkek kardeşi Epimetheus’un evine gönderir ve Epimetheus onu görür görmez aşık olur. Tanrılar ve Zeus Pandora’yı bir sandıkla göndermişlerdir ve sandığı açmamasını emretmişlerdir. Ancak “Pandora da bütün kadınlar gibi, meraklıydı. Sandığın içinde ne olduğunu öğrenmek istiyordu” (Hamilton, 2016,48). Bazı inanışlara göre, tüm kötülükler Pandora yüzünden değil Pandora’nın merakı yüzünden gelmiştir. Pandora açmaması gereken kutuyu dayanamayıp açmıştır. Kutunun içinde her musibet bulunmaktadır ve Pandora kutuyu açtığı an dünyaya tüm musibetler yayılır. İnsanlar sadece erkeklerden ibaretken, ekmeklerini kendileri kazanmak zorunda kalmaz, bu yüzden yorgunluk çekmez. Erkeğin kadının yaratılışından önceki bu dönemi, yunan mitolojisinde altın çağ olarak adlandırılır. “İnsanların özlemlerini karşılayan cennet söylencesi, bir “Altın Çağ” düşüncesiyle koşut olarak ortaya çıkar. Yaşanmakta olan bir durumdan bir başka duruma geçme düşü olarak tasarlanan ve birçok kültürde yer alan Altın Çağ düşüncesi her şeyin bolca yenilip içildiği, insanların mutlulukla yaşadığı bir cennet söylencesi ile dile getirilmiştir” (Şen, 2006, 15). Bu cennet söylencesinin kadını

dışarıda bırakması, çağdaş toplumların da üzerine kurulmuş olduğu bu antik düşünce sisteminin ne denli toplumsal cinsiyet eşitsizliği üzerine kurulmuş olduğunun bariz bir göstergesidir. Altın çağda erkekler yaşlanmaz, hasta olmaz ve acı çekmezken tüm sıkıntılar dünyaya ilk kadının yaratılışıyla birlikte yayılmıştır. Yani insan var oluşuna dair tüm olumsuzluklar kadının varlığı ile ilişkilendirilmiştir.

Yukarıda adı geçen mitolojik hikayeler Antik çağ felsefesi ve dünya görüşü ile paralellik göstermektedir ve bu hikayelerde gözlemlenen toplumsal cinsiyet hiyerarşisi modern düşünce sistemlerinin temelini oluşturan Platon ve Aristoteles gibi filozofların metinlerinde de gözlemlenebilir.

Antik Yunan'da kadınlar erkekler ile eşit değildir, akıl ruh ile bağdaştırılmaktadır ve sadece erkeklerin akla ve ruha sahip olduğuna inanılır, kadınların her ikisinden de yoksun olduğu inancı hakimdir ve bu yüzden yasal konularda ve sosyal yaşamda kadın tek başına karar alabilme yetkisine sahip değildir. Eşi ya da babası onun adına karar vermektedir. Kadınların eğitim hakları yoktur ve ev dışında toplumsal alanlarda varlıklarını sürdürmezler. Kadınlar ikinci sınıf vatandaş olarak görülmektedir. Kadınların tek görevi dünyaya çocuk getirmek ve onu büyütmekten ibarettir. Erkekler çok eşli olabiliyorken kadınlar için böyle bir durum söz konusu dahi değildir. “Luce Irigaray, hala devam eden cinsiyet eşitsizliği temellerinin ilk antik dönemde ve bu topraklarda atıldığını savunmaktadır” (Stone, 2006: 5, 6 akt. Kocabaş Atılğan, 2013:16). Kadınlar sadece ikinci sınıf vatandaş değil ikinci sınıf insan olarak da görülmektedirler. Öyle ki dönemin yaygın inancına göre nitelikli bir birliktelik ancak iki erkek arasında olabilmektedir. Kadın, bir erkekle tensel ve düşünsel anlamda bu tür bir ilişki kurabilecek niteliklerden yoksundur.

Gerçekten de Platon “tek gerçek aşk türü iki erkek arasındaki aşk” demişti ve diyaloglarından ikisini bu konuya adadı: Sempozyum ve Phaedrus. Bununla birlikte, kastettiği sevgi, eşcinsellik veya herhangi bir cinsel aktivite içermez. Platon’un Sempozyumda tarif ettiği iki erkek arasındaki sevgi, ruhun beden üzerindeki güzelliğine odaklanır. Platon’un eserlerinde açıkça ifade ettiği gibi, iki erkek arasındaki aşk (ya da eğer isterseniz arkadaşlık deyin) bir erkeğin kadın için sahip olduğu aşkın üzerindedir, çoğu durumda bu tür aşk seks içerir. Platon’a göre, ruhsal olarak başka bir erkeği sevmek ruhun mutlak güzelliğini vurgular ve yalnızca ebeveyn ile çocuğu arasındaki sevgi ile karşılaştırılabilecek özsüz sevginin özüdür (Tan, 2019:1).

Kadınlar ile evlilik gerçekleştirilmesinin tek amacı çocuk sahibi olabilmektir.

Kadınların varlık nedeni, esas olarak anneliktir. Dolayısıyla gebe kadınlar bedenlerine dikkat etmeli ve zihinlerini yormamalıdır. Ancak üreme açısından belirleyici olan kadının katkısı değildir. Kadın bedeni, erkeğin

tohumunu içinde tutan ve besleyen bir araçtan ibarettir. Çünkü dışıl sekresyon "ruh" tan yoksundur. "Ruh" u taşıyan erkek spermidir ve dolayısıyla gerçek yaratıcı erkektir (Berktaş, 2016:133).

Bir kadının eşinin aynı zamanda onun aşığı olması ihtimali oldukça zayıftır. Bir erkek bir kadınla evlense dahi başka bir erkekle aşk yaşamaya devam edebilmektedir. Hatta kadınların 'hastalıklı ve tehlikeli' olduğu inancı kabul gördüğünden dolayı erkeklerin yetişme çağlarında kendilerinden yaşça ve statü olarak büyük erkekler ile vakit geçirmesi uygun görülmüştür.

Yazınsal olarak elimizdeki en eski kaynaklardan biri olan Homeros'un İlyada'sında (M.Ö. 8. yüzyıl) doğrudan değinilmemesine rağmen, destanın en önemli karakterlerinden biri olan Akhilleos'un Patroklos'la olan ilişkisi klasik dönem (M.Ö. 5. yüzyıl) yazarları tarafından bir aşk ilişkisi olarak tanımlanmıştır. Paiderastia, bu dönemde daha olgun bir erkeğin (erastes – 20'li yaşlarında) daha genç bir erkekle (eromenos – ergenlikten 18 yaşa kadar) olan ve cinsellikle beraber genç erkeğin eğitimi de içeren ilişkisini tanımlamak için kullanılan bir terimdir (Tuncel, 2014:1).

Antik yunan uygarlığında günümüzde olduğu gibi görece özgür bir eşcinsellik durumu yaşandığını söylemek imkansızdır. Erkek egemen iktidarın gücüne dayalı otoriter bir eşcinsellik görürüz ve bu kurallaştırılmış eşcinsel ilişkide genç erkeğin 'rıza'sının alınıp alınmadığı hakkında dahi bilgi edinebileceğimiz bir kaynak bulunmamaktadır. Ancak, günümüzde eşcinsellik uzun yıllar boyunca bir hastalık olarak kabul edilmiştir. Psikiyatri bilim dalında artık hastalık listesinden çıkartılmış olsa da, toplum tarafından halen 'hastalık, ruhsal bozukluk, doyumsuzluk' olarak görülmektedir. Eşcinsel bireyler toplumda olumsuz eleştirilere ve hatta ayrımcılık, düşmanlık, ötekileştirmeye maruz kalmaktadırlar. Eşcinsellik durumunun antik yunanda kurallaştırılmış bir düzen şeklinde yaşanmış olması ancak günümüzde böyle bir durumun söz konusu dahi olmaması ahlak ve benzeri olguların, toplumsal tutumların, zamana ve kültüre göre büyük değişkenlik gösterdiğini kanıtlar niteliktedir.

Foucault, *Cinselliğin Tarihi* adlı eserinde aynı konuya değinmiştir,

Yunanlar erkeklerle oğlanlar arasındaki ilişkiyi uygulamış, kabul etmiş, buna değer vermişler; buna rağmen filozofları bu konuda bir sakinme ahlakı geliştirmişlerdir. Aynı doğrultuda, evli bir erkeğin, cinsel hazlarını evlilik dışında aramasını tamamen kabullenmişlerdir ama ahlakçıları kocanın yalnızca kendi karısıyla ilişki kuracağı bir evlilik yaşamının ilkesini geliştirmişlerdir (Foucault, 2007:192).

Ahlakçılar tarafından uygun görülme de Atina'da evli bir erkeğin bir fahişeye gitmesi, bir erkek çocuğa gönlünü kaptırması ya da farklı bir cinsel ilişki kurması

yasalara aykırı değildir. Yasalar tarafından ‘zina’ olarak nitelendirilen ve suç sayılan eylem, evli bir kadının eşi dışında bir erkekle cinsel ilişki kurmasıdır. Evli kadınların eşlerine ait olduğunu ancak evli erkekler için ‘aidiyet’ kavramının olmadığını söyleyebiliriz. Ancak yine de bazı kaynaklara göre erkekler otuzuna bastıktan sonra evlenene kadar cinsel ahlak konusunda hiçbir sınırlamayla karşılaşmasalar dahi aynı özgürlüğü evlendikten sonra da yaşamaları uygun görülmemektedir. “Aristoteles, Politika’da, “kocanın başka bir kadın ya da karının başka bir erkekle “ ilişkilerinin “onur kırıcı eylemler” olarak değerlendirilmesini önerir”. (Foucault, 2007:228) Aristoteles ‘in bu düşüncesi için belki de görebileceğimiz tek eşitlikçi tutumu denilebilir.”

Antik Yunanda cinsiyetçiliğin kesin anlamda temelini oluşturan Pythagorasçılar için bu karşıtlık tamamen açık ve kesin şekilde belirlenmiştir. İlk kadın filozof olarak bilinen M.Ö.600 de yaşamış Krotonlu Theano, Pythagoras'ın eşi öğrencisi ve ilk takipçilerinden biri olmuştur. Theano'nun da içinde bulunduğu Pythagorasçılara ait karşıtlar tablosunda kadının olumsuz olan tarafta bulunduğu ve asla erkekle eşit olmadığı vurgulanır. "Pisagor'un, İÖ altıncı yüzyılda düzenlediği karşıtlar tablosunda kadınlık, açık bir biçimde, sınırlanmışın -tam ve açık olarak belirlenmişin- karşıtı olarak alınan sınırlanmamış olanla -muğlak ve belirsiz olanla- ilişkilendirilmiştir". (Lloyd, 1996: 23 akt. Çolakoğlu, 2015:225) Pythagorasçılar için erkeğin erdemleri: yönetmek, egemen olmak ve belirlemek olarak ifade edilirken, kadının erdemi ise: erkeğe itaat etmek, onun egemenliğini ve belirleyiciliğini alçak gönüllü bir şekilde kabul etmek olarak tanımlanmaktadır. Kadın, onlar için karanlık olan, kötü olan, aşağı olan maddeyle aynı kategoride bulunarak, ruh ile özdeş tanımlanan erkeğin belirlenimi altında betimlenmiştir. (Erkızan, 2013: 17 akt. Çolakoğlu, 2015:225) Bu anlamda kadın erkeğe oranla aşağı durumda ve erkeğin belirlenimi altında bulunmaktadır (Çolakoğlu, 2015:225)

Cinsellik temelli ahlak anlayışı için ise sadece erkeğe özgü ve erkek temelli fikirler var olmuş, normlar belirlenmiştir. Erkekler üzerinden değerlendirilen cinsel ahlak anlayışı bir erkeğin toplum içindeki konumunu da belirlemiş ve filozoflar tarafından tartışılmıştır.

Sonraki yüzyıllarda, bir gün gelecek, cinsel erdemi sergilemek için en sık kullanılacak olan paradigma, kendisi üzerinde her hakka sahip kişiye karşı kendisini savunan kadın ya da genç kız örneği olacaktır; o zaman, saflığın ve bekaretin korunması, yani vaatlere ve dileklere bağlılık, erdemın örnek sınavını oluşturacaktır. Böyle bir kadın figürünün antikçağda bulunmadığı söylenemez. Ancak görünen odur ki, başkaları üzerindeki iktidarından ötürü arzularını gönüllüne göre kullanabileceği bir durumda olduğu halde iştahını kendiliğinden denetleyebilen erkek, şef, efendi, Yunan düşüncesi için kendi doğasında itidal erdemini en iyi temsil eden kişidir (Foucault, 2007:182).

Toplumsal hayatta yeri olmayan kadınlar dönemin kurallarına göre evlilik kurumu içerisinde ev içi düzende dahi söz sahibi değildir çünkü kadınların mantıklı kararlar alamayacağı düşünülmektedir ve etken olma şansı asla tanınmamaktadır.

Aristoteles'in Sokrates'teki erdem birliği fikrine, yani erkeklerdeki ve kadınlardaki erdem aynı olduğu savına açıkça karşı çıktığını biliyoruz. Ama buna karşılık, yalnızca kadınlarda bulunan kadınsı erdemleri de betimlemez o; kadınlarda bulunduğunu kabul ettiği erdemler, tam ve mükemmel biçimini erkekte bulan temel bir erdeme göre tanımlanırlar. Ve Aristoteles bunun nedenini erkekle kadın arasındaki ilişkinin "siyasal" olmasına bağlar: Bu yönetenle yönetilen arasındaki ilişkidir. İlişkinin düzenli olması için her ikisinin de aynı erdemlerden pay almaları gerekir; ama her biri bunlardan kendi yöntemine göre pay alacaktır. Buyuran –yani erkek- ahlaksal erdeme bütünüyle sahip olmalıdır, "oysa yönetilenler –ve kadın- için, her bir kişiye uygun görülen erdem payına sahip olmak yeterlidir" (Foucault, 2007:184).

Aristoteles'e göre kadınların yönetebilme yeteneği ve aklı bulunmaktadır ancak kullanmayı bilemez ve beceremezler. Bu yüzden kadın aile içinde ve toplumda yönetilen konumda olmalıdır. Aristoteles, Politika adlı yazıtında kadınların yönetilmeye uygun yaratıldıklarını, sadece erkeklerin yönetici olmaya uygun olduklarını söylemektedir ve hatta ileri giderek hocası Platon'un görüşlerine karşı çıkmaktadır:

Her türlü köleliği doğaya aykırı saymalı mıyız? — Şimdi incelememiz gereken sorular bunlar. Bu sorulara karşılık vermekte, ne kuramsal tartışmalar ne de deneysel gözlemler bir güçlük çıkarıyor. Birinin buyruk vermesi, bir başkasının ise söz dinlemesi olgusuna ilkece karşı konamaz; bu hem zorunlu hem de faydalıdır. Gerçekten, bazı şeyler daha doğdukları anda böyle ayrılmışlardır: Bazıları yönetecekler, bazıları da yönetileceklerdir. Bu yöneten-yönetilen ilişkisinin birçok çeşitleri vardır ve bu ilişkilere her yerde rastlanır. Sürekli ya da kesintili öğelerden oluşan ve sonuçta ortak bir birliği olan her şeyde, yöneten-yönetilen ilişkisi ortaya çıkar. Bu bütün doğaları gereğince, özellikle canlı yaratıklarda görülür**; canlı yaratık ilk önce zihin ile bedenden oluşur, bunlardan birincisi yöneten, ikincisi yönetilendir. Doğal büyümeye bağlı herhangi bir olguda bizim hep doğanın kendi biçimlerine bakmamız ve gözlemlerimizi yozlaşmış (bozuk) biçimlere dayandırmamamız gerekir. Onun için, bu bağlamda da zihince ve bedence iyi durumdadır, zihninin bedenini yönettiği apaçık görülen bir insanı düşünmeliyiz. Karşıt duruma, yani bedenin zihni yönetmesine ise, bu kendi içinde kötü ve doğaya aykırı bir şey olduğu için, kötü insanlarda ya da kötü koşullar içinde bulunan insanlarda rastlanır. Bununla birlikte, dediğim gibi, yönetme ya da buyurma gücünün kullanılmasını, bir efendinin mutlak olan ve mutlak-olmayan ya da anayasal yönetiminin her ikisini birden, ilkin canlı yaratıklarda görürüz. Zihnin beden üstündeki yönetimi (efendinin kölesini yönetişi gibi) mutlaktır; zekâ ise tutkuları (devlet adamının yurttaşlarını ya da kralın uyruklarını yönetmesi gibi) anayasal olarak ve kralca yönetir. Bütün bunlarda, beden için zihin tarafından, doğalarımızın duygusal bölümü için de akla sahip olan bölümü, yani zekâ tarafından yönetilmenin hem doğal hem de uygun olduğu açıktır. Bunun tersinin olması, hatta ikisinin eşitliği ise hepsi için zararlıdır, insanla öteki hayvanlar arasında da böyle olur; çünkü evcil hayvanlar, doğadan, vahşi hayvanlara oranla daha iyidir; onlar için de insanlar tarafından yöneltmek daha faydalıdır; çünkü böylesi hiç olmazsa, güvenliklerini sağlar. Yine, erkekle dişi arasında, önceki doğadan üstün, beriki aşağı ve uyruktur. Bu genel olarak tüm insanlık için de geçerlidir (Aristoteles, 1975:13).*

Aristoteles döneminin en ünlü düşünürlerindendir ve düşünceleri hem Batılı düşünürleri hem de İslamcı düşünürlerin fikirlerini Ortaçağ ve Rönesans ile birlikte günümüze kadar etkilemiştir. Platon'un görüşleri ise kendi yaşadığı döneme göre değerlendirilirse cinsiyet açısından daha eşitlikçidir. Platon'a göre kadınların üstesinden gelemeyecekleri bir iş yoktur. Erkekler devlet yönetiminde ya da toplumsal yaşamda hangi işleri yürütüyorlarsa aynılarını kadınlar da yapabilir ancak sıkı bir eğitim almalı ve 'kadın' olarak kalmamalı, erkekleştirilmelidirler. Çünkü kadınlar 'eksik' var olmuşlardır ve Platon'a göre bu eksikliğin giderilmesi gerekir. Bu fikir ile Platon'un cinsiyetleri eşit görmediği, cinsiyetleri tek tipleştirmeyi amaçladığı görülmektedir. Ancak yine de Platon için çağının diğer filozoflarının, kadınları eve kapatma ve eğitimden yoksun bırakma fikirlerine göre daha aydınlık görüşleri olduğu söylenebilir. Platon'un öğretmeni olan Sokrates'in konuşmalarından oluşan *Devlet* isimli eserinde geçen diyalog şu şekildedir:

Sokrates: "Her şeyi birlikte yaparlar, yalnızca erkeklerin daha güçlü, kadınlarinsa daha zayıf olduğunu unutmamalıyız! Bu demek oluyor ki, kadınlarla erkeklere aynı görevleri vereceksek, onları aynı şekilde yetiştirip eğitmeliyiz."

"Erkeklere verdiğimiz eğitim zihinsel, ruhsal ve bedenseldi, değil mi?"

Glaukon: "Evet."

Sokrates: "O zaman, erkeklerle aynı görevleri paylaşacak olan kadınlara da bu eğitimin yanında bir de savaşçılık eğitimi vermek ve onları da aynı şekilde kullanmak gerekecek, öyle değil mi?"

Glaukon: "Söylediklerinin sonucunda bu çıkıyor, sanırım."

Sokrates: "Dediklerimizin çoğu gülünç [198] görünüyor olmalı, çünkü alışkanlıklarımıza ters düşüyor, hani bu sözleri hayata geçirmeye kalkarsak hele!"

Glaukon: "Öyle olur, kesinlikle."

Sokrates: "Peki en garip ve gülünç olan, kadınları, jimnastik yerinde, çırılçıplak soyunuk bir vaziyette erkeklerle beden hareketleri yaparken görmek değil mi; [b] gençlerin yanında yaşlı kadınları da; hani kırışıklarına aldırmadan ve çirkinliklerine bakmadan gimnazyumlarda [199] beden eğitimi yapmaya bayılan yaşlı erkekler gibi?"

Glaukon: "Zeus adına, en azından günümüzde gülünç görünecektir bu!"

Sokrates: "Fakat madem burada aklımızı konuşturmaya çalışıyoruz," dedim, "şaklabanların alay edişlerinden ürkmemeli; spor alanlarında böyle bir altüst edişe karşı ne söylerlerse söylesinler (kadının eğitimi konusunda ısrarcı olup) bunlara [c] aldırış etmemeli; zihinsel, ruhsal eğitimden ve en azından silah taşıma ve ata binme konusundaki eğitimden vazgeçmemeliyiz." (Platon, 2012:125-126).

Görüldüğü gibi Platon, hocası Sokrates'in fikirlerinden etkilenerek kadınların erkekler ile eşit özelliklere ve yeteneklere sahip olduğunu düşünmektedir. Bu nedenden erkeklerin yapabileceği her mesleği kadınların da eğitimden geçirilerek yapabileceklerini savunmaktadır. Ancak Aristoteles aynı bakış açısına sahip değildir.

Ona göre, kadınlar eğitilmek ve toplumsal hayatta var olmak için uygun değildir, yönetilmeleri gerekir. Erkeğin doğal olarak üstünlüğü ve zekası olduğunu varsayan Aristoteles kadını ikincil konuma yerleştirmiştir.

Ortaçağ Avrupa'sı için durum farklı değildir. Kültür ve toplum tarihçisi Georges Duby'nin de belirttiği gibi "Ortaçağ, kararlı bir şekilde erkektir" (akt. Taşdelen, Koca, 2015:206). Dönemin kuralları Hristiyanlık öğretisi ve dogmalarını temel alır. Kutsal Meryem'in İsa'yı bakire ve günahsız olarak dünyaya getirdiği inancı temel alınarak kadın cinselliği kontrol altında tutulmaya çalışılmıştır.

Kadınlar, bedenlerini koruyarak kendilerini tanrıya adayabilir, 'İsa'nın nişanlısı' olmayı dünyevi gelinliğe tercih edebilirlerdi. Hristiyanlığın kadınlara sunduğu yenilik, bekâretini koruyup kendini Tanrı'ya adamak, yani İsa'nın gelini olmak ve böylece kadınlara evlilik dışında bir seçenek daha kazandırmak olmuştur. Kadınlar, bedenlerini koruyarak kendilerini tanrıya adayabilir, 'İsa'nın nişanlısı' olmayı dünyevi gelinliğe tercih edebilirlerdi. 'Bakire, bekâretini korumakla ve onu tanrının emrine sunmakla, Havva'nın işlediği ilk cinsellik günahının sonuçlarını çekmekten kurtulmuş olur (Berktaş, 2016:104).

Böylece maddi dünyada düşük statüde olan kadınlar, ruhani dünyada rahat edebileceklerdir ve her ne kadar erkekler tarafından yönetiliyor olsalar da dini topluluklarda yer alabileceklerdir.

Bu kadın karşıtı söylemler, azize menkıbeleriyle her ne kadar kadını dini açıdan söz sahibi gösterse de, kadına karşı şiddeti meşrulaştırarak aslında kadın karşıtı söylemleri eyleme destekler hale gelmiştir. Diğer yandan, İsa'nın annesi Bakire Meryem, bekâreti, Tanrı'nın sözüne itaat etmesi, sadık bir eş olması ve Tanrı'nın oğluna annelik etmesi nedenleriyle hem bekâret hem de annelik konularında kadınlara örnek teşkil ettirilir. Bu özellikleriyle Meryem, Havva'nın aksine, kadına itibarını iade ederek güç kazanmasında önderlik eder (de Nie, 1995: 115-116 akt. Taşdelen, Koca, 2015:208).

Tek tanrılı dinlerde iddia edildiği gibi ilk insanlar olan Adem ve Havva cennette yaşamlarını sürdürmektedir ve tanrı tarafından cezalandırılarak cennetten dünyaya gönderilmelerinin nedeni Havva'nın Ademi, 'yasak meyve' olan cinselliğe ikna edip kandırmasıdır. 'Şeytani' kadın tarafından kandırılan Adem suçsuzdur ve tıpkı dünyada olduğu gibi musibetlerin sorumlusu kadındır ve bu da Hristiyanlık geleneği içerisinde yeniden üretilmiş olan bir Pandora miti olarak değerlendirilebilir.

Temel dinsel sorulardan olan "bu dünyadaki acının ve ıstırapın kaynağı nedir?" sorusuna Batı Hristiyan geleneği, Yahudilikten devraldığı "cennetten kovulma" öyküsüne dayanarak, "ilk cinsellik günahı ve bunun sorumlusu olarak kadın" (aynı zamanda bütün kadınların prototipi sayılan, Havva) yanıtını verir. Günahın kaynağı ve nedeni saptanınca, neyin/kimin cezalandırılıp denetim altına alınması gerektiği de ortaya çıkmış olur (Berktaş,2016:68).

Bu düşünce, İncil’de anlatılan Havva’nın Adem’in kaburgasından yaratılmasının, Adem’in yaratılıştta Havva’ya üstünlüğü olarak yorumlanmasıyla daha da genellenerek erkeklerin tümünün kadınlara üstünlüğü olarak kabul edilmiştir. Böylece, kendini her yönden üstün gören erkeğin, kadını denetim altında tutmak ve cezalandırmak için kadına uyguladığı şiddet Hristiyanlık inancı tarafından da meşrulaştırılmıştır.

Kilise otoritesinin topluma yansıyan görüşleri, kadınlar için Meryem kadar kutsal ve masum ya da Havva kadar suçlu ve şeytan olabilecekleri şeklindedir. Kadınlar tehlikeli görüldüğünden onları kontrol altında tutmak gereklidir ve bunun yolu evlilikten geçmektedir. Kadının görevi evlenip yuva kurmak, çocuklarını büyütme ve kocasının hayatını güzelleştirmek ve onun sözünden çıkmamaktır. Evli bir kadının erkeğine karşı gelmesi Tanrıya ve İsa’ya karşı gelmesi ile eşdeğer kabul edilir. Erkeğin görevi evin geçimini sağlamak iken, kadının sorumluluğu çok daha zordur. Çağın düşünce yapısına göre; tutku, şehvet, aşk ve cinsellik özellikle kadın için yasak ve günahdır. Bunun en önemli göstergesi romans metinlerindeki saf ve kırılğan kadın temsilleridir. Kadın tüm bu yasakların önlenmesi için evlilik kurumunun ayakta kalmasını sağlamalıdır bu sayede toplumun ahlaki düzeni sorunsuz devam edecektir.

Toplumsal ve dini yaşamdaki bu ötekileştirme hukuka da yansımıştır. Hukuk kurallarına göre suç kabul edilen bir eylemin cezası kişinin cinsiyetine göre belirlenmektedir, suçu işleyen kişinin cinsiyeti ‘kadın’ ise, özellikle asilzade olarak nitelendirilen üst sınıf bireyler için, yargı ve cezası çok daha ağır uygulanmaktadır. Örneğin evlilik dışı cinsel ilişki yasalara göre suç sayılır ve kadınlar için cezası ölümdür çünkü kadın tahrik edici ve kışkırtıcı bir şehvet sahibidir, erkek ise şeytani tehlikeye sahip kadın tarafından kandırılmıştır hatta tecavüz vakalarında dahi erkek, kadının şehvetine dayanamadığı için suçsuz kabul edilmiştir.

Kadın, Ortaçağ toplumu için kendine özgü karakteri olan bir birey olmaktan ziyade erkeğin yaşantısını kolaylaştıran bir öge olarak görülür. Toplumsal bir performansı yerine getirmesi gereken bir varlıktır (Young 2009: 42 akt. İlker, 2017: 346). Bu düşünce altında ezilmektedir kadın. Erkeğin ona bakış açısı ve fiziksel anlamda güçlü oluşu, kadını boyun eğmesi gereken bir duruma sokar. Oysa Rönesans’la birlikte gelen özgürlükçü düşünceler kadını bir birey olarak düşünmeye iter. Her insan ayrı bir bedendir. Kadın bir birey olarak başka kişiliklerden farklı, özgün, kapasitesi ve arzuları olan bir bireydir (Young, 2009:46 akt. İlker, 2017:346). Rönesans’la gelen bu rüzgâr ne yazık ki toplumun düzeninde sihirli bir değnekmişcesine etkisini gösteremez (İlker, 2017:346).

İlker'in de ifade ettiği gibi Rönesans ile birlikte tüm Avrupa'ya yayılan hümanizm, özgürleşme ve bireyselleşme dalgası sadece erkeği kapsayacak şekilde toplumsal olarak kucaklanırken kadın bu dalğanın dışında bırakılır. “Burada, cinsiyete ilişkin ideolojinin direngen sürekliliğiyle karşı karşıyayız” (Berktaş,2016:140). Rönesans kadınlar için bir kazanım olamamıştır. Rönesans başlangıcında da Ortaçağda olduğu gibi ideal kadın olmanın tek yolu itaatkar olmaktır ve bu durum tüm kadınlar için norm olarak kabul edilmiştir. “Rönesans İtalyası'nın kaydettiği bütün ilerlemeler, ülkenin protokapitalist ekonomisi, hümanist kültürü, soylu kadını bir estetik nesneye dönüştürecek biçimde etkide bulundu. Bu kadın, süslü ve zarif, iffetli ve kocasına olduğu kadar prence (devlete) de iki kat daha bağımlı hale gelmişti” (Berktaş, 2016:141). Erkeğine itaat eden kadın saf, kırılğan, korunmaya muhtaç bir melek iken, eril tahakküme boyun eğmeyen kadın cadı, deli, canavar ve fahiş olarak temsil edilerek çemberin dışına itilir. Günümüzde halen psikolojik olarak kadınların ‘bunalım ve depresyon’a yakalanmaya daha meyilli olduğu düşüncesinin temelleri Rönesans döneminde atılmıştır.

Örneğin birçok Rönesans düşünürü ve tıp adamı için, kadınların rahimleri onların histeriye çok daha fazla yatkın olmalarının nedeniydi. Rahim sahibi olmak yalnızca kadınların muhakeme yeteneğinin daha zayıf olmasına yol açmakla kalmıyor, aynı zamanda nefret, kin, korku ve öfke gibi duygularının daha şiddetli olmasını da getiriyordu (Berktaş, 2016:143).

Geç Ortaçağ ve Rönesans Avrupa'sında kadınlar için en büyük tehdit ‘cadı’ olarak nitelendirilmeleri ve yakılmalarıdır. Bu korkunç durum uzun yıllar devam etmiştir. Fatmagül Berktaş, cadı avının kadın düşmanlığının doruk noktası olduğunu belirtir ve aynı zamanda 16. ve 17. Yüzyıllar'ın Bilimsel Devrim'in gerçekteştiği yıllar olduğuna işaret eder (Berktaş, 2016:144). Kadınların ‘cadı’ olarak görülmelerinin nedeni aslında özellikle düşük statülü, taşrada yaşayan kadınların şifalı otlar ve bitkiler ile uğraşmaları, doğal karışımlar hazırlamaları ve hastalıkları tedavi etmeleridir, yani toplumsal bir olgu konusunda güç ve otorite sahibi olmalarıdır. Kadınların hastalıklara tedaviler üretmeleri toplum tarafından korkutucu bulunmuş ve yaptıklarının şifa amaçlı karışımlar olduğu kabul edilmek istenmemiştir. Tehlikeli ve kötü niyetli olarak görülen bu durum, kadınların doğaüstü güçlerinin olduğu inancını beraberinde getirmiştir. Başlarda taşralı kadınları hedef alan katliamlar, sonraları varlıklarına el koyabilme gibi çıkarlar doğrultusunda soylu kadınların da ölümüne sebep olmuştur. Kadınların hazırladıkları iksir ve büyülerin şeytani olduğu düşüncesi tüm topluma yayılmıştır. Bir kadının ‘Cadı’ ilan edilmesi

için herhangi bir kimsenin sözünün yeterli sayıldığı zamanlar oldukça karanlık dönemlerdir. Büyü yapmanın, Tanrı'nın yazdığı kadere ve emirlere karşı gelmek, var olan dünya düzenini bozmak anlamına geldiğine inanılır.

Monnier bu dönüşümü şöyle dile getirmektedir: "Kadınların sihir gücüne sahip olması, daha önce dini hizmetler yapan kadının dinin dışında bırakıldığını gösteriyor. Din ve sihir ayrılıp birbirine karşıt sistemler haline aldıktan sonra, kadın sihir tarafına atılarak kötü güçlerin koruyucusu sayılmış ve kutsal şeylerden uzak tutulmuştur (akt. Öztürk Türkmen, 2011:24).

Aynı zamanda cadı oldukları iddia edilen kadınların örgütlü biçimde çalıştıkları, şeytanla yakın dostluk ilişkisi içinde oldukları ve şeytanın cinsel taleplerini de yerine getirdikleri inancı toplumda dehşet yaratmıştır ve bu durum Hristiyanlık mitinin merkezinde bulunan Havva ve şeytan arasındaki ilk iş birliğine dayandırılmıştır.

Tam bir kadın düşmanlığı, kadın nefreti örneği oluşturan Malleus Maleficarum (Cadı Çekici, 1486) adındaki (Freud'un da edindiği) cadılık saptama kılavuzu her türlü bedensel şehvet ve dişil tehlikeyi betimler. Kadın orada yalnızca kötülük, aldatma ve "erkeği erkeklik organından yoksun bırakma"yı düşünen, dostluk düşmanı, ceza, katlanılması zorunlu bir kötülük, ayartıcı, baş belası, evdeki tehlike, felaket, kusurlu hayvan olarak gösterilir. Malleus'un şehvetli ve sadist bir kitap olması ona inanılmaz bir başarı getirmiş; kitap yakın tarihte matbaanın bulunmasıyla tüm Avrupa'ya yayılıp kıyımların artmasına neden olmuştur. Rönesans'ın o döneminde, bilimde, sanatta ve yazındaki tam bir gelişme sürecinde, boş inançlar ortalığı kasıp kavurur yine de. Kadınlar cadı avının ana hedefidir. "Bir erkek büyücüye karşı on bin cadı." (Michelet) Her türlü bedensel haz şeytanla yapılan bir anlaşmanın sonucuna dönüşür ve kadının hazzının kaynağı ancak şeytanla çiftleşme olabilir. Dünyevi istekler ve ayıp kaçınılmaz olarak kadınların üstünde toplanır. Bugün olsa akıl hastalığı tedavisi görecektir on binlerce kadın ad majorem dei gloriam (Tanrı'nın daha da büyük görkemi uğruna) işkence edilir, öldürülür (Schaffer, 2015:184).

Bu konudaki asıl sorun ise kadının kendisi için belirlenmiş olan pasif, güçsüz, kırılgan statüsünün dışına çıkarak bir güç alanını işgal etmeye yeltenmesidir. Bu anlamda kadın kendisi için belirlenmiş olan sınırların ötesine geçtiği ve erkek alanına el uzattığı için bir tehdit olarak görülmüş ve cadı olarak yaftalanarak pasifize edilmiştir.

Kadınların çok eskilerden beri biriktirdikleri sağaltım bilgisi, botanik bilgisi ve bakım bilgisi kayda geçirilmeyerek, modern tıbbın kaynaklarından birisi olarak değerlendirilmeyerek, sistematik olarak, bilinçli bir şekilde yok edildi. Hatta, Avrupa Ortaçağı'nın sonlarına doğru bu bilginin taşıyıcısı şifacı kadınlar, cadılar yakılarak bilginin devamlılığı kesintiye uğratıldı. Şifacı kadının uykü iksirleri, sinir ilaçları, uyuşturucuları, yatıştırıcıları, ağrı dindiricileri, kusturucuları, çocuk düşürücü karışımları, zehirleri, mutluluk vericileri, yağları, merhemleri ve tüm bunların formülleri tarihe gömülüydü. (Bozok, 2018:140,142).

Kadınların doğaya, şifalı bitkilere, otlara olan ilgisi ve becerisi tıp bilimlerinde fayda sağlayacak şekilde kullanılabilirken, botanik alanında merak ve tecrübe sahibi, ismini kendi çağında duyurmuş kadınları tarih yok etmiştir.

Kadın şifacılar, nam-ı diğer cadılar, koca karılar, Avrupa'nın farklı bölgelerinde değişik zamanlarda başlayan ve kabaca söyleyecek olursak on dördüncü yüzyıldan, on sekizinci yüzyıl başlarına uzanan sürede vuku bulan katliamlarla yakıldılar, yok edildiler (Durrant 2007, 245 akt. Bozok, 2018:141). Cadı avları Ortaçağ'da başlamış, ironiktir ki "akıl çağında", "aydınlanma çağında" devam etmişti. Avrupa'da dört yüzyıl boyunca on binlerce insan (içlerinde çok az erkek de vardı) cadılık suçu işledikleri için yargılandılar ve öldürüldüler (Bozok, 2018:141).

Öte yandan bunun sonucu olarak kadınların toplumsal alan içerisinde varlık gösterebilecekleri her türlü alana (ticaret, iş hayatı, sanat), yaklaşımları engellendiği için hayatlarına devam etmek adına fahişeliğe mecbur bırakılmışlardır. Kadınlara fahişelik yapmaktan ya da evlenmekten başka bir seçenek bırakılmamıştır. Kadınlar fahişeliğe ya da evliliğe itilerek beden alanına hapsedilmişlerdir ve tıpkı cadı ilan edilen kadınlar gibi akıl alanının dışında bırakılmışlardır. Bilinebilen tarih boyunca kadınların hem ekonomik hem yasal konularda yalnız başına söz sahibi olmalarına izin verilmemiştir. Kadınlar eşlerinin statüsü ve ekonomik durumu ile var olmuşlardır.

Viktorya dönemi İngiltere'sinde de cinsellik kadınlar için yasaktır. Genç kızlar için hayattaki en büyük hedef bekaretini koruyabilmek ve evlenmektir. "On dokuzuncu yüzyılın ilk yarısının önde gelen kadın yazarlarından Charlotte Brontë ve Jane Austen'in romanlarında sıklıkla görülen, tek amacı münasip bir eş bulmak olan kadın başkarakter aslında Viktorya Dönemi kadınlarının temsilcisidir" (Taşdelen, Koca, 2015:210). Kadınlara yasalar ve kültür yoluyla başka var oluş seçeneği bırakılmamıştır ve kadınlar, evlilik kurumunun sosyal ve ekonomik tahakkümüne mecbur bırakılmışlardır.

Hemen hemen bütün bu yasalar kadınların hem aile içindeki hem kamusal alandaki haklarını sınırlayan özel hükümler içermekteydi. En çarpıcısı, ailedeki erkeklerin mahcurları muamelesi gören kadınların yasal yeterlikten neredeyse evrensel olarak yoksun oluşlarıdır. Mahkemeye çıkamazlardı; genellikle bir baba ya da koca olan "vasiler"i tarafından temsil edilmek zorundaydılar. Yetimlerin ya da dulların davalarında vasilik erkek soyundan en yakın erkek akrabaya geçerdi. Bu yetkiyi ellerinde tutanlar, sadece tüm yasal işlemlerde kadın mahcur adına konuşma hakkına değil, mallarını kullanma ve elden çıkarma, uç durumlarda ölüm cezasına kadar varan yaptırımlarla yanlış davranışlarını cezalandırma, evliliğini uygun gördüğü şekilde ayarlama ve hatta satma hakkına da sahipti. (Opitz, 2005:257).

Evli olmayan kadınlar için bazı hakların var olduğu bilinse de bir kadın evlendiği andan itibaren yasal tüm hakları evlendiği erkeğe geçer, iki kişi artık tek bir kişi sayılır. Mülkiyet hakkını kaybeden bir kadının evliliğinin kötüye gitme ihtimalinde kadının yaşamını nasıl sürdüreceği sorusu ise cevapsız kalır. Kadınlar için yaşamlarını sürdürebilmek adına tek çıkar yol iyi ya da kötü bir evlilik yapmak ve ne olursa olsun evliliği bitirmemektir.

19. Yüzyılda Kadın Hakları ve Aydınlanmacı Liberal Feminizm

Avrupa tarihi için bir dönüm noktası olan Fransız Devrimi (1789-1799) Fransa yönetiminin monarşiden cumhuriyet rejimine geçmesinin ilk adımıdır. Feodal devlet yapısının ortadan kalkmasıyla herkesin eşit haklara sahip olduğu bir toplum yapısı hedeflenmiştir. Devrim sonrası yayınlanan “İnsan ve Yurttaş Hakları Evrensel Bildirgesi” ile eşitlik ilkeleri yasalaştırılmıştır. “Bildiri, herkesin yasa önünde eşit sayılacağı ilkesini açıklıyor ve eski düzenin ayrıcalıklara dayanan yapısını yıkıyordu” (Ekinci, 2016:158). Yeni kurulan düzende egemenliğin ulusun elinde olacağı vaat edilir. Halk artık ‘demokrasi’ ile yönetilecektir. Ancak kadınlar için sosyal ve siyasi haklar konusunda bir eşitlikten halen söz edilememektedir.

Gouges, İnsan ve Vatandaş Hakları Evrensel Bildirisi” nin bir aldatmacadan ibaret olduğuna işaret etmek ve bildiride geçen “insan” kelimesinin sadece erkekleri kastettiğini ortaya koymak için 1791 Anayasası”nın yayınlanmasından birkaç gün sonra “Kadın ve Kadın Vatandaş Hakları Bildirgesi”ni yazdı. Yazdığı bildirgenin 10. maddesinde şöyle denilmekteydi: “Kadının darağacına çıkma hakkı vardır. Mecliste yer alma hakkı da olmalıdır.” Gouges, insan ve yurttaş haklarının hem kadınların hem de erkeklerin hakları olduğunu aksi halde söz konusu hakların evrensellik iddiası taşıyamayacağını savunuyordu (Çakmak, 2007: 734).

Siyasi haklarını hala elde edemeyen kadın vatandaşların Fransız Devrimi’nden kazanımları yalnızca az sayıda sosyal hakla sınırlı kalmıştır. Kız çocuklar miras hakkı elde etmişler, erkek çocuklar ile eşit mülkiyete sahip olabileceklerdir. Artık kamu ile ilgili konularda tanıklıkları kabul edilecektir. Önceleri kadınların tanıklık için yeterli akıl ve bağımsızlığa sahip olmadıkları düşünülmektedir. Fransa’da başlayan bu mücadele dalga dalga diğer Avrupa ülkelerine de yayılmıştır. İngiltere’de bu mücadelenin en önemli ve ilk isimlerinden biri daha önce de görüşlerine değinilmiş olan Mary Wollstonecraft’tır.

Mary Wollstonecraft’ın öncüsü olduğu bu mücadelenin savunucuları erkeklerin sahip olduğu ve yasalar karşısında tanınan haklara kadınların da sahip olabileceğine inançlarını koruyarak haklar için kararlılıkla mücadele etmişlerdir. Bu

bağlamda yazılan ilk önemli çalışma, 1792’de yayınlanan *Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi* isimli eseriyle Mary Wollstonecraft’a aittir.

Mary Wollstonecraft’ın *Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi* adlı eseri feminist teorinin temel argümanı olarak kabul edilmektedir. Wollstonecraft eserinde; kadınların cehaletlerinin ve bilgisizliklerinin nedeninin eğitimden yoksun bırakılmaları ve ev içi işlerle sınırlandırılmaları olduğunu anlatır. Kadınların ve erkeklerin doğalarının aynı olduğunu düşünen Wollstonecraft, kendi ekmeğini kendisi kazanan bağımsız bir kadının saygı duyulmaya değer olduğunu savunur. Ona göre, kadınların itaatkar olmaya ve köleliğe zorlanmaları ve erkekleri memnun etme üzerine eğitilmeleri, kadınların aklının gelişmesinin önündeki en büyük engeldir. Wollstonecraft, Aydınlanma düşüncesinin akıl ve duygular ayırımından yola çıkarak, akıl ile ilişkilendirilen kamusal alandan kadınların dışlanmasını ve sadece duygular ile bağlantılı olan ev içi özel alana hapsedilmelerinin kadınların hayattaki varlıklarına saygı duyulmamasına yol açtığını belirtir. Wollstonecraft, kadınlara dayatılan tek yol evlilik olduğu müddetçe kadınların akıllarını geliştirmek yerine görünüşlerini güzelleştirmeye önem vereceklerini, erkeklerin beğenisini önemseyerek süslenmelerinin ahlaklarını kaybetmelerine yol açabileceğini ve evlenememe ya da evliliğin kötü sonlanması ihtimalinde çaresiz kalacaklarını anlatır. Eserdeki temel düşünce, kadınların kurtuluşunun kendi akıllarını geliştirmeleri ile mümkün olacaktır. Akıllarını ve bakış açılarını eğitim ve eleştirel düşünme ile geliştiren kadınlar kendi haklarını koruma ve savunmada daha başarılı olacaklardır. Kadınlara akıllarını geliştirebilme yolları için tavsiyeler sunan Wollstonecraft, alçakgönüllülüğe büyük önem atfeder ve alçakgönüllü kadınların akıllarını geliştirmeye çaba gösteren kadınlar olduklarını düşündüğünü söyler. Mevcut yasaların bir kadını eşiyile tek bir birim olarak tanımladığını belirten Wollstonecraft, bu şekilde sadece erkeklerin sorumluluk sahibi olduğunu, kadının erkeğin yanındaki bir ‘ek’ olmaya mecbur bırakıldığını ifade eder.

Kendi konumunun gerektirdiği görevleri yerine getiren varlık bağımsızdır. Genel olarak alındığında, kadınların ilk ve öncelikli görevi akılcı varlıklar olarak kendilerine karşıdır. Önem bakımından bundan hemen sonra gelen ikinci görev yurttaş olarak görevleridir; bunların içine annelik görevi de girer. Kadınların toplum içindeki yerleri mevcut düzende büyük ölçüde sadece bu son görevin yerine getirilmesine bağlı olarak belirlenir; bu nedenle de kadınlar birer oyuncak bebekmişçesine hor görülürler. Çocuklarını giydirip süslemekten daha önemli şeylerle uğraşmak istediklerindeyse, zihinleri ancak platonik aşklarla ya da sadakatsizliklerini gizleyecek oyunlarla meşgul olmaya yeter, çünkü ev işi görevlerini ihmal ettiklerinde ne alanlarda yürüyen askerler, ne de

senatoda tartışan devlet adamları gibi yetilerini geliştirme fırsatı bulamazlar (Wollstonecraft, 2017:215).

Wollstonecraft 'ın, Aydınlanmacı görüşten etkilenerek, kadınların kurtuluşu için en önemli ve gerekli gördüğü ilkenin 'akla inanç' olduğu görülmektedir. Wollstonecraft, kadınların güzellikleri ile ön plana çıkmalarını doğru bulmaz, süslenen ve fazla bakıma ilgili kadınların ciddiye alınmadıklarını düşünür. Bu nedenden çalışmanın onuruna inanır. Ona göre ekmeğini kendisi kazanan bir kadın saygıyı hak ediyordur.

Her insanın doğal haklara sahip olduğu düşüncesi, "Amerikan Bağımsızlık Bildirisi" (1776) ve "Fransa İnsan Hakları Bildirisi" (1789) 'nde, değinilen en önemli noktadır. Doğal haklar doktrinini, Elizabeth Cady Stanton *Declaration of Sentiments* (Duygular Bildirgesi)'de kadınlara uyarlamıştır. Bildiri, 19-20 Temmuz 1848'de Seneca Falls, New York'ta yayımlanmıştır. Duygular bildirgesinde yer alan şikayetlerin konuları şu şekildedir; Kadınların oy kullanma haklarının verilmemesi, evlenen kadınların mülkiyet ve tüm haklarının kocalarına geçmesi, kadınların iş hayatında yer alamaması, düşük kazanç sağlayabilecekleri iş kollarında var olabilseler dahi aynı iş için erkeklerden daha düşük maaş almaları, yüksek mevki ve statülü iş kollarında yer almalarının önüne geçilmesi, üniversitelerin dışında tutulmaları, kiliselerde dahi yükselmelerinin engellenmesi, erkeklerin cinsel suçlardan muaf olup kadınların olmaması, kadınların kendi başlarına varlığının devamının imkansızlaştırılmasıyla kadının bir başka varlığın koruması ve gücüne mahkum bırakılmaları. "Tekliflerin özü basitçe, 'kadının erkeğe eşit...' olduğudur" (Donovan, 2016:32).

Cady Stanton'ın cinslerin aynı olduğu iddiasıyla eşit haklar isteğini savunduğu çalışmaları *Address to the New York State Legislature* (1854, 1860 – New York Eyaleti Kanun Koyucuları Üzerine Söylevler), *Solitude of Self* (1892 – Benliğin Yalnızlığı) adlı metinlerdir. Stanton, söylevlerinde doğal haklar teorisinden ilham almıştır. "Stanton, 1854 tarihli söylevinde, özellikle evli olmayan kadınlara siyasal temsil hakkı verilmeden vergi mükellefi olmaları ve evli kadınların vatandaş olarak ölü oldukları fikirlerini de içeren çeşitli şikayetleri sayıp döker. Sadece oy hakkı için değil, fakat hemcinslerinin yargılamasına tabi olma fikri için de ısrar eder" (Donovan, 2016: 49). Stanton'un savunduğu fikirlerin temel noktası kadınların en

büyük tehlikesinin yuvası, evlilik yaşamının kendisi olduğudur. Kadınların yalnız başlarına var olabilmelerinin yolu haklarını alabilmelerinden geçer.

Elizabeth Cady Stanton'ın boşanma hakkını konu aldığı çalışması ise, 1860 yılında National Women's Rights Convention'dan (Ulusal Kadın Hakları Toplantısı) önce, doğal haklar doktrininin ilham alarak yazdığı 'Addresses on Marriage' (Evlilik üzerine Fikirler) adlı eserdir. "Harriet Taylor'ın 'The Enfranchisement of Woman' (1851 – Kadınlara Seçim Hakkı Verilmesi) ağırlıkla, 1850 Worcester toplantısında yayımlanan American Women's Rights Doctrine'inden (Amerikan Kadın Hakları Doktrini'nden) alınmıştır" (Donovan, 2016:61).

19. yüzyıl Amerikan kadın hakları hareketinin öne çıkan bir diğer önemli ismi ise, Cady Stanton ile birlikte çalışan Susan B. Anthony'dir. Susan B. Anthony kuramcı kişiliğinin yanı sıra iyi bir siyasi liderdir. 1872 seçimlerinde oy kullanan Anthony, yasada 14. Maddenin ilk bölümünde kadınlara oy hakkı verildiğini ileri sürer:

Amerika Birleşik Devletleri'nde doğmuş ya da uyruğuna geçmiş ve orada çalışan tüm insanlar Amerika Birleşik Devletleri'nin ve ikamet ettiği eyaletin vatandaşlarıdır. Hiçbir eyalet, Amerika Birleşik Devletleri'nin vatandaşının dokunulmazlıklarını ve ayrıcalıklarını sınırlayan herhangi bir yasa yapamaz ve yapılması için zorlayamaz. Herhangi bir eyalet, yasal sürece uygun olanlar dışında, kişiyi yaşamaktan, özgürlükten, mülk edinme hakkından mahrum edemez. Yasalarına tabi herhangi bir insandan yasanın korumasını esirgeyemez. (akt. Donovan, 2016:53)

Yasada geçen 'insan' kelimesini dayanak noktası olarak kullanan Anthony, Amerika Birleşik Devletleri vatandaşları haklarının rengi, ırkı ya da kölelik durumu nedeniyle sınırlandırılmayacağı maddesinden yola çıkarak, kadınların 'kölelik' durumunda olduğu fikrini ileri sürmüştür. Ancak 1970 yılında yasada geçen 'insan' kelimesi yerine 'erkek' kelimesinin getirilmesiyle ilerleme yerine gerileme yaşanmış ve kadının evlilik içerisindeki kölelik pozisyonu yasal olarak meşrulaştırılmıştır. Anthony ile bu konuda fikir birliğinde olan diğer Aydınlanmacı Liberal Feministler tarafından,

Bu benzetme kadın hakları literatüründe de sıkça kullanıldı. Örneğin Stanton 1854 ve 1860 konuşmalarında bu fikri ayrıntılı olarak açıkladı: aynen erkek bir köle gibi beyaz bir kadının da kendi adı yoktur, efendisinin ismi ile anılır (köle kadınlar, kocalarının ilk adlarıyla çağırılırlar: Tom'un Sue'su, Cesar'ın Jane'i gibi); tıpkı köleler gibi kadının da kendi malı yoktur, çocukları üzerinde vesayet hakkı yoktur hiçbir resmi varlığı yoktur ve efendisi tarafından cezalandırılabilir (Donovan, 2016: 55).

Sarah Grimke ise, kadınların mecbur bırakıldıkları bağımlı konumlarına karşı geliştirdiği düşüncelerini *Letters on Equality* (Eşitlik Üzerine Mektuplar, 1838) adlı metinde dile getirir:

Grimke'nin Mektupları'nın, Duygular Bildirgesi'nin yazımında Stanton üzerinde görünür bir etkisi olmuştur (zaten Stanton ve Grimke arkadaşlarıdır). Grimke, Amerikan doğal haklar ilkelerini kadınlara uyarlayan ilk kişidir. İlginç bir şekilde, Kutsal Kitap'ın "kadınların ve erkeklerin EŞİT YARATILDIKLARINI" beyan ettiğini iddia eder. Grimke, kadınların haklarını sistematik bir şekilde ellerinden alan erkeklerin kanunlarının doğal hakları geleneğinin dilinden türediği konusunda ısrar eder: "kanunlar... kadının bağımsızlığını kullanmasını engeller, bireyselliğini ezer; kanunlar onun temel haklarından bazılarını çalar, bunları ortaya koymasını engeller" (Donovan, 2016:44).

Grimke, kadınların mahkum bırakıldığı evlilik ve yuva kavramına ilk güçlü feminist eleştiriyi getiren isim olmuştur. Kadınların özel alanlarında eşleri tarafından ezildiklerini, hor görüldüklerini, haklarının suistimal edildiğini, zalimliğe maruz kaldıklarını açıklar. Evliliği bir tiranlık olarak adlandırır. Ona göre erkek ile kadın arasında yöneten – yönetilen ilişkisi olmamalıdır. Grimke'ye göre erkek ve kadın yaratıcı tarafından eşit yaratılmışlardır. "Grimke'nin analizi, erkeklerin ve kadınların doğal olarak eşit ve ontolojik olarak aynı olduklarını varsayan Aydınlanma düşüncesine dayanır" (Donovan, 2016:47).

Kadın hakları kuramcıları için siyah kadınların hakları da kadın hareketinin önemli noktalarından biridir. "Sarah Grimke, siyah kadınların erkekler gibi çalıştırıldıklarını, onlara plantasyonlarda ekip biçme işlerinin yaptırılmasıyla kalmayıp, çiftlik sahipleri tarafından sıklıkla tecavüze uğradıklarını, direnmeye çalıştıklarında öldürüldüklerini yazmıştır" (Donovan, 2016:57). Tecavüz eden kişiler beyaz kadınların kocaları olduğu için Grimke, beyaz kadınların da durumdan mağdur olduklarını söyler. Ancak, 19. Yüzyıl kadın hareketinin, siyah kadınlar için hak talebi uzun sürmemiştir.

19. Yüzyıl Liberal feminist teorinin gelişiminde büyük rolü olan iki önemli isim ise; Harriet Taylor ve John Stuart Mill'dir. İngiliz felsefecisi olan çift, 27 yıl birlikte çalışmışlardır. Kaynaklara göre; Harriet Taylor 1832 yılında evlilik ve boşanma ile ilgili bir çalışmayı derlemiş, 1851 yılında '*The Enfranchisement of Women*' (Kadına Seçim Hakkının Verilmesi) adlı metni yazmıştır. John Stuart Mill ise, 1869 yılında '*The Subjection of Women*' (Kadınların Bağımlılığı)' adlı metni yazmıştır. Taylor ve Mill'de kadının geleneksel evlilik kurumu içerisindeki konumu

ile köleliği benzer tutmuşlardır. Bu konuda farklı bir bakış açısı öne sürerek kurama yeni bir açılım sağlayan John Stuart Mill'e göre, köle – efendi ilişkisinde zarar gören taraf sadece köleler değildir. En az köleleştirilen taraf kadar köleleştiren tarafta aynı şekilde zarara uğramaktadır. Kadınlara tahakküm kurarak hükmeden erkekler kabalaşmakta ve zorbalanmaktadır.

Mill, “*Kadınların Bağımlılığı*” isimli eserinde, kadın ve erkek arasındaki ilişkileri düzenleyen yasaların kadınları bağımlı hale getirdiğini söyler. Bu durum Mill'e göre, insanlığın gelişiminin önündeki en büyük engeldir. Kadınların gelişebilmesinin ekonomik bağımsızlıklarını kazanmadan mümkün olamayacağını söyleyen Mill, evlilik kurumu için eşlerinin kadınların üzerinde erk sahibi olduğunu gözlemlemiştir.

Mill'e göre kadınlara da boşanma hakkı ve yeniden evlenme özgürlüğü tanınmalıdır. Evlilik yasaları şehvet düşkünü insanlar için, yine şehvet düşkünü ve can sıkıcı insanlar tarafından düzenlenmiştir. Bu yasalar sadece duyguları değil, aynı zamanda ruhları da köleleştirmeyi hedeflemektedir. Kendini geliştirebileceğine ve kendi mutluluğunu keşfedebileceğine inanan insanlar için engel olmaktadır. Bu yasalar evlilik sözleşmesini kadınların sosyal statülerini geliştirmelerini engelleyecek şekilde düzenlemiştir (akt. Yaşar Ümütlü, 2018:202).

John Stuart Mill özgürlükçü bir düşüncüdür ve kadınların özgürlüklerine sahip olmalarının toplum tarafından engellendiğinin farkındadır. Kadınların sırf dünyaya kadın olarak geldikleri için uğradıkları ayrımcılığı kabul etmez.

Mill, kökeni ne olursa olsun, krallık dışında, tüm sosyal statülere gelebilme şansının sadece erkeklere açık olmasının yanlış olduğunu düşünür. Belki de, birçok erkek yeterli sermaye sahibi olmadığı için, bu şans verilse dahi, toplumda istenilen bir yere sahip olamayacaktır. Ancak bu şanssızlık, yasalardan ya da kamuoyundan kaynaklanan bir kısıtlama değildir. Bu, kişinin kendi çabası ve emeğinin yetersizliğinden kaynaklanan bir durumdur. Oysa kadınlar, yalnızca kadın olarak dünyaya geldiklerinden dolayı, yasal engellerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Mill'e göre, kadınların sırf kadın olarak dünyaya gelmelerinden dolayı maruz kaldıkları bu kısıtlılık durumu, diğer tüm haksızlıklardan farklı olarak kendine has özel bir durumdur. “Başka hiçbir durumda, üst düzeydeki toplumsal görevlerin, bu özel durumda insanlığın yarısını oluşturan kişilere, salt doğuştaki talihsizlikleri nedeniyle, tüm yaşam boyu ve geri alınamayacak bir biçimde kapalı olması söz konusu değildir” (akt. Geçit, 2013:111-112).

Mill'e göre, ‘kadınların doğası’ olarak gösterilen birçok şey toplumun kadınları zorunda bıraktığı durumlardan ibarettir. Kadınlara uygun görülen önce babaya evlendiklerinde ise kocaya itaat etme düşüncesi toplum tarafından gelenek ve alışkanlıklarla süre gelmiş bir dayatmadır ve gerçekle ilgisi yoktur. Kadınların gerçek ‘doğa’larının anlaşılabilmesi için önce tüm bu dayatmaların son bulması ve

sorunların çözümü gereklidir. “Mill’in düşünceleri üzerinde etki bırakan Taylor’a göre, kendi toprakları üzerinde herkes, kadın – erkek ayrımı yapılmaksızın aynı haklara sahip olmalıdır ve kadınlara oy hakkı tanıyan bir devlet yapılanması olmalıdır” (Durhan, 2015:139). Harriet Taylor toplumsal düzelmelerin çözümü konusunda eşi John S. Mill ile aynı görüşe sahiptir. Kadınların tüm haklarına özgürce sahip olabilmesi ile toplum yapısının ideale ulaşacağını düşünmektedir. Taylor, evlilik ve boşanma konularında da kadınlar için tam bir özgürlük hali talep eder:

Harriet Taylor’un 1832 metni, 19. Yüzyılın en radikal önerilerini içeriyordu. Kadınlar için, tüm kamu kurumlarını ve mesleklerini içeren tam bir sivil ve siyasi eşitlik üzerine ısrar etmekten öte aynı zamanda evlilik ile ilgili tüm yasaların kaldırılmasını da öneriyordu. Boşanma müzakerelerinde devletin hiçbir şey söyleyemeyeceği anlamına gelen bu anlayış bugün bile radikaldir (Donovan, 2016: 60).

Harriet Taylor ve John Stuart Mill geliştirdikleri faydacı ahlaka dayalı fikirlerle kadın haklarının kazanımında güçlü gerekçelerle büyük ilerleme sağlanmasına katkıda bulunmuşlardır. “Mill’in *The Subjection of Women* (Kadınların Bağımlılığı) kitabı, yazarının faydacı ilkelerini yansıtır ve İngiliz liberal geleneği içinde kalır. “Bir cinsin diğerinin üzerinde üstünlük kurması...kendi içinde yanlış’ olmaktan öte ‘insanlığın gelişiminin önündeki en büyük engeldir” (Donovan, 2016:62). Günümüzde de liberal siyasi ideolojinin temel bakış açısı olarak kabul edilen ‘kendimiz seçmediğimiz özelliklerimizin kimliğimizi oluşturduğu’ düşüncesini o dönemlerde Mill tarafından kadınların özgürleşmesini meşrulaştıracak bir gerekçe olarak kullanılmıştır. İnsanlar nasıl ki doğarlarken maddi durum, statü ve ırkını seçemiyorsa, cinsiyetlerini de seçemezler ve cinsiyet de tıpkı diğer durumlar gibi hayat boyunca kişinin kim olduğunu belirler. Mill’e göre, toplumun gelişimi ve mutluluğu, bireylerin gelişimine bağlıdır. Mill’in evlilik hakkındaki görüşleri Stanton ve Wollstonecraft ile benzerlik gösterir. Evliliği bir tiranlık olarak gördüğünü söyleyen Mill, evlilik kurumunu; kadınların ikincil konumunu yeniden üreten en büyük kurum olarak niteler.

19. Yüzyıl kadın hareketi evlilik ve boşanma konularında büyük ilerleme kaydetmiştir. Evli kadınların artık kendi malvarlığı devlet tarafından tanınacak ve korunacaktır. “Bu düzenlemeler, evli kadına, ekonomik olarak kendi ayakları üzerinde durma ve çocukların velayeti davalarında yasal durumunu geliştirme gücünü vermiştir. Boşanma kanunları da liberalleştirilmiştir. 1880’lerde kadınlara

yükseköğretime ve birçok mesleğe giden kapılar açılmaya başlamıştır (Donovan, 2016:65,66).

Ancak Aydınlanmacı Liberal Feminist Teori’de değinilmeyen ve öngörülemeyen sorunlar vardır. Liberal feministler, evliliğin kadının ezilmesi probleminin başlıca alanı olduğu ve bunun nedeninin evlendiği erkeğin davranış ve tutumları kaynaklı olduğu savını ileri sürmüşlerdir ancak kadınları yine de annelik, çocuğun yetiştirilmesi ve büyütülmesi, evlilik hayatının devamının sağlanması görevlerinden sorumlu tutmaya devam etmişlerdir. Kadınların bu gibi görevlerden sıyrılmadıkça kamusal alanda eşitlik sağlanamayacağı ve fırsatlardan uzak kalacaklarını atlamışlardır. Kamusal alan – özel alan ayırımına değinmeyen Liberal feministler, özellikle annelik sorumluluğundan kaynaklı kadınları kamusal yaşamdan soyutlanmaktan kurtaramamışlardır.

18. yüzyılın ortasından itibaren ve özellikle 19. Yüzyılın başında yaşanan tarihsel dönüşümler, başta Sanayi Devrimi, kadını özel alanda tecrit ederek, işyeri ile ev mekanını birbirinden ayırdı. Fabrikaların makinalaşması ve küçük ev sanayiinin çöküşü ile birlikte işin kamusal dünyasıyla evin özel dünyası daha önce hiç olmadığı kadar birbirinden ayrıldı. Bu gibi gelişmeler, akılcılığı kamusal alanla, akıl-dışılığı ve ahlaki özel alanla ve kadınla özdeşleştiren Aydınlanma düşüncesini desteklemiştir (Donovan, 2016:25).

Kadınların toplumun sürekliliği için üstlendikleri dünyaya çocuk getirme görevi çocuk ya da çocuklar büyüene kadar devam etmektedir. İyi bir anne olma görevi beraberinde iyi bir eş olma görevini getirmektedir ve kadınlar ev içi rolleri üstlenmektedirler. “Aksi bir durum söz konusu olduğunda kadınların erkeğe dönüşeceği kaygısı ortaya çıkmakta ve toplum tarafından zaman zaman resmi, zaman zaman da gayri resmi önlemler alınmaktadır” (Saraç, 2008:240). Bir meslek dalıyla ya da sporla ilgilenen, dövüşebilen kadınlar ‘erkeksi’ olarak adlandırılmakta ve garip karşılanmaktadır. Kendi ayakları üzerinde duran, ekonomik özgürlüğü olan kadınlar ‘makul’ görülmemekte ve “birincil” pozisyonları olan eş ve anne olma görevlerini olması gerektiği gibi yerine getiremeyecekleri düşünülmektedir. Bora’nın da açıkça ifade ettiği gibi:

Ev kadınının bir kadınlık normu haline gelişi, her sınıftan, her yaştan, ücretli çalışan ve çalışmayan bütün kadınlar için son derece önemli bir etki yaptı. Çünkü ‘doğru kadın’, artık o idi. Bir kadın evin dışında çalışıyorsa, bu muhakkak bir aksilik olduğunun deliliydi: Kocasını işe yaramazın biri olabilirdi, daha da kötüsü, kadın hiçbir erkek tarafından seçilmemiş bir ‘kız kurusu’ ydu. Yahut da “o kadar fakirdiler ki, kadıncağz çalışmak zorunda kalmıştı”! 1960’larda sosyal bilim literatüründe çok popüler olan ‘rol çatışması’ çalışmalarının arkasındaki fikir budur: Çalışan bir kadın olma rolü ile anne olma rolü ‘doğal olarak’ çatışan rollerdir! (Bora, 2012:39)

Çünkü çalışan bir kadın ev içi masumiyetinden uzaklaşmış olarak görülür, tıpkı erkek gibi rekabeti öğrenecektir. Kendi ayakları üzerinde durabilecektir ve edilgen konumdan uzaklaşacaktır ve bu bağlamda da ataerkil statükonun sürekliliği konusunda bir tehlike teşkil edecektir.

Sonuç olarak, Aydınlanmacı Liberal feminizm belirlediği hedeflere ulaşmıştır. Kadınlar artık eğitimden yoksun kalmamaktadır ve bu sayede daha fazla meslek kolunda çalışabilmelerinin önü açılmıştır. Oy hakkı savunucularının getirdiği ses tüm dünyaya yayılmıştır ve bu sayede birçok ülkede kadın örgütleri, kadın hakları için mücadele vermeye başlamıştır. Ancak erkeklerin sahip oldukları temel insan haklarını kazanan kadınlar temel hakların kazanılmasıyla eşitlik kazanmadıklarını fark etmişlerdir. Eğitim ve iş hayatına kabul edilen kadınlar erkekler ile eşit şartlarda ve eşit ücrette çalıştırılmamıştır. İş hayatında sözlü ve cinsel tacize maruz kalan ve haklarını kullanamayan kadınlar elde ettikleri hakların yeterli olmadığını farkına varmışlardır. Kadınlar evlilik ile birlikte gelen annelik ve iyi bir eş olma sorumluluğu nedeniyle ikincil konumlarından kurtulamamışlardır. Bir kadın çalışma yaşamında var olsa dahi birincil görevinin annelik olduğu düşüncesi varlığını korumuştur. Evlilik gerçekleştiren kadınlar ev içi işlerle zorunlu tutulmaya devam ettiği için kadınların emeği karşılıksız bırakılmıştır. Kadınlar için eşitlikçi olmayan tüm bu problemler, ‘Özel olanın politik olduğu’ düşüncesi ile yola çıkan ikinci dalga feminist hareketin oluşumuna zemin hazırlamıştır. Özel alan – kamusal alan ayrımı günümüzde halen kadınlar için toplumsal, sosyal, ekonomik, siyasi ve ahlak konularında hayatları boyunca sorun teşkil etmeye devam etmektedir ve sınırlandırılmalarına neden olmaktadır. Bu durum bugün de henüz çözümlenememiş problemlerin başında gelmektedir.

GURUR VE ÖNYARGI VE BRİDGET JONES'UN GÜNLÜĞÜ ROMANLARI ÖRNEĞİ

JANE AUSTEN, *GURUR VE ÖNYARGI* İSİMLİ ROMANI VE DÖNEMİN TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİKLERİ

İngiliz edebiyatının önemli kadın yazarlarından olan Jane Austen, yaşadığı dönemin toplumsal olaylarını ve değerlerini oldukça başarılı bir şekilde gözlemlemiştir. Romanlarında işlediği konular romantik aşk öyküleri olarak görülüyor olsa da yarattığı kurgularda değindiği önemli noktalar ve kusursuz ironisiyle okuyucuya harika bir toplum eleştirisi sunar. Austen, günümüzden oldukça uzun bir süre önce yaşamıştır ancak romanlarında üzerinde durduğu konular bugün bile günümüz sosyal yaşantısına ışık tutmaktadır. Austen, Aydınlanmacı liberal feminizmin temel problemleri olan hukuki eşitsizlikler; mülkiyet hakkı, eğitim hakkı gibi konulara kitabın esas konusu olan kadınların iyi bir evlilik yapabilme hedefi ve zorunluluğunu işlerken yer vermiştir.

Jane Austen, 16 Aralık 1775 yılında İngiltere Hampshire'da, Steventon Kasabasında doğmuştur. 18. yüzyılın sonları, 19. yüzyılın ilk çeyreğinde yaşadığı bilinen Jane Austen, tıpkı ailesi gibi okuma ve yazmaya ilgi duymuş ve çok erken yaşlarda yazmaya başlamıştır. İlk romanı *Love and Friendship* i ve sonrasında *A History of England by a Partial: Prejudiced and Ignorant Historian* adlı romanlarını on dört yaşında, *Sense and Sensibility*, *Pride and Prejudice* ve *Northanger Abbey* gibi romanlarını ise yirmili yaşlarında yazmıştır. “Bu eserlerinden *Sense and Sensibility* ve *Pride and Prejudice*, 1811–1813 yılları arasında yayımlandı” (Şatır, 2019:102).

Yazar, yirmili yaşlarında yazdığı *Gurur ve Önyargı* isimli romanında genç kızların aileleri ve toplum tarafından evlilik odaklı büyütülüp yetiştirilmeleri ve toplumsal bir kural haline gelen bu olgunun meydana getirdiği güçlükleri ayrıntılı bir şekilde işler. 18. ve 19.yüzyıllarda kadınlar yaşamlarını sürdürebilmek için varlıklı erkeklerle evlilik kurmayı tercih etmektedir. Jane Austen evlenmeden hayatının sonuna dek ailesiyle yaşamıştır ve kendi hayatını kendisi kazanmıştır. Austen bu seçimiyle toplumun kadınlara dayattığı evlilik kurumu sayesinde yaşamını sürdürebilme zorunluluğuna karşı çıkmıştır ve bu nedenle günümüzde ilk

feministlerden biri sayılmaktadır. Ancak çağımızın feminist eleştirmenleri tarafından yeterince ‘feminist’ olup olmadığı tartışılmaktadır.

Austen’ın belli bir siyasi ya da ideolojik görüşü savunmadığı bilinmektedir. Dönemin siyasal konularından bağımsız yazdığı için eleştirilse de “Kadın haklarının olmadığı bir dönemde kadının toplumdaki yerini konu edindiği için feminist bir yazar olarak ele alınmıştır. Kadınların ikinci planda olduğu bu dönemde hayatını sürdürmek için kadınların yapabileceği tek şey evlilik kurumuna adım atmaktı ve hiç kuşkusuz Austen, romanlarında bunu ele almakta oldukça başarılı olmuştur” (Şatır, 2019:103). Bugün günümüzde halen güncel sayılan evlilik olgusunun kadınlar için önemi su götürmez bir gerçektir. Diğer yandan Austen ile ilgili öne çıkan bir diğer özelliği de Tarba – Ceylan şu şekilde özetler:

Austen’ın gündemde ve bu denli yaygın okunur kalmasının nedenleri sorgulanabilir. Ne var ki, Jane Austen’i sevmeyen eleştirmen ve okurlar bile, yazarın pek çok olumlu özelliği olduğunu yadsımazlar. Evet romanlarındaki çevre ve olay örgüsü belki kısıtlı, hatta sıkıcı denebilecek kadar tekdüzedir; ama bu kurgusal yapı son derece bilinçli olarak, romanın hâlâ deneysel olduğu bu dönemden hiç beklenmeyecek bir ustalıkla oluşturulmuştur. Roman kişileri birbirlerinin aynısı denebilecek sosyo-ekonomik geçmişlere ve hayat tarzlarına sahiptirler; ancak, kişilikleri ve davranışları inandırıcı, sınıflarına uygun, ama özgün bir çeşitlilik gösterir. Dili belki zaman zaman uzun sözcükleri ve karmaşık cümle yapısıyla okuru zorlamaktadır; gene de kullandığı dil İngiliz mizah ve ironi geleneğinin en canlı ve zengin örneklerini barındırır. Jane Austen’ın hâlâ hem edebiyat okurları hem de eleştiri çevreleri için önem taşımasının, yapılarındaki bu ve benzeri olumlu özelliklerin yanı sıra başlıca iki nedeni daha olduğuna inanıyorum. Bunlardan birincisi yapıtların günümüzde belirli bir eleştirel okul ya da edebi akım içine dahil edilmeye ya da etiketlenilmeye karşı gösterdiği dirençtir. İkinci neden ise Austen’ın bir kadın romancı olarak toplumsal cinsiyet, cinsellik, kadın hakları, kadına özgü bir roman dili gibi feminist eleştirmenlerin yoğunlaştıkları konular açısından da kolayca sınıflandırılmayacak özellikleridir (Tarba Ceylan, 2004:60,61).

Öte yandan Austen’ın *Gurur ve Önyargı* isimli eseri eğitim dili İngilizce olan okullarda bugün halen okutulmakta ve yorumlanmaktadır. Jane Austen, *Gurur ve Önyargı* adlı romanında hem toplum yapısında gözlemlediği eşitlik karşıtı durumlara kinayeli üslubuyla eleştiri getirir hem de kadınların toplumdaki konumlandırılışları ve bu konumlandırılışın oluşum aşamalarını sonuçlarıyla birlikte analiz eder.

Jane Austen’ın *Gurur ve Önyargı* adlı romanının ilk sayfaları, Longbourn’de klasik günlerden biriyle başlar;

Dünyaca kabul edilmiş bir gerçektir, hali vakti yerinde olan her bekar erkeğin mutlaka bir eşe ihtiyacı vardır. Böyle bir erkek muhite ilk adımını atarken ne hissediyor, ne düşünüyor, kimse bilmez, ama bu gerçek civardaki ailelerin aklına öyle yerleşmiştir ki onu kızlarından birinin ya da diğerinin tapulu malı sayarlar (Austen, 2018:3).

Mrs. Bennet, yeni taşınacak olan büyük servet sahibi bir genç erkekle ilgili eşini bilgilendirmek istemektedir. Mrs. Bennet civara taşınacak olan servet sahibi ve kültürlü genç erkeklerin haberini alır almaz kızlarını da bilgilendirir ve hayallere kapılır. Ancak eşi Mr. Bennet bu konularda pek hevesli sayılmaz. Kızlardan biri aşık olduğunu ve evlenmek istediğini söyleyecek olsa itiraz edecek gibi görünmez ama onları evlendirmeye anneleri kadar can atmamaktadır. Genç kadınlar yaşlıları olan genç erkeklerle tanışmak, sohbet ve dans etmek için sosyalleşmelerine olanak sağlayan sınırlı etkinliklerden biri olan balolara katılırlar. Mrs. Bennet'in en büyük isteği kızlarından birinin Netherfield'e yerleştiğini görmek ve diğer kızlarının da iyi evlilikler yapmalarını sağlamaktır. Mrs. Bennet bu konuda çevrelerinden duyduğu haberler ve ziyaretler ile beslenir. Eşini yeni komşuları olacak olan Mr. Bingley'i ziyaret etmeye ikna etmeye çalışır ama eşi Mr. Bennet pek oralı görünmüyordu, ancak onu ilk ziyaret edenlerden biri olur. Bennet'ler Mr. Bingley'i akşam yemeği için evlerine davet ederler ancak bazı aksilikler yüzünden teklifleri reddedilir. Bennet'ler Mr. Bingley ile balo akşamı karşılaşırlar. Mr. Bingley, arkadaşı Mr. Darcy ile birlikte. Mr Darcy, yakışıklı ve yüksek gelirlili bir genç erkektir ancak tavırları gururlu, kendisini etrafından üstün gören bir havadadır, pek kimseyle sohbet etmez, onunla konuşmak isteyen insanlara karşı mesafeli ve soğuk davranır ve balodaki herkes bunu fark eder. Elizabeth, Mr. Darcy'nin kendisinden, "beni baştan çıkaracak kadar güzel değil" diye bahsettiğini duyar. Mr. Bingley ise Bennet kız kardeşlerin en büyük ve en güzeli olan Jane ile iki kez dans eder. Bir genç kızla iki kez aynı akşam dans etmesi Mrs. Bennet için oldukça umut verici bir durumdur ve bu durum karşısında Mrs. Bennet çok sevinir. Darcy ile Elizabeth'in bir diğer karşılaşması ise bir diğer büyük partide olur. Darcy, Elizabeth'i inceler, kusur bulmaya çalışır, ancak zeki ve iç açıcı görüldüğünü, onun yüzünün aydınlık olduğunu fark eder. Gece boyunca beğenisi git gide artar.

Bennet kız kardeşlerin en büyük şanssızlığı bir erkek kardeşe sahip olmadıkları için babalarının servetinin uzak bir akrabalarına kalacak olmasıdır. Bu yüzden kızların hepsinin iyi evlilikler yapması şarttır. Bölgeye yeni gelen subaylar kızlar için ilgi odağı olur. Jane ise Mr. Bingley'in kız kardeşi Miss Bingley tarafından akşam yemeğine davet edilir ve annesi yağmur yağacağı için sevinir, çünkü yağmur yağarsa kızı evine geri dönemez ve bütün gece Bingley'lerde kalabilecektir. Jane ertesi sabah hava yağmurlu olduğu için çok ıslanıp hasta

olduğunu ve ev sahipleri tarafından iyileşmeden gönderilmeyeceğini yazan bir mektup gönderir. Mrs. Bennet amacına ulaşmıştır. Elizabeth endişelenip ablasını görmek ister ancak yürümekten başka çaresi yoktur. Üç mil mesafedeki bir yolu yağmur çamur içinde yürüyerek gelmiş olması ev halkı tarafından garip karşılanır ve Mr. Darcy böyle bir şeye gerek olup olmadığını düşünür ama yine de onun yüzünün güzelliğine hayranlık duymaktan kendisini alamaz. Elizabeth'in gitme vakti geldiğinde Jane isteksiz davranınca Elizabeth'e kalması teklif edilir. Hane halkı Elizabeth'in tavırlarını ve görüntüsünü beğenmiyordur ve onu birbirleri arasında sürekli eleştirirler. Jane hakkında ise çok tatlı bir kız olduğunu ancak anne babasının eğitim ve mevki düzeyi ve düşük akrabaları yüzünden iyi bir evlilik yapmasının pek de mümkün olmadığını konuşurlar. Konuşulanlar arasında genç kadınların müziği, şarkı söylemeyi, resim yapmayı, modern dilleri bilmesi gerektiği geçer.

Kızların eve dönme günü gelmiştir. Evlerine döndüklerinde sevinçle karşılanırlar. Mr. Bennet, kendisinin ölümünden sonra tüm mirasa konacak olan yeğeni Mr. Collins'in ziyarete gelmek istediğini söyler ve yeğenin ipotek konusunda üzülmediğini, bu durumu telafi etmek istediğini ekler. Bir din adamı olan Mr. Collins, Bennet kız kardeşlerin babalarının ölümü ardından evlerinin tapusu kendisine geçeceği için genç Bennet'lerden biriyle evlenmek istiyordu. Amacı vicdanını rahatlatmaktır. Seçimi Elizabeth olur ancak Elizabeth onun aptal, sohbeti ve davranışları sıkıcı, kaba ve karakteri oturmamış biri olarak görmektedir. Mr. Collins, Elizabeth'in kendisini reddetmesini kendince; ahlaklı bir genç kadının naz yapmasının doğal olduğu, tabii ki ilk seferde olumlu yanıt vermesinin yanlış olacağı şeklinde yorumlar. Mr. Collins genç kadınların ilk cevabının "hayır" olmasının 'gerekli' bir durum olduğu konusunda ısrar etmektedir. Kızlarının sevmediği bir erkekle evlenmesinde sakınca görmeyen Mrs. Bennet, bu duruma sinirlenir ve Mr. Collins'e onun çıkarını bilmeyen inatçı ve aptal bir kız olduğunu, onu ikna edeceğini söyler. Mr. Bennet ise kızı Elizabeth'in tarafında durur ve Elizabeth babası sayesinde kurtulur. Mr. Collins daha sonra şansını Elizabeth'in arkadaşı Charlotte'dan yana dener ve bu sefer kabul edilir. Charlotte; erkeklerle ya da evleneceği erkek ile bağı ile ilgili büyük hayalleri olmayan, evliliği, kendisinin ömrü boyunca maddi rahatlığını garanti altına alabileceği bir fırsat olarak gören bir genç kadındır. Ona göre evlilik; pek de fazla çeyizi olmayan ancak iyi bir eğitimi olan genç kadınlar için onurlu bir var oluş yoludur. Mutluluktan daha fazla maddi yokluktan korunmayı

birincil amaç olarak görmesi şarttır çünkü artık yirmi yedi yaşına girmiştir ve pek de güzel bir kadın sayılmadığı için bu teklifi bir şans olarak görür.

Bu sırada Jane'e olan ilgisi gayet açık şekilde görünür olan Mr. Bingley kız kardeşleri ile Londra'ya gider ve kız kardeşi Miss Bingley Jane'e yazdığı mektupta kışı Londra'da geçireceklerini söyler. Ayrıca Elizabeth'in dayısı ve yengesi Bennet'leri ziyarete gelirler. Bir subay olan Mr. Wickham'a ilgi duyan Elizabeth, Mr. Wickham'ı tanımamaktadır ve yengesi onu konuyla ilgili uyarır. Wickham,'ın maddi durumu iyi değildir çünkü Mr. Darcy'nin babası öldükten sonra Mr. Darcy, babasının büyütmüş olduğu Wickham ile ilişkisini kesmiştir. Wickham konuyla ilgili Elizabeth'e sebep olarak Darcy'nin kendisini müsrif bulduğunu anlatmıştır. Wickham, büyük miktarda servet sahibi olan başka bir genç kadına ilgi göstermeye başlamıştır. Elizabeth bu konuda yengesinin yaptığı kötü yorumlarına karşılık, yakışıklı erkeklerin de geçim derdine düşebileceklerini, sıradan erkeklerden farklı olmadıklarını söyler.

Elizabeth, arkadaşı Charlotte, Mr. Collins'in evlenme teklifini kabul ettiği için çok şaşırır ve öyle bir adamla arkadaşının mutsuz olacağını düşünerek üzülür ama Charlotte ona kendisini geçindirebilecek bir erkeğe artık sahip olduğunu, evlilikten tüm beklentisinin zaten sadece bu olduğunu anlatır. Elizabeth, Charlotte ile Mr. Collins evlendikten sonra Charlotte'un isteği üzerine onları ziyarete gider ve Mr. Collins'in komşusu ve işvereni olan Lady Catherine ile tanışır. Otoriter ve farklı görüş kabul etmeyen biri olan Lady Catherine Elizabeth ile sohbeti sırasında, Bennet kız kardeşlerin mürebbiyesiz büyüdüklerine şaşırıldığını, büyük kız kardeşler evlenmeden küçüklerin balolara ve cemiyete takdim edilmelerinin yanlış olduğunu söyler. Elizabeth ise eğitim almak isteyen kardeşlerinin eğitimden yoksun bırakılmadığını, büyük kardeşlerin evlenmeye hevesleri yoksa küçüklerin toplantı ve eğlencelerden yoksun bırakılmasının acı olacağı cevabını verir.

Elizabeth'in Mr. Darcy ile bir sonraki karşılaşması Elizabeth için oldukça şaşırtıcı olur. Mr. Darcy birdenbire Elizabeth'in kaldığı odaya girer ve artık kendisi ile savaştığının boşuna olduğunu, duygularını tutamayacağını söyler ve Elizabeth'e duygularından bahseder. Mr. Darcy, Elizabeth'in aşağı seviyeden oluşu, bunun kendisi için küçük düşürücü oluşu, ortadaki aile engeli ve aklının buna hep nasıl karşı çıktığı konusundaki düşüncelerini, Elizabeth ile paylaştıktan sonra ailevi

konumunu yaralayacağını düşünmesine rağmen garip bir evlilik teklifinde bulunur. Elizabeth ise Mr. Darcy'ye tüm bunlara rağmen neden kendisini sevdiğini itiraf ettiğini sorar ve teklifini reddeder. Mr. Darcy bu durum karşısında hem şaşırır hem de üzülür.

Elizabeth'in ailesinin yanına evine dönme günü geldiğinde Lady Catherine, ailesinden on beş gün daha izin almasını, annesinin izin vermesi durumunda babasının da buna karşı çıkmayacağını, kız çocuklarının babaları için pek de önemli olmadığını, ancak gidecekse yanında onu koruyabilecek birinin olması gerektiğini, genç kadınların kiralık arabayla tek başlarına yolculuk etmemesi gerektiğini, Mr. Collins böyle bir şeye izin verirse affedilemez bir şey yapmış olacağını söyler.

Elizabeth eve döndüğünde, kız kardeşi Lydia hoş erkekler görüp görmediğini, flörtü olup olmadığını sorar ve kendisinin yirmi üçünden önce evlenmezse çok utanacağını söyler. Lydia civardan ayrılacak olan alayın üzüntüsü içindeyken alayın albayının eşi olan Mrs. Forster'dan Brighton'a giderken ona eşlik etmesi için davet alır. Elizabeth onun karakterine güvenmez ve bu gezinin onun için iyi olmayacağını düşünür. Babasını izin vermemesi için ikna etmeye çalışır ancak babası ise, Brighton'da sıradan bir yosma olarak buradakinden daha az önemli olacağını, subayların daha işe yarar kadınlar bulacaklarını, eğer gitmezse Longbourn'da rahat yüzü göremeyeceklerini söyler. Bir süre sonra ise Lydia'nın Mr. Darcy'nin akrabası Wickham ile kaçtığı öğrenilir. Bennet kız kardeşlerin babası ve dayısı olayı çözmek, evlenmedilerse onları evlendirmek için onları aramaya giderler. Bennet kız kardeşlerden en küçüklerden biri olan Mary kız kardeşinin bir adamla kaçması hakkında: "Bir kadının namusunu kaybetmesinin geri dönüşü yok... Tek bir yanlış adım kadının dünyasını karartıyor...kadının iffeti güzel olduğu kadar kırılğan da oluyor... karşı cinsin değersiz mensuplarına karşı davranışları ne kadar dikkatli olsa azdır" (Austen, 2018: 292) gibi yorumlar yaparak yargılar.

Mr. Collins ise bu durum için düşüncelerini anlatan bir mektup yazmayı tercih eder. Mektubunda; Ailenin yaşadığı durumun oldukça büyük bir talihsizlik olduğunu, bir baba için çok büyük bir dert olan bu durum için yardımcı olmak istediğini söyler. Kızlarının ölmesi ihtimalinin mevcut durumdan daha iyi olacağını düşündüğünü, kızlarının fazla şımartıldığını ancak annesi Mrs. Bennet'i teselli etmek istediği için, tabiatının de kötü olduğunu düşündüğünü ekler. Lydia'nın bu

davranışının ağır bir ahlaksızlık suçu olduğunu belirtir. Kendisinin işvereni olan Layd Catherine'nin de görüşlerini ileten Mr. Collins, Lydia'nın bu davranışının tüm kardeşlerini kötü etkileyeceğini, hiç kimsenin böyle bir aileyle akraba olmak istemeyeceğini söyler ve birde tavsiyede bulunur, Lydia'nın artık değersiz bir çocuk olduğunu ve ahlaksızlığı yüzünden babasının onu silmesi gerektiğini yazar.

Mrs. Bennet'in erkek kardeşi Mr. Gardiner, Wickham'ın borçlarını ödeyip onları evlendirebileceğini yazar. Mr. Bennet ise kendi kızı için; "Wickham aptalın tekidir derim, kızı on bin pounddan bir kuruş azına kabul ederse" (Austen, 2018:307). şeklinde konuşur. Mr. Bennet kızına elbise alması için tek kuruş vermeyecektir ve düşünle ilgili sevgi ya da sevinç belirtisi göstermeyecektir.

Mr. Collins'in bu duruma bakış açısı değişmez. Kuzeninin endişelendirici işinin toparlanmış olmasına memnun olduğunu ama nikahtan önce birlikte yaşamış olmalarının herkesçe biliniyor olmasına endişelendiğini söyler. Elizabeth, kız kardeşi Lydia ile Wickham'ın evliliğinde dayısından çok Mr. Darcy'nin rolü olduğunu, Wickham'ın borçlarını onun ödediğini öğrenir ve Mr. Darcy tarafından ikinci kez evlilik teklifi alır. Onu beklettiği süre içinde her ikisinin de duyguları yoğunlaşmıştır. Mrs. Bennet kızının Mr. Darcy ile evleneceğini duyduğunda: "Biricik Lizzy'm benim! Ne kadar zengin ve güçlü olacaksın! Ne harçlığın ne mücevherlerin ne arabaların olacak! Şehirde ev! Her şey öyle klas ki! Üç kızım gelin oldu! Yılda on bin pound! Ah Tanrım!" (Austen, 2018: 383) gibi ifadelerle sevincini gösterir.

Görüldüğü gibi Austen, dönemin toplumsal ve sosyal yaşantısında kadın – erkek ilişkilerini romantizm ile gerçekçiliği birleştirerek anlatmıştır. Kadınların toplumsal rol ve konumlandırılışlarını iğneleyici bir üslupla kendi gözlemlerinden yola çıkarak anlatan Austen, bir olay sonrası insanların olumsuz yargılarının sadece kadınlar üzerinde yoğunlaştığını ve kötü etkilenenlerin sadece kadınlar olduğunun altını çizmektedir. Eserde söylemek istediği asıl düşünce ise kadınların hayatlarının evlilik üzerine kurulu olduğu ve kadınların yaşamlarını devam ettirebilmeleri için evlenmekten başka çarelerinin olmadığıdır. Günümüzde halen devam eden kadınların evliliğe mecbur bırakılmaları ve kadınların ev içi konumlandırılışları cinsiyet ayrımcılığı problemlerinin başında gelmektedir.

Kadınlık ve Erkeklik Stereotipleri ve Gurur ve Önyargı Karakterleri

Stereotip terimi literatürde, ‘kalıpyargı’ kelimesi ile karşılık bulur. İfade ettiği anlam, belli bir grup ya da kişilere aynı ya da benzer özellikler yükleyen, olumlu ya da olumsuz olabilen, genel, sabit ve önyargılı düşünsel bir şemadır. “Böylece stereotipler Lippmann’ın da belirttiği gibi, yarı çevre yarı insan tarafından oluşturulan “kafamızdaki resimlerdir” (Hinton, 2000, akt. Çatalcalı Soyer, 2009:15). “Stereotip kavramı (Bilgin 2003: 367 akt. Çilingir Ük, 2019:3) bireyin bir grupla ilgili olan yaklaşımını doğrulamak adına o kategoriye ilişkin sahip olduğu abartılı inanç olarak tanımlanmaktadır” (Allport, 1954: 191, akt. Çilingir Ük, 2019:3). Stereotipler için farklı bir tanımlama ise; “Kalıp düşünce ya da stereotip, sosyal bilimlerde, “bir toplumsal gruba ilişkin inançlar; insanları birtakım türlere, tiplere bölmeyi ifade eden zihinsel yapıtlar; çevreyi anlama sürecinde karar vermeyi kolaylaştırma işlevine sahip, merkezi, kemikleşmiş, şematik, büyük ölçüde yanlış bilişsel formlar” olarak tarif edilmektedir” (Hortaçsu, 1998, akt. Çetin, Atan, 2012:127). “Bu fikre göre şu açıklamayı yapmak mümkündür: güçlü ve kolay kabul edilen etkiler stereotipin yapısını kurar ve kalıcı olur, dünyayı görmeden de onun üzerine bir şeyler konuşulabilir, konu hakkında bir deneyim yaşamadan da o konu hakkında bir fikir sahibi olunabilir” (Schneider, 2001: 49, akt. Antalyalı, Özkul, 2017:3). Başka bir deyişle, stereotiplerin en büyük özelliği onlar sayesinde bir konu ya da kişi hakkında bir bilgiye sahip değilken dahi kolayca fikir sahibi olabilmeyi sağlamalarıdır.

Stereotip konusunda sosyal bilimsel açıdan ilk teorik bakış Walter Lippman’ın “Kamuoyu” (Public Opinion, 1922) isimli kitabında geliştirilmiştir. Lippmann, “kafamızdaki resim” fikri ile bizim düzenlenmiş az ya da çok sabit olan dünya görüşümüzü sorgularken stereotipin niteliklerini tespit etmektedir. İnsanlara ait ve onların hüküm vermesinde etkili, biçimlenmiş fikirler, ideolojiler ya da beklentileri açıklamaktadır (Lippmann, 1964, akt. İmançer, 2004:128).

Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet stereotipleri ise, bireylerin cinsiyetlerine göre onlardan beklenen özellik ve davranışların tümüdür. “Erkeklik ve kadınlık farklı bir grup davranış ve kişilik özellikleri taşıyan iki zıt imaj yüklenmiş iki sözcüktür. Bu tanımların toplumdaki her bir kadın ve erkek bireyi ne kadar iyi tanımladığı dikkate alınmaksızın, cinsiyet stereotipleri yıllar boyunca toplumda geçerliliğini sürdürür ve aktarılır. Bunun karşılığında, cinsiyet stereotipleri ve rolleri toplumdaki kadın ve erkekleri etkiler” (Ekşi, 2009:1). Toplumsal cinsiyet stereotipleri bireylerin hem cinsiyetlerine hem de cinsiyet rollerine göre üretilmiştir. Örneğin kadınlar için

belirlenen stereotipler; hassas, duyarlı, duygusal, ev içi işlerle ve çocuklarıyla ilgili, kırılgan, bir kimseye bağımlı, ikincil ve pasif, uysal ve şefkatli gibi özelliklerdir. Erkekler için ise; özgür ve bağımsız, fiziksel ve psikolojik olarak güçlü, etken ve aktif gibi özellikler belirlenmiştir. Toplumsal cinsiyet stereotipleri sayesinde ‘erkek’ ya da ‘kadın’ kelimesini duyduğumuzda düşüncelerimiz şekillenmektedir ve aklımızda belli bir görüntü canlanmaktadır. “Cinsiyet rolleri stereotipleri ise geleneksel ve eşitlikçi roller olarak ele alınmakta; kadının geleneksel rolleri ev işlerinden ve çocuklardan sorumlu olma, iş hayatında aktif olamama vb. iken, erkeklerin ev reisliği ve evin geçimini sağlama vb. rolleri bulunmaktadır” (Demir, 2011: 767; Martinez vd., 2011: 814, akt. Çilingir Ük, 2019:4). Stereotipler aynı zamanda gelenekselleşmeyi pekiştirmektedir ve sürekliliğini sağlamaktadır.

Jane Austen’in yarattığı, dönemin kültürünün birebir yansıması olan kadın karakterleri birbirlerinden farklı huy ve özellikler göstermekle birlikte toplumsal roller ve konumlandırılışları açısından birebir aynıdırlar. Dönemin toplumsal şartlarının kadınlar için belirlediği stereotipler oldukça kısıtlıdır. Romanda kadın karakterlerin ev içinde var oldukları, evlilik ve kendilerine uygun bir eş seçme konuları dışında sohbet konularının dahi olmadığı görülmektedir. Bennet kız kardeşlerin annesi Mrs. Bennet’in yakınlarına taşınarak komşuları olacak genç bir erkekle ilgili: “Çok zengin, yılda dört beş bin kazanan bir bekar. Kızlarımız için ne hoş bir şey!” (Austen, 2018:4). diye bahsetmesi kitap boyunca Mrs. Bennet’in genç erkeklere bakış açısını özetler niteliktedir. Mrs. Bennet sürekli evlilik ve kızlarının bulacağı talipleri hakkında konuşmadan duramaz: “Kızlarımdan birinin Netherfield’e şöyle mutlu mutlu yerleştiğini görebilsem,” der Mrs. Bennet kocasına, “bir de ötekiler öyle iyi evlilikler yapsalar, dünyada başka hiçbir şey istemem” (Austen, 2018:9). Mrs. Bennet’in hayatının odak noktasının evlilik oluşu ve tüm konuşmalarının evlilik odaklı olması dönemin kadınlarının hayat şartlarını ifade eder.

Genç kızların odak noktaları ise annelerinden çokta farklı değildir. Dönemin eğlence etkinliği olan ‘balolar’ evlenecek bir eş bulmak için en uygun yerler olarak görülür ve balolara en fazla ilgiyi duyan yine kadınlardır. “Lucasların ve Bennetların kızlarının buluşup her balo hakkında konuşmaları şarttı” (Austen, 2018:18). Genç kadınlar baloda kendilerini dansa kaldıran erkekleri ve onlarla ettikleri sohbetleri balo sonrasında birbirlerinin görüş ve düşüncelerini almak için konuşurlar. Bir balo düzenleneceği duyulduğunda genç kadınlar çok sevinir ve balo gerçekleşikten sonra

bir daha ki baloya kadar heyecanlanacakları bir şey olmadığından bahsederler. Tecrübeli kadınlar balolarda flörtleşmeye başlayan genç kadınlara öğütler verirler: Bir kadın sevgisini saklamamalıdır, yoksa onu beğenen erkeği elinden kaçıracaktır. Kadınlar sevgisini göstermeli hatta fazlasını dahi hissettirmelidir. “On vakadan dokuzunda kadın için doğru olan hissettiğinden daha fazla sevgi göstermektir. Dolayısıyla Jane adamın dikkatini kendinde toplayabildiği her dakikayı sonuna dek kullanmalı. Adamı garantiye aldıktan sonra aşık olmak için bol bol vakti olur” (Austen, 2018:23). Görüldüğü gibi kadınların hedefi sevgiyi yaşamak değil, erkekleri kendilerine aşık edebilmek ve iyi bir evlilik yapmayı kesinleştirmek üzerinedir. Erkeklerin de kadınların evlilik ve balolara ilgisi konusunda düşünceleri kalıplaşmıştır, Mr. Darcy bir balo düzenlenmesi ile ilgili konuşulurken konu ile ilgili: “Bu konu bir bayanı her zaman enerjik yapar” (Austen, 2018:25) şeklinde yorum yapmıştır.

Romanda Mr. Darcy’nin Miss Elizabeth Bennet’i beğendiği bilinmektedir. Yine kadınların evliliğe odaklı olması ile ilgili geçen bir diğer konuşmada Mr. Darcy, onun Miss Elizabeth Bennet’i beğendiğini öğrendiği anda mutluluk dileyen bir genç kadına: “Kadınların hayal gücü çok hızlı; bir anda beğeniden aşka, aşktan evliliğe sıçırıyor. Bana mutluluk dileyeceğinizi biliyordum” (Austen, 2018:28) der ve kendisinin henüz evlilik hakkında düşünmediğini belirtir. Romanda erkek karakterler daha gerçekçi, akılcı ve üslup sahibi özellikler gösterir şekilde anlatılmıştır.

Genç kadınların hayatı ve sohbetleri evlilik üzerine kurulu olduğundan eğer sohbetlerinde konuşacakları yeni bir konuları yoksa bulmak için civar kasabalara yürüyüşe dahi çıkmaktadırlar. Kadınlar ‘ev içi alan’ ve ev içi sohbetler ile öyle özdeşleştirilmişlerdir ki genç bir kadın olan Miss Bingley’in arkadaşı Miss Jane Bennet’i yemeğe davet ettiği mektubunda: “Bugün merhamet edip akşam yemeğini Louisa ve benimle yemezseniz hayatımız boyunca birbirimizden nefret etme tehlikesi içinde olacağız, çünkü iki kadın bütün gün fiskos yapınca sonunda mutlaka kavga çıkıyor” (Austen, 2018:32) şeklinde yazar. Genç kadınların boş zamanlarında ev içlerinde misafirleri ile ‘dedikodu ve sohbet’ ile vakit geçirdikleri anlatılır. Kadınların sahip olmaları gerektiği düşünülen ve beklenen yetenekleri ve eğitilmeleri gerekli görülen dersler ise yine ev içinde öğrenip geliştirebilecekleri türden şeylerdir:

Miss Bingley, "Bütün genç hanımlar hünerlidir! Sevgili Charles, ne demek istiyorsun?"

Charles, "Evet, hepsi, galiba. Resim yapıyorlar, gefgef işliyorlar, çanta örüyorlar"

Miss Bingley, "Bir kadın müziği, şarkı söylemeyi, resim yapmayı ve modern dilleri iyi bilmeli"

Mr. Darcy, "Bütün bunlara sahip olmalı, ve tutkulu bir okumayla bütün bunlara daha elle tutulur bir şeyi eklemeli, aklını geliştirmek" (Austen, 2018:41,42).

Her ne kadar Darcy kadınların akıllarını geliştirmelerinin de gerekli olduğunu düşündüğünü söylese de, aslında beklentileri farklı yöndedir. Üstelik diğer erkek karakterlerden farklı olduğu bilinen Mr. Darcy'nin bu görüşleri geleneksel normları değiştirmeye yetmemektedir. Görüldüğü gibi kadınların sahip olması beklenen meziyetler ev içinde uygulanabilecek hobilerdir. Almaları beklenen eğitim ise modern dilleri ve müzik aletlerini çalmayı öğrenmek gibi becerilerdir ancak bu becerileri profesyonel olarak öğrenmeleri değil kültürlerini artırma amaçlı öğrenmeleri uygun görülmektedir. Bu durum ise kadınların mesleki anlamda eğitim sahibi olmalarına gerek görülmediğini göstermektedir. Romanda ki sohbetlerde gerçekleşen konuşmalar tıpkı günümüzde olduğu gibi bir kadının nasıl olması ve nelere ilgi göstermesi gerektiği üzerine yoğunlaşmaktadır ve kadınlar üzerinden yargı ve fikir yürütülmektedir. Kadınların 'ev içi alan' a hapsedilmiş şekilde yaşadıkları ve aksi bir durumun neredeyse ihtimalinin dahi olmadığı görülmektedir.

Üstelik kadınlara atfedilen özellikler arasında yine günümüzde olduğu gibi 'kurnazlık' ve benzeri suçlamaların yapıldığını anlatan bir konuşma geçmektedir:

"Eliza Bennet," dedi Miss Bingley kapı arkasından kapandığı zaman, "karşı cinsin gözüne girmek için hemcinslerini kötüleyen kadınlardan biri; galiba bu birçok erkte işe yarıyor. Ama bence sevimsiz bir yöntem, çok bayağı"

"Kuşkusuz", diye cevapladı Darcy, bu söz esasen ona söylenmişti, "hanımların bazen dikkat çekmek için kullandıkları tüm yöntemlerde bayağılık vardır. Kurnazlığa yakın her şey basitliktir" (Austen, 2018:42).

Burada vurgulanan ve kadınlara atfedilen 'kurnazlık' kavramı bize daha önce bu tez kapsamında tartışılmış olan 'Pandora' mitini çağrıştırır ve kadınların doğuştan kötücül bir doğaya sahip oldukları ve bu sebeple de kötücül oldukları inancını pekiştirir niteliktedir. Romandaki erkek karakterler ise genel olarak, dış dünya ile ilgilenen, iş ve sosyal ortamlarda daha fazla var olan, huy ve özellikler olarak daha gerçekçi, entelektüel hatta ağırbaşlıdır. Örneğin Mr. Bennet, kitaplara ve bilgiye

ilgili, sakin ve eşine göre daha görgülü, üslup sahibi iken, eşi Mrs. Bennet, sohbet sırasında kendisini sık sık küçük düşürebilen, evlilik ve kızlarına eş seçme dışında ilgi alanı bulunmayan bir kadın karakterdir. Bu anlamda da erkekler çok yönlü resmedilirlerken kadın karakterlerin tek yönlü ve tek boyutlu olmaya mahkum edildikleri görülmektedir.

Stereotip dışı tek karakter olan Elizabeth, akıllı, gururlu, inatçı, rasyonel özelliklere sahiptir ve kendi için belirlenmiş olan sınırların ötesine uzanmaktadır bu anlamda erkek alanına girmektedir. Elizabeth, babasının en sevdiği kızıdır çünkü babası onun çok zeki bir kız olduğunu düşünmektedir. “Konuskan ve alaycı olmanın yanı sıra insan görünüşlerini yorumlamakta hızlı ve kendini ifade etmede de beceriklidir” (Gilbert, Gubar, 2016:223). Austen, Elizabeth’in cesaretini ve zekasını öne çıkarmak amaçlı kız kardeşi Jane’e tam zıttı özellikler yüklemiştir. Öne çıkarılan karakterlerden biri olan kardeşi Jane’e göre Elizabeth aktif ve cesurdur. Jane beğendiği erkeğin kendisine geri dönmesini beklerken hiçbir duygusunu belli etmeyi tercih etmez. Elizabeth ise hikaye boyunca hislerini belli etmekten çekinmeyen, her zaman aktif olmayı seçen ve beklemeyi sevmeyen bir yapıdadır. “Jane’in evcimenliği, iyi yürekliliği ve yardımseverliği cazibeli prensi tarafından kurtarılan dek tüm olay örgüsü boyunca sessizce acı çekmekte olduğu için takdire değer niteliktedir” (Gilbert, Gubar, 2016: 223). Klasik bir genç kadın karakter olan Jane, hikaye sonunda mutlu sona erişebilmekte, kalbini kaptırdığı adamla evlenebilmektedir.

Alışılmış kadın stereotiplerinin dışında olan Elizabeth’in sonunun da evlilikle sonuçlanması farklı özellikler gösteren kadın karakterleri bekleyen iki mutlak kaderden biri olan ‘mutlu son’ dur. “Austen’in hayal ettiği en mutlu sonda bile yazar, herhangi bir şey yapabilmeyi umut eden kadın kahramanları için koruma ve himayenin gerekliliğini kabul etmiş görünmektedir” (Gilbert, Gubar, 2016:220). Yani Gilbert ve Gubar’a göre kadın, ne kadar kendine çizilmiş sınırların dışında olursa olsun kadın için çizilmiş olan romans olay örgüsünün dışında var olamaz. Bu olay örgüsü çerçevesinde onu bekleyen mutlak son mutlaka evliliklidir. Bu olay örgüsüne direnen kadın ise kaçınılmaz olarak kurgusal düzlemde bile ölüme mahkumdur.

Edebi eserlerde sıkça görülen bir durum olan, isyancı, cadaloz, deli, tutkulu aşık, kendisi için uygun görülen kaderi kabul etmeyen kadın karakterlere yazarları tarafından kötü sonlar yazılmaktadır. Bu durumun en bilinen örnekleri cinsiyet sorunlarını işlediği düşünülen Euripides'in *Medea*'sı ve Sofokles'in *Antigone*'udur. Medea, kendisini aldatan kocasına ders vermek ister ve intikam eylemini kararlılıkla sürdürür, kadınlık rolleri ve stereotiplerinin dışında bir karakterdir. Bir erkeğin otoritesine karşı gelmektedir. Antigone ise kardeşlerinden birinin gömülmeyecek olma emrine razı gelmez ve kralın yani erkek otoritesinin emrine karşı gelerek öldürülen kardeşinin gömülmesini sağlar. Yine bir erkeğin otoritesine ve eril geleneklere karşı gelmesinin cezası ölümdür. Tragedya sonunda kendisi de canından olur. Her ne kadar Elizabeth karakteri üzerinden geleneksel kalıpların dışında bir kadın figürü yaratmaya yeltenmiş olsa da, Austen bu edebi geleneğin dışına çıkmayı başaramamıştır. Yarattığı güçlü kadın karakterlerin sonu iyi ihtimal olan evlilik ile sonuçlanmıyorsa, en kötü son onları beklemektedir.

Dahası kurgunun gerektirdiğinden daha önemsiz bir rol oynamakla kalmayarak, öykünün sonunda ya gömülür ya öldürülür ya da sürgün edilirler. Böylelikle çekicilikten uzak var oluşları nedeniyle aldıkları cezayı haklı çıkartan bir portre çizmeyi başarırlar. Bu kadınlar, tıpkı Lady Susan gibi, ya yumuşak başlı çocuklarını yok etmenin bir yolunu arayan annelerdir ya da bu anneye vekalet eden kadınlardır. Yaşamları boyunca erkek otoritesine rağmen hayatta kalabilmiş ve bu nedenle de artık erkekler tarafından tanımlanmaktan kurtulmuş kadınlardır (Gilbert, Gubar, 2016:238).

Austen'ın Lady Susan karakteri; kendisine ve zevklerine düşkün, özgür olmayı ve şehir hayatının alışkanlıklarını seven, cinsellik ve bencilliğin öne çıktığı bir kadındır. "Romanın sonunda maruz kalacağı toplumsal afroz riskine rağmen yok etmeye ya da aşmaya çalıştığı kaçınılmaz kadınlığının bir yansıması olan ve kendi benliğinin bir uzantısını temsil eden kızına duyduğu nefret nerdeyse saplantı halini almıştır" (Gilbert, Gubar, 2016: 221).

Lady Susan stereotip dışı bir karakterdir; bencil, kendisini ve kendi çıkarlarını her şeyden üstün tutan, fedakar olmaya uzak, lüks arzulayan, uysallık ya da 'kadın özellikleri' göstermeyen bu karakter, kendisinin tam zıttı özellikler taşıyan kendi öz kızından nefret etmektedir. Stereotip dışı tüm kadın karakterleri bekleyen sonlardan biri olan dışlanma ve mutsuzluğu yaşaması kaçınılmazdır.

Gurur ve Önyargı'da ise yarattığı diğer kadın karakterlerden oldukça farklı olan, güçlü ve ideal kadın imajı taşıyan Elizabeth Bennet, sonu hüsrarla

sonuçlanmayan tüm kadın karakterler gibi evlenmektedir. “Birçok eleştirmen Austen romanlarındaki “mutlu sonların” altında yatan ikiyüzlülüğü görmezden gelememiştir. Bu “mutlu sonlarda” yazar, çiftleri öyle bir acele ile saadetin eşliğine taşımakta ya da öyle olasılık dışı tesadüfler yaratıp, bunları öyle dokunaklı bir alay eşliğinde ortaya koymaktadır ki, yüzeydeki ileti anlamını yitirir” (Gilbert, Gubar, 2016: 238). *Gurur ve Önyargı* eserinde Austen, Elizabeth’in Mr. Darcy için umutlu olmadığı hatta Darcy’ye karşı soğukluk ve rahatsızlık karışımında hisler duyduğunu anlatır ancak romanın sonlarına doğru birden bire Darcy’nin kendisine karşı duygularını itiraf etmesiyle hızlı bir şekilde beğenisi aşka dönüşür ve evlenirler.

Romanda Austen her ne kadar kadınlara kendileri için uygun görülen rol ve davranışların dışına çıkmalarını öğütlesede de ideal karakterinin de öykü sonunda evlenmesi ile verdiği mesajlar kırılmaya uğramakta hatta etkisizleşmektedir. Edebi geleneğin okuyucuya anlatmaya çalıştığı düşünce, kendisi için uygun görülen sınırların dışına çıkan kadınların sonlarının iyi olmayacağı, onları kötülüklerin beklediğidir. Bu mesaj, aslında “Kırmızı Başlıklı Kız” gibi geleneksel anlatı motiflerinin doğrudan bir yansımasıdır. Tıpkı kendine gösterilen yolun dışına çıkıp ‘hain kurdun’ kurbanı olan Kırmızı Başlıklı Kız gibi toplumsal normların dışına çıkan kadını bekleyen son, felakettir ve onu bu felaketten kurtarabilecek tek güç yine başka bir erkek/avcı karakteri yani evlilik motifidir. Bu ve benzeri ideolojik düşüncelerin yansıtılma amacı; kadınlar isyankar davranışlar gösterirlerse sonlarının tıpkı güçlü, insiyatif alan ve kararlı dolayısıyla da normların dışına çıkmaya yeltenen kadın karakterlerin sonları gibi olacağı, bu yüzden normların dışına çıkmamalarının kendi iyilikleri için gerekli olduğu fikridir. Kadınlara öğütlenen düşünce ise olabilecek en iyi ve ‘mutlu son’ a razı olmaları, yani evlenmeleridir.

Kadınlar İçin Tek Var Oluş Pratiği: Evlilik

Evlilik kurumu, tarih boyunca toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretiminde ve pekiştirilmesinde en temel unsur olmuştur ve kadınların yaşamlarını sürdürebilmeleri için tek çıkar yol olarak gösterilmiştir. Hiyerarşik bir yapı olan aile, evlilik kurumuna bağlı olarak varlığının devamını sağlamaktadır. Babanın anneden, ebeveynlerin çocuklardan daha fazla söz sahibi olduğu aile yapısı ataerkil düzenin en büyük destekleyicisidir. Çocuk bireyler evlenecek yaşa geldiklerinde yeni bir aileyi

oluştururlar ve anne baba rollerine sahip olurlar. Kız çocukları aile içinde babalarının sorumluluğundayken, büyüyüp evlendiklerinde eşlerinin sorumluluğuna geçerler.

Evlilik kurumu erkek egemen bir yapıya sahiptir. Erkeğin egemenliğinin devlet ve kamu tarafından da onaylanmasını sağlayan evlilik kurumunda kadın her zaman ikincil konumda yer almıştır. Evlilik hakkında toplum içinde tüm kültürlerde ve tüm zamanlarda yerleşmiş görüşler, kadının kontrolü ve sorumluluğunun erkek tarafından sağlanmasının gerektiği yönündedir. Evlilikte erkek dışarıda çalışarak evin ekonomik ihtiyaçlarını sağlarken, kadının görevi ve sorumluluğu çocukların bakımı ve ev içi işlerin yürütülmesidir. Erkek dışarıda çalışarak ücretli emek sahibi konumda yer alırken kadının emeği ücretsizdir ve değer görmemektedir. “Resmi ya da gayri-resmi biçimlerde bütünü ile kocanın belirleyici, seçici ve uygulayıcı olduğu aile yapısı, nitelik itibarıyla ataerkil bir tablonun tüm vasıflarını içerir” (Chen, Susan & Lee, 2009: 766 akt. Dede, 2014: 194).

Erkeğin söz sahibi kabul edildiği evlilikte, kadın ikincil, pasif konumdadır ve toplum erkeğin kararlarını (yanlış dahi olsa) onaylamaya daha meyillidir.

Toplumsal cinsiyete ilişkin rollerin şekillenmesi ve yeniden üretilmesinde evliliğin bu kritik konumu, fiili olarak gerçekleşenler dışında evliliğe dair anlatılarda da kendisini göstermektedir. Özellikle roman türünde gözlenebileceği üzere evliliği konu edinen edebiyat eserleri, bir yandan türsel açıdan taşıdıkları özellikler, diğer yandan içerik itibarıyla evliliği aktarma ve anlatma biçimleri ile toplumsal cinsiyetin rol tasavvurlarını, ortada bir evlilik akdi olmamasına rağmen yeniden üretebilmektedir. Dahası romanların yaygın olarak okunması ve bireyin özel alanına doğrudan tesir etmesi, bu fonksiyonun çok daha etkin ve hızlı biçimde gerçekleşmesini sağlamaktadır. Romanların aktardığı anlatı, henüz bekâr olan kişilerin evliliğe dair genel atıf ve algılar ile tanışmalarına, evli olmaları halinde ise içinde buldukları ortamı meşru görmelerine imkân vermektedir (Dede, 2014:195).

Jane Austen, *Gurur ve Önyargı* adlı romanında kadın erkek ilişkilerini oldukça başarılı bir şekilde anlatmıştır. Kadın karakterler evliliğe ve bir eş seçmeye daha istekli, daha duygusal ve hayalperesttir. Erkek karakterler ise gerçekçi, mantıklı ve evliliği zorunlu olarak gerçekleşmesi gereken bir durum olarak görmemektedirler. Roman, yazıldığı tarihin toplumsal yapısı hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlamaktadır. Evlilik kadınlar için sosyo – ekonomik bir teşvik, hatta zorunluluktur.

Evli bir İngiliz kadınının kanun önünde mülkiyet ve yasal haklarını kocasının velayeti altına bırakmaya zorlayan resmi uygulama olan, coverture'e tabi tutulması sebebiyle erkeklerin kadınlar üzerindeki ataerkil egemenliğini sağlamlaştırılmasına rağmen, evlilik kadınların kamusal varlığının ev içine indirildiği bir ortamda, orta sınıf erkeklere kısmen sunulan kariyer ve mali

gelişme şansından da mahrum olmaları sebebiyle, kadınların mali durumu ve toplumsal sınıfının nihai belirleyicisi olarak karşımıza çıkmaktadır. On dokuzuncu yüzyıl İngiliz kadınlarının hayatında evliliğin merkeziliğini işleyen Austen, Gurur ve Önyargı adlı eserinde, evli bir kadının femme covert yani “zevcin himayesi” olması sebebiyle maddi ve yasal sınırlamalara tabi tutulmasına rağmen—kadının hukuki varlığının kocanın idaresi dahilinde sayılmasından ötürü—Austen'in evlilik birlikteliklerinin oluşturulmasında rol oynayan güdüleri ve ince ayrıntıları, özellikle sınıf statüsü belirleyiciliği bağlamında, gerçekçi bir şekilde ele alması kadınların on dokuzuncu yüzyıl başlarındaki İngiliz toplumunda evliliğin hayatlarındaki yeri hakkındaki görüşlerine dair önemli bilgiler sağlar (Barın Akman, 2018:1101).

Üstelik erkeklerin de bir evlilik gerçekleştirmek istediği kadınlar ‘varlıklı’ kadınlardır. Ancak o yıllarda kadınların mülkiyet sahibi olamadığı bilinmektedir. O halde bir kadının varlıklı olması ancak babasından kalacak yüklü bir maddi servet ile mümkün olabilmektedir. ‘Çeyiz’ adı altında erkeklerin kadınlardan beklediği maddi çıkarlar ile kadınların ömürleri boyunca kendilerini maddi güvence altına almaları karşılıklı bir çıkar ilişkisi halindedir. Bu haliyle de evlilik, ekonomik bir sözleşme niteliği taşır. *Gurur ve Önyargı* isimli eserde durumun ifade edildiği örnekler mevcuttur. Mr. Collins, Mr. Bennet’in ölümü sonrasında Bennet’lerin sahip oldukları evin yasal olarak mirasçısı olduğu için Bennet kız kardeşlerden biriyle evlenerek hem kızları evsiz bırakmamış olacağını hem de güzel kızlar olan kuzenlerinden biriyle evlenmenin kendisi için de iyi olacağını düşünmektedir ve Elizabeth Bennet’e evlilik teklif eder. Evlilik teklifinde geçen bir cümlede:

“Çeyiz diye bir derdim yok; babanızdan o türlü bir talepte bulunmayacağım, çünkü farkındayım, karşılanması mümkün değil; anneniz ölene kadar size intikal etmeyecek olan şu yüzde dört faizli bin poundluk tahvil, bir tek buna hakkınız olabilir. Bu konuda tek kelime etmeyeceğim ve emin olun, evlendiğimiz zaman da ağızdan asla cibilliyetsiz bir serzeniş çıkmayacak” (Austen, 2018: 110).

Teklifi reddedilen Mr. Collins reddedilmesinin ardında sadece ‘naz’ yapma gibi basit bir neden aramıştır ve kadınların da maddi durumunun evlilik teklifi almalarında ne kadar büyük bir etken olduğunu şu sözleriyle kanıtlar: “Birçok cazibeniz olmasına rağmen, şimdiye kadar başka evlilik teklifi almadığımız anlaşılıyor. Geliriniz maalesef o kadar küçük ki mutlaka güzelliğinizin ve sevimli özelliklerinizin etkisini yok ediyor” (Austen, 2018:112).

Başka bir örnekte ise, Elizabeth Bennet’in beğendiği genç bir subay olan Mr. Wickham’ın ilgisi Elizabeth’ten uzaklaşır ve kendisine büyük bir parasal miras kalacak olan bir genç kadın ile ilgilenmeye başlar. Elizabeth konuyla ilgili kız

kardeşlerinin endişesinden ve durumu kendisinden daha fazla dert ettiklerinden bahseder: “Yakışıklı genç erkeklerin de sıradan erkekler gibi geçim derdine düşebilecekleri gerçeğine inanmaya henüz açık değiller” (Austen, 2018: 156).

Evliliği ve evliliğin gerçekleşmesini sağlayan unsurları her açıdan inceleyen Austen, *Gurur ve Önyargı* adlı romanında ‘ekonomik’ nedenli olmayan evliliklerin ‘cinsellik’ nedenli olduğunu işlemiştir. Bir kadın ve bir erkeğin arasında cinselliğin yaşanmasının bilinmesi ya da duyulması durumunda toplumun dayatması nedenli ailenin tavrının da etkilediğini ve bu durumun evlilikle sonuçlanması gerektiğini fark etmiş ve romanda yer vermiştir. Elizabeth Bennet’in en küçük kız kardeşi Lydia, bir erkekle birlikte kaçtığı ve aynı evde birlikte uydukları varsayıldığı için evlendirilmelerinin zorunlu olduğu düşünülmüş, toplum ve çevre tarafından Lydia’nın ne kadar kötü bir durumda olduğu konuşulmuştur. Tüm çevrenin ve komşuların görüşlerine göre ahlaksızca bir davranış olan ve tepki yaratan bu durum, aileyi endişelendirmiştir ve kızları Lydia Bennet’in birlikte kaçtığı duyulan Mr. Wickham ile evlenmesi için ellerinden geleni yapmak zorunda kalmışlardır. Evliliği gerçekleştiren etkenlerin kadınların çeyizi ve babalarının bırakabileceği parasal mirasları ya da ekonomik güçlük çeken kadınların hayatlarını garanti altına alabilmeleri için ‘maddi’ çıkarları doğrultusunda olması dışında ancak cinselliğin yaşanması durumunda gerçekleştiğini gözlemlemiş olan Austen, ‘aşk’ın evliliğin gerçekleşmesini sağlayan etkenlerin sonuncusu ya da az rastlanır bir etken olduğunun farkındadır.

Kalabalık bir aile sayılabilecek olan Bennet’ler için evliliğin önemi oldukça büyüktür. En büyük kızları olan Jane’in evliliği için anneleri Mrs. Bennet’in durumu sohbetlerinin konusu yapmaktan ne kadar büyük keyif duyduğu şu şekilde anlatılır:

Heyecanlı bir konuydu bu ve Mrs. Bennet o beraberliğin avantajlarını sayarken yorulmak bilmez görünüyordu. Adamın öyle cazip, öyle zengin, onlardan sadece üç mil uzakta yaşayan bir delikanlı olması en önemli sevinç unsurlarıydı; dahası, küçük kardeşleri için de gelecek vaat eden bir şeydi bu, çünkü Jane’in böyle büyük bir evlilik yapması onların da zengin adamlar bulma konusunda önlerini açacaktı ve nihayet, o yaşında, bekar kızlarını ablalarının himayesine verebildiğini, canı istemediği zaman insan içine çıkmak zorunda kalmayacağını bilmek mutluluk vericiydi (Austen, 2018:103).

Elizabeth Bennet ise, Jane Austen’in ideal kadın görüşünü yansıttığı karakterdir. Oldukça zeki, yerinde konuşmayı ve yerinde davranmayı bilen, kendisini ekonomik yönden kurtaracak bir eş seçme ve evlenme konusunu hayatının odak

noktası haline getirmeyen Elizabeth Bennet, annesi Mrs. Bennet ile taban tabana zıt karakter taşımaktadırlar ve Mrs. Bennet'in en az düşkün olduğu ancak babası Mr. Bennet'in ise en fazla düşkün olduğu kızlarıdır. Mr. Bennet eşi Mrs. Bennet'in aksine zeki, kültürlü bir erkektir. Eşi ile aralarındaki uyuşmazlık kısa sürede Mr. Bennet'in, Mrs. Bennet'ten soğumasına ve uzaklaşmasına yol açmış, zaman zaman çocuklarının gözleri önünde dahi eşi Mrs. Bennet'i aşağılamıştır. Eğitimsiz ve çoğu zaman patavatsız bir kadın olan Mrs. Bennet, kızlarına varlıklı eşler bulup evlendirmekten başka pek bir şeyle ilgilenmemektedir hatta kızı Elizabeth Bennet, kuzenleri Mr. Collins'in teklifini reddettiğinde kızının kabul etmesi için bir daha onun yüzüne bakmayacağını söyleyerek tehdit dahi etmiştir. Mrs. Bennet'in dostlarıyla yaptığı sohbetler genellikle en büyük kızı Jane'in zengin bir erkek olan Mr. Bingley ile iyi bir evlilik yapma ihtimalinin ne kadar büyük olduğu konusundadır. Kadınların evliliği bu denli hayatlarının ve sohbetlerinin merkezinde tutmalarının nedeni dönemin hukuki kuralları ve bu yasaların toplumsal yansımalarıdır.

Romanda evliliğin genç kızların hayatını sürdürebilmeleri için başka bir seçeneği olmadığını en can alıcı şekilde ifade eden ayrıntı, güzel bir genç kız sayılmayan ve evlenirken ailesinin kendisine yüklü miktarda çeyiz sağlayamayacağı bilinen Miss Lucas'ın sevmediği hatta en ufak bir ilgi dahi duymadığı bir din adamı olan Mr. Collins'in evlilik teklifini kabul etmekten başka çaresi olmadığını kendi kendine düşündüğü paragraftır:

Mr. Collins elbette ne akıllı uslu ne de sevimliydi; sohbeti korkunçtu; ona olan bağlılığı da uyduruk olmalıydı. Ama yine de kocası olacaktı. Erkeklerle ya da karı koca bağıyla ilgili büyük hayaller kurmadan, evliliği her zaman amaç edinmişti; evlilik ufak bir çeyizi olan iyi eğitilmiş genç kadınlar için tek onurlu çözümdü ve mutluluk garantisi olmasa bile yokluktan en makul korunma yolları olmalıydı. Bu korunmayı şimdi elde etmişti; yirmi yedi yaşında ve güzellikten yoksun olduğu için bunun bir şans olduğunu biliyordu (Austen, 2018: 127).

Gurur ve Önyargı adlı eser dönemin toplumsal ve hukuki yapısı hakkında bilgi sahibi olabilmemiz için değerli bir tarihi kaynak niteliği taşır. Dönemde, kadınlar babalarından kalacak parasal bir servete sahip olabilirler ancak mülkiyete sahip olamazlar. Erkek çocuk sahibi olmayan bir ailenin mülki mirası en yakın erkek akrabaya devredilir. Eserde Mrs. Bennet konuyla ilgili eşi Mr. Bennet'e:

“Dünyadaki en dayanılmaz şey bu, mirasın kendi çocuklarına karşı ipotekli olması; yerinde olsam şimdiye kadar öyle ya da böyle mutlaka bir şey

yapardım” Jane ve Elizabeth ona miras ipoteğinin ne olduğunu anlatmaya çalıştılar. Daha önce de denemişlerdi, ama Mrs. Bennet’in aklının olmadığı bir konuydu ve bir kez daha acı acı söylendi bir evin beş kız çocuklu bir ailenin elinden alınıp kimsenin tanımadığı bir adama verilmesindeki zalimliğe (Austen, 2018:66).

Eril özellikler gösteren ve çevresindeki insanlara eril tahakküm kuran bir karakter olan Lady Catherine de Bourgh dahi kız çocuklarının mülkiyet mirasından mahrum bırakılmalarını mantıklı bulmaz; “Malı mülkü kızlardan başkasına ipoteklemek kabul edilir şey değil...” (Austen, 2018:170) cümlesiyle “Ataerkilliğin temeline ve erkeklerin özel miras hakkına” (Gilbert, Gubar, 2016:241) karşı olduğu düşüncesini açıkça göstermektedir.

Avrupa’da kadınlar evlilik, boşanma ve mülkiyet hakları talep ettikleri yıllarda bu isteklerine karşı çıkmıştır çünkü kadınların kocalarının egemenliğinden çıkması düşüncesi bazı çevreleri dehşete düşürmüştür. Özellikle Edmund Burke tarafından şiddetle karşı çıkılan kadınların boşanma ve çocuklarının velayetini alma hakkı, muhafazakarlara göre ailenin temelini derinden sarsacaktır. “Fransız kadınlarının evlilik ile ilgili erkeklerle eşit haklara sahip olabilmeleri ancak 1792 yılında gerçekleşmiştir” (Sledziwski, 2005:41,42). Birkaç yıl önce 1789’da ise mülkiyet hakkını elde etmeyi başaramışlardır.

İnsan Hakları Bildirgesi (1789) her bireyin “özgürlük, mülkiyet, güvenlik ve baskıya direnme” vazgeçilmez hakkına sahip olduğunu kabul etmekteydi. Dolayısıyla her kadının, erkek gibi, kendi kanılarını oluşturma ve kendi kararlarını alma, şahsının ve malının güvenliğine sahip olma hakkı vardı. Böylece kız evlatlar, malların paylaşımında artık dezavantajlı durumda olmayacaklardı (Sledziwski, 2005:41,42).

Kadınlar siyasal, sosyal ve yasal hiçbir hakka sahip olmadıkları gibi eğitim hakkına da sahip değildir. *Gurur ve Önyargı* eserinde kız çocuklarının aldıkları eğitimin sadece ev içinde, görevlendirilen mürebbiyeler tarafından sağlandığı ifade edilmektedir. Romanda Lady Catherine, Elizabeth Bennet’e kendisinin ve kız kardeşlerinin eğitimlerini nasıl ve ne şekilde aldıklarını sorar ve bir mürebbiye tarafından eğitim almadıklarını öğrendiğinde: “Evde mürebbiyesiz beş kız büyötmek! Hiç böyle şey duymadım. Anneniz sizin eğitiminiz için köle gibi çalışmış olmalı” (Austen, 2018:171) şeklinde tepki gösterir.

Avrupa’da kadınların eğitim hakkı kazanabilmelerine oldukça geç tarihlere kadar izin verilmemiştir. Kaynaklara göre Fransa’da, “21 Aralık 1881 tarihli Camille See Yasası’yla kadınlar için lise ve hazırlık okulları kuruldu; bunu 1883’te Sevres’in

Ecole Normale’i izledi. Fransız hukuku ancak 1925’ten sonra kız ve erkek çocuklar için özdeş öğretim ilkesini kabul etti” (Arnaud – Duc, 2005:87). Mesleki eğitim alamayan kız çocuklarının üniversitelere kabulü 1849 yılında ancak mümkün olmuştur. Bu kabul karma eğitim şeklinde değildir, kadın ve erkekler için ayrı üniversite fikrini de beraberinde getirmiştir. “Kadınlara yönelik ilk tıp koleji Pennsylvania’da 1850 yılında kurulmuştur” (Örnek, 2015:109).

Kadının eğitimi ve mülkiyet hakları konusunda bu tür küçük adımlar atılmaya başlanmış olsa da bu kadınları kendileri için çizilmiş olan evlilik döngüsünden kurtarmaya yetmemiş, toplumsal şartlar ve yasalar kadınlara evlilikten başka var oluş çaresi bırakmamıştır. Virginia Woolf, *Kendine Ait Bir Oda* adlı eserinde Profesör Traveyan isimli bir tarihçinin *İngiltere Tarihi* adlı eserinden yaptığı bir alıntı ile kadınların aileleri tarafından evliliğe zorlandığını belirtmektedir:

“...ebeveynlerinin seçimi olan beyle evlenmeyi reddeden kız, kamuoyunda herhangi bir tepki yaratmadan kilitlenip dövülmeye, odanın içinde oradan oraya fırlatılmaya maruz kalıyordu. Evlilik kişisel bir ilgi meselesi değil, bilhassa ‘şövalye ruhlu’ üst sınıflarda, ailevi bir tamahkarlık meselesiydi...Nişan, çoğu kez taraflardan biri ya da her ikisi beşikteyken yapılıyor, evlilik neredeyse taraflar çocukluktan çıkar çıkmaz gerçekleşiyordu.” (Woolf, 2019:62).

Woolf’un bahsettiği gibi geçmiş tarihlerde evlilikler günümüzde olduğu şekliyle gerçekleşmemektedir. Günümüzde evlilikler yüksek oranda; toplum da kabul görme, uyum sağlama, dışlanmaktan korkma ve statü kazanma, kız çocuklarının yaşadıkları evden memnun olmaması ve kaçıp kurtulabilme isteği, düşük oranda ise bir insana duyulan aşk ve sevgi ya da çocuk sahibi olma arzusuyla gerçekleşmektedir. Tartışılan dönemde, eğitim alarak meslek sahibi olması engellenen, babasının sahip olduğu bir mülk varsa miras hakkı engellenen kız çocuklarının ve genç kadınların bir iş kolunda var olarak hayatlarını kazanma ihtimalleri hiçe indirilmiştir. Woolf’un anlattığı gibi aileler kız çocuklarını ne kadar erken evlendirirlerse o kadar rahat edeceklerdir. Kızlarının hayatının maddi yükünü başkasına devretmek ve bir an önce masraftan kurtulmak isteyen aileler, istemediği bir erkekle evlenmeyi reddeden kızlarına şiddet uygulayabilmektedir. Kız çocuklardan zamanı geldiğinde kurtulmak bir gelenek haline aldığı için çocukları doğar doğmaz evlendirme planları yapılması, kız çocuklarını alınıp verilen, üzerine anlaşma yapılan birer meta konumuna indirgemıştır. Kadınlar evlenmeden önce babasına, evlendikten sonra ise kocasına ait sayılırlar ve evlendirilerek bir evin ücretsiz işçisi haline getirilirler. Evlendikleri evin

duvarları arasına hapsedilen kadınların bir erkeğe köle yapılarak hayatlarının çalındığını söylemek yanlış olmayacaktır. Tarihin her safhasında olduğu gibi evlilik, kadınların kendi tercihleri değil mecburiyetleridir.

‘Yanlış Bilinç’ Olarak Din Olgusu ve Bu Olgunun Cinsiyet Eşitsizliği Üzerindeki Etkileri: Mr. Collins Karakterinin Analizi

Din, tüm toplumların en eski ve en etkileyici unsurlarından biridir. Hem toplumsal yaşamda hem de bireysel yaşamda kişi dinin etkilerini küçük yaşlardan itibaren derinlerden hissetmektedir. “Din, genel olarak, kutsal bir dünyayla ilgili inanç ve pratikler sistemi olarak tanımlanabilir” (Berktaş, 2016:18). Günümüzde dinin kültür üzerindeki yansımalarının pekiştirilmesinde medya ve televizyonun etkisi büyüktür ancak geçmiş zamanlarda da en az medyanın etkisi kadar kitaplar, haberler, maruz kalınan kültür ve yetiştirme tarzı kişinin düşüncelerinin, inançlarının, değerlerinin, yargılarının, eylemlerinin ve tüm bunların bütününde yaşam tarzının en belirleyici gücü konumundadır. “Dinsel dünya görüşleri, inananlar topluluğunun sınırlarını aşmış, toplumun egemen kültürel akışına dahil olurlar ve dindar olmayanlar da içinde olmak üzere, insanların bilinçlerini ve gündelik yaşamlarını derinden etkilerler” (Berktaş, 2016:17). Tüm bu nedenlerden din, düşünürlerin, toplum eleştirmenlerinin, sosyal bilimcilerin üzerinde çalıştığı en önemli konuların başında gelmektedir. İnsan hayatında en büyük belirleyici güçlerden olan din olgusu en çok tartışılan ve üzerinde fikir yürütülen konulardan biridir.

Din, sosyal ve yaşamsal etkinliklerin nasıl işleyeceğini belirleyebildiği gibi (örneğin kişinin doğumu sonrası kültürlere ve dinlere göre farklılık gösteren vaftiz ve benzeri törenlerin gerçekleştirilmesi, kişinin ölümü sonrası bedeninin yakılması ya da gömülmesi ve benzeri durumlar), bazı siyasal eylemlerin gerçekleştirilmesinde de (örneğin kilise otoritesinin siyasal otorite üzerinde güç sahibi olması durumu) belirleyicidir. “Şerif Mardin, genel olarak dinin, “belirli bir toplumun mekanizmalarını devam ettirmeyi sağlayan, öğrenilmiş fikri kalıplardan biri olduğunu” ve toplumsal yapı unsurlarının değişmeden kalması işlevini gördüğünü belirtmektedir” (Berktaş, 2016: 19). Bir dine mensup olan kişilerin en büyük amacı, inandıkları dinin hem kendilerinde hem çevrelerinde tutum ve davranışlarını düzenlemesi, dine aykırı olarak değerlendirilen bir davranışa ya da inanışa sahip olmamalarıdır. Dini inanışa sahip olan kişiler hayat karşısındaki duruşlarını ve hatta

ideolojik görüşlerini mensup olduğu dinin öğretilerine göre belirlemektedirler. Dinler kendi içlerinde farklı kurallar gösterebilir ve her din, mensuplarına nasıl yaşayacakları ve olaylar karşısında nasıl davranacakları konularında öğütler verir.

Şerif Mardin'in de dediği gibi din, bir dünyayı anlama ve kendini o dünyada belli bir yere yerleştirme modeli olarak işlev gören bir fenomendir. [...] Kişinin toplum karşısındaki tutumu ve dinin toplumsal ilişkiler ve kurumlar üzerine olan etkisini büyük bir kısmıyla dini grubun akideleri, ibadetleri ve teşkilatına nüfuz etmiş bulunan zihniyete bağlıdır (akt. Gürhan, 2010:61).

Dinin tüm bu etkileri kişilerin kadın – erkek ilişkilerinde de nasıl davranacakları ve düşünecekleri konusunda belirleyici olmaktadır. Kişilerin kadına ve erkeğe bakış açıları dini kurallara göre şekillenir ve şekillenen görüşler toplumun bağlı olduğu devlet kuralları ile resmileşir. Dinler kadınlara ve erkeklere farklı statü, rol ve davranışlar belirler. Bir din kadınlar için sosyal hayatta bazı konularda yasaklar belirliyor, erkekler için ise hükmetme gücü bahşediyorsa (ya da dini hükümleri aktaran düşünürlerin aktarımları bu yönlü ise) inananlar hükümler doğrultusunda belirli tavırlar takınırlar. “Bu bağlamda, dinin, kadınları, aileyi ve toplumsal cinsiyet ilişkilerini kapsayan ideoloji ve pratikleri bütünleştirici (homojenleştirici) bir etki yaptığını söyleyebiliriz” (Berktaş, 2016:17).

İnananların takındığı tavır toplumsal kültürün bütününde gerek olumlu gerek olumsuz yansımalara neden olur. Kişiler tarafından benimsenen eşitliksiz tutumların din üzerinden meşrulaştırılmasıyla bu tutumların temelinde yatan cinsiyet ideolojisi yeniden ve yeniden üretilerek belli suistimallerin toplum içerisinde normalleştirilmesine zemin hazırlar. Dini kuralları benimseyen yönetimler ve din adamları, tarih boyunca dini hükümlerin aktarımında kişisel görüşlerine ve çıkarlarına göre oynamalar yapabilmektedir.

Hangi din söz konusu olursa olsun hiçbir dinsel doğmanın başlangıçtaki saf halinde kalmadığını, daima toplumların maddi koşullarından kaynaklanan farklı özelliklerince değişime uğratıldığını söyleyebiliriz. Bu nedenle de, gene hangisi söz konusu olursa olsun, belli bir dinsel toplulukta kadınların durumunu ve statüsünü incelerken yalnızca dinsel doğmanın özelliklerini değil, o toplumun ekonomik, toplumsal, siyasal ve kültürel bütün koşullarını göz önünde tutmak gerekir (Berktaş, 2016:15).

Aynı şekilde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin toplumda sürdürülmesinde payı olan kişiler dini yargıların aktarımındaki çıkarlara ya da din adamlarının kişisel görüşlerine sığınmaktadır. Üstelik din ile ilgilenen kişilerin yanlış ya da sadece eski

efsanelerden ibaret olan görüşlerini benimseyerek kendi yargılarını oluşturan kişilerin sayısı azımsanmayacak kadar fazladır. Kurumsal dinin ataerkil ideoloji ile harmanlayarak öne sürdüğü cinsiyet normları, kadınların hem sosyal yaşam, iş hayatı ve aile içinde konumlarını pasif ve ikincil duruma düşürmektedir. Bu durum toplumsal cinsiyet eşitsizliğini beslemekte ve direngen hale getirmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya ve kadınların ikincil durumunu iyileştirmeye yönelik pratiklerin gündeme gelmesi dini buyruk adı altında uygulanan bir takım değerler yüzünden aksayabilmekte hatta gerçekleşmesi engellenmektedir. Bazı gruplar tarafından dini öğretilerin yalan ve yanlış aktarımları kadın - erkek eşitliğinin doğru bir düşünce olmadığı gibi itirazlara gerekçe olarak gösterilmektedir.

Dinler teorik olarak ahlaka ve doğruluğa yönlendiren olgular olsa da, uygulanış biçimleri kültürlere ve zamana göre farklılık gösterebilmektedir. Bir dinin benimsendiği coğrafyada o coğrafyanın siyasi ve toplumsal durumu oldukça önem taşımaktadır. Dini öğretiler aynı kalsa da, dini zümrelerin aktardıkları ya da yorumladıkları değişebilmekte ve dönüşebilmektedir. Din öğretilerinin bazı dini zümrelere göre farklı yorumlanması ve kişisel görüşlerin yansıtılması konularında örnekler oldukça fazladır. Örneğin Batı Hristiyan toplumunda kadın bedeni denetim altında tutulmaya çalışılmıştır. “Bryan Turner, Katolik Avrupa’da Kilise’nin, hala kadınları ikincil konumlarında tutan yapıların başında geldiğine dikkat çekmektedir” (Berktaş, 2016:24).

Batı Hristiyan geleneğinde kadınlar, eşlerine tabidir ve kendi başlarına söz hakları dahi yoktur.

Paulus, Korinthoslulara I.Mektup ‘unda bunu dile getirir: Kiliselerde kadınlar sükut etsinler; çünkü onlara söylemek için izin yoktur; ancak şeriatında dediği gibi, tabi olsunlar. Ve eğer bir şey öğrenmek isterlerse, evde kendi kocalarına sorsunlar; çünkü kadına kilisede söylemek ayıptır.” (Bap 14: 34-35) Bu buyruk, erkeğin kadının “baş”ı olduğu düşüncesiyle uyum içindedir (Berktaş, 2016:96).

Kurumsallaşmış bir din olan Hristiyanlık ‘Baştan çıkarıcı Havva’ mitini kullanarak kadınları denetim altında tutmanın yolunu bulmuştur. Kadınlar eşlerine çocuklar vermelidir, böylece çocuk doğururken çektikleri acı ile Havva’nın işlediği günahlardan da kurtulacaklardır. Ayrıca Paulus, kadınlara öğütlerinde süslenmelerini de yasaklar, kadınlara kilisede örtünmelerini söyler.

Yine Hristiyan düşüncesinde önemli bir rol üstlenen Aziz Augustin (ö. 430) kadınları kötülük dolu, kıskanç, kararsız ve tutarsız, kavga ve haksızlıkların kaynağı olarak takdim etmekte ve evlenmeyi günah saymaktadır. Hristiyanlığa göre İsa Mesih Kilisenin başı olduğu gibi, erkek de ailenin başı, yani reisidir. Yine inanan kişi rabbine tabi olduğu gibi, kadın da kocasına tabi olmak zorundadır (Efesoslular'a Mektup, 5/22-23). [...] Kilise babalarının kadına yaklaşımında daha olumsuz bir tablo görülmektedir. Hristiyan mistik düşüncesine de şekil veren Kilise babalarından Lyonlu Irenaeus (ö. 202), İskenderiyeli Klemens (ö. 215), Origenes (ö. 254) ve Tertullian (ö. 220) kadınları melekleri bile baştan çıkaran ve insan soyunu kötülüğe sevk eden kimseler olarak tasvir etmektedir. Macön Konsili'nde ise (m. 585) kadının ruhunun varlığı ve yokluğu tartışma konusu yapılmıştır (Harman, agm., s. 85-86. akt. Yılmaz, 2012: 50,51).

Yine Hristiyanlık geleneğinde de tıpkı eski çağlarda olduğu gibi kadınların aklının olup olmadığı da tartışılmıştır. Duygusalılık, tutku, içgüdü ve akıl dışılıkla ilişkilendirilen kadınlar, erkeklerin ihtiyaçlarını karşılamak için dünyaya gelmiş bedensel birer varlık olarak görülmektedir. Aziz Paulus'un kadınlara biçtiği roller; eşine tabi olmak, kendisini üstün bir konuma taşıyacak bir çaba göstermemek, bilgiye erişme ve onu aktarmaya çalışmamak, evlendiği erkeğe çocuklar vermek ve çocuklarını iyi birer Hristiyan olarak yetiştirmekten ibarettir. Evlenen erkeğe ve kadına verdiği öğütlerde hiyerarşi söz konusudur: "Kocalar kendi karılarını kendi bedenleri gibi sevmeye borçludurlar...sizden her biri de kendi karısını böylece (Mesihin kiliseyi sevdiği gibi) kendisi gibi sevsin; ve kadın kocasına hürmet etsin." (Efesoslulara Mektup, Bap 5:28 ve 33 akt. Berktaş, 2016:103). Görüldüğü gibi kadına yönelik beklenti evlendiği erkeğe hürmet etmesi, saygı göstermesidir. Saygı kavramı toplumsal kurallarla denetlenebilecek bir olgudur oysa sevgi kavramı kişiden kişiye farklılık gösterebilecek bir olgudur ve ifadesi de denetlenmeye ya da tartışılmaya uygun değildir.

Kadın bedeninin suçluluk, günah ve cinsellik ile ilişkilendirilmesi düşüncesi Batı Hristiyanlığı'nda yerini korumuştur. "Batı Hristiyanlığı nörotik kadın düşmanlığından hiçbir zaman kurtulamadı" (Karen Armstrong, A History of God (Tanrı'nın Tarihi), Ballantine Books, New York, 1993, ss.124-5. Akt. Berktaş, 2016:105). Cinselliğin ahlaksız bir şey olduğu düşüncesi kadın bedeni üzerinde odaklanmıştır ve kadınların toplumda ikincil konumlandırılışı bu düşünceye sığınarak devam ettirilmiştir. Dinin toplumsal kurallara ve kabul gördüğü coğrafyaya etkileri bu kadar büyük iken Hristiyanlık dinini yaşam felsefesi haline getiren ve mesleki seçimlerini dahi dine bağlılığı doğrultusunda yapan kişilerin toplumsal ve

sosyal yaşamlarında kadın- erkek ilişkilerine getirdikleri bakış açıları ve durumlar karşısında yorumları elbette bu doğrultuda olacaktır.

Gurur ve Önyargı isimli romanda yer alan ve önemli bir karakter olan Mr. Collins, Hristiyan bir din adamıdır ve Hristiyanlık dininin öğretilerini her şeyden üstün tutmaktadır. Kendisinin oldukça ulvi bir meslek sahibi olduğunu düşünen Mr. Collins'in kadınlar için görüş ve düşüncelerinin diğer karakterlerle kıyaslandığında (kadın ya da erkek karakter fark etmeksizin) çok daha katı olduğu görülür. Örneğin, kuzeni Elizabeth Bennet'e yaptığı evlilik teklifi karşısında red cevabı aldığı anda yaptığı yorum bunu açık bir şekilde gösterir:

“Hemen öğrenmek istemiyorum,” diye cevap verdi Mr. Collins, elini resmi bir biçimde sallayarak, “genç hanımların, içlerinden kabul ettikleri bir adamın teklifini ilk başta reddetmeleri normaldir; bazen ikinci, hatta üçüncü seferinde bile red cevabı gelebilir. O yüzden sözleriniz asla cesaretimi kırmıyor; sizi çok geçmeden rahibin huzuruna çıkaracağımı umuyorum” (Austen, 2018:111).

Elizabeth Bennet her ne kadar cevabında ciddi olduğunu söylese de Mr. Collins ısrar etmeye devam eder:

“Şu an sizi zalimlikle suçlayacak değilim, çünkü biliyorum, kadınların erkekleri ilk başvurularında reddetmesi adettendir; belki şimdi bile beni cesaretlendirecek yeterince şey söylemişsinizdir dışı karakterinin hakiki inceliği içinde. Reddetme sebebiniz olarak da kibar hanımların adeti olduğu üzere, beni bekleterek aşkı arttırmak istemenizi görüyorum” (Austen, 2018: 111, 112).

Üstelik Mr. Collins, evlilik teklifi yaptığı genç kadının cevabını ciddiye almaz, geçerli bir cevap olarak görmez ve ekler: “İnanıyorum ki her iki ebeveyniniz tarafından açıkça onaylandığı zaman teklifim kabul görecektir” (Austen, 2018:112).

Görüldüğü gibi Mr. Collins, bir kadının isteğini belli etmemesini, arzu belirtisi göstermemesini doğru ve uygun bulmaktadır. Hatta ‘ahlaklı’ bir genç kadının aksi bir davranış göstermesine ihtimal dahi vermez. Katı bir Hristiyan olan Mr. Collins'in bu düşünce tarzının Viktoryen dönem İngilteresi'nin kadına bakış açısı olan; kadının arzularını, tutkusunu belli etmemesinin doğru ve ahlaklı olduğu kurallarına benzerlik gösterdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Aynı zamanda Mr. Collins, bir kadının cevabını ciddiye almamakta, kendisi bir erkek olduğu için karar yetkisini kendisinde görmektedir. Mr. Collins bu tepkileri ile ataerkil normları uygulamakta ve bunu yaparken dini yargılara sığınarak düşünce şeklini ve

davranışlarını meşrulaştırmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda dinin gücünün kullanılması durumunun sık ve sürekli olarak karşılaşılan bir durum olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Mr. Collins'in Bennet'lere yaptığı bir ziyarette onlara kitap okuduğu bir diğer durumda ise Bennet kızlarının en küçüklerinden olan Lydia'nın sıkılması üzerine Mr. Collins: "Küçük genç hanımların ciddi kitaplara ilgi duymadıklarını sık sık gözlemlemiştir" (Austen, 2018:73) diyerek, kadınların ciddi konulara, bilgiye ve entelektüel bir uzmanlık alanı olarak dine uzaklaşmasını normal ve kabul edilebilir gördüğünü belirtir. Din, ataerkil inançlar ile kol kola hareket ederek kadını toplumsal, sosyal, eğitsel ve kamusal alanının dışında bırakmaktadır. Yalnızca anne ve eş olma rolleri uygun görülen ve bu rollere hapsedilen kadın, entelektüel ya da teolojik konulara ilgi duymadığı ile yargılanmakta hatta suçlanmaktadır.

Başka bir bölümde farklı bir olay karşısında Mr. Collins'ten bu defa daha abartılı bir tepki görülür. Kuzeni Lydia Bennet'in genç bir subay olan Mr. Wickham ile kaçması ve bir ya da birkaç gece aynı odada uyduklarının duyulması üzerine Mr. Collins'in yorumları Lydia Bennet'in anne ve babası dahil olmak üzere tüm roman karakterlerinden daha sert olmuştur. Mr. Collins, Mr. Bennet'i 'teselli' etme amacıyla yazdığı mektupta şöyle der:

"Böyle şiddetli bir talihsizliği hafifletebilecek ya da bir babanın aklına başka her şeyden daha fena dert olacak böyle bir durum karşısında sizi rahatlatabilecek her şeyi yapmaya hazırım. Kızınızın ölümü bunun yanında hiç kalırdı. Üstelik şu bakımdan daha da üzücü ki, sevgili Charlotte'unun anlattığına göre, kızınızdaki bu davranış serbestliği hatalı derecede şımartılmaktan olmuş; ama aynı zamanda, şahsınızı ve Mrs. Bennet'i teselli babında, kendi yaradılışının da tabiatıyla kötü olması gerektiğini düşünüyorum, aksi taktirde böyle genç yaşta böyle ağır bir ahlaksızlık suçu işleyemezdi. O halde size şöyle bir tavsiye de bulunayım sayın beyefendi, kendinizi mümkün mertebe teselli etmek için değersiz çocuğunuzu ilelebet silin gitsin, bırakın hain ahlaksızlığıyla ne ektiye onu biçsin" (Austen, 2018: 299,300).

Görüldüğü gibi Mr. Collins için evlilik dışı bir ilişkinin affı yoktur ve kendisini ona göre bir ahlak suçu olan bu olayı yaşamış kişilerin ailesinden dahi daha fazla söz sahibi görmektedir. Söylediği cümlelerden kız çocukları için 'şımartılmayı' uygun görmediği açıktır, üstelik ahlak suçu olarak gördüğü bu durumun en çok suçu işleyen kişinin 'babasını' yani yine bir erkeği etkileyeceğini söylemektedir. Ailede erkeğin üstünlüğü olduğu düşüncesi yüzünden çocukların da denetimi babada olmalıdır. Dini

bağlılıkları yüksek olan ve dinin sesine kendi yorumlarını eklemeyi uygunsuz görmeyen Mr. Collins'e göre, aile ilişkileri ve kız çocuklarının hayatına dair kararlar erkeklerin iradesine dayanmaktadır.

Takip eden süreçte, Miss Lydia Bennet 'in Mr. Wickham ile evleneceği haberini almış olan Mr. Collins halen sert tepkilerini sürdürmeye devam eder:

“Kuzenim Lydia'nın kederli işinin böyle iyi toparlanmış olmasına cidden çok memnun oldum; tek endişem nikahtan önce birlikte yaşamış olmalarının herkesçe biliniyor olması. Mamefi mesleki vazifelerimi ihmal etmeyecek ve genç çifti nikah kıylır kıyılmaz evinize kabul ettiğinizi duyunca ne kadar şaşırıldığımı ifade etmekten geri kalmayacağım. Ahlaksızlığı mükafatlandırdınız; ben Longbourn rahibi olsaydım buna şiddetle karşı çıkardım. Onları bir Hristiyan olarak elbette affetmelisiniz, ama bir daha yüzlerine bakmamalı, adlarının anılmasına izin vermemelisiniz” (Austen, 2018:367).

Görüldüğü gibi Mr. Collins, toplumsal olaylara ve kadınların konumuna 'ahlaki' bakış açısıyla bakmaktadır. Mr. Collins'in gerekli gördüğü ahlaki kurallar özellikle cinsel ahlak üzerinedir. Ona göre, bir Hristiyan böyle bir durumda çocuğunu affetmeli ancak hayatından çıkartmalıdır. Mr. Collins'in affetme anlayışının dahi şaibeli olduğu görülmektedir. Toplumun kadınlara biçtiği yerleşik toplumsal cinsiyet algılarına katı bir bağlılık gösteren Mr. Collins, kuzeni Lydia ve evleneceği genç erkek için “birlikte yaşadıklarının herkesçe biliniyor olması” ifadesinden anlaşılacağı üzere, kişiler evlenseler dahi, Mr. Collins için yeterli ahlaki standartlar sağlanmış sayılmaz. Mr. Collins, mektubunda kendisinin 'ahlaksızlık suçu' işlenen bölgenin rahibi olması durumunda, ailenin artık evlenmiş olan kızlarını eve dahi almalarına izin vermeyeceğini söyleyerek mesleğinin gücünü kullanabileceğini de belirtmektedir. Mr. Collins'in doğru ve gerekli gördüğü toplumsal düzende ahlaki normların çiğnenmesi tolere edilmemelidir. Ona göre kişiler yanlış kararları ile hem kendilerine hem de çevrelerine zarar vermiştir ve uygun olmayan davranışlar sonucunda hem toplumdaki hem de aileleri tarafından dışlanmalıdır. 'Ahlaki' suçların affının söz konusu dahi edilmemesini istediği açıkça görülmektedir.

Sonuç olarak, dinsel öğretilerin kişilerin kendi fikirlerine göre yorumlanışında özgürlük karşıtı fikirler açığa çıkmaktadır ve katı kurallar doğmaktadır. Dini metin ve kuralları erkeklerin kendi çıkarlarına göre yorumlaması toplumsal cinsiyet normlarının dayatılmasında güçlü etkenlerden biri haline gelmiştir.

Beauvoir(1993:24), bu bağlamda erkeklerin din ve geleneğin öğretileri ile işbirliği yaptığı kanısındadır. Tarih boyunca yasa koyucular, din adamları, felsefeciler, yazarlar, bilginler, kadının bağımlılığının Tanrı'nın hoşuna gittiği gibi, yeryüzünde de çok yararlı olduğunu gösterebilmek için canlarını dişlerine takarak çalışmışlardır. Böylece kadın üzerindeki egemenlik toplumsal cinsiyet algısını besleyecek biçimde güçlendirilmiştir. Erkeklerin kaynatıp kotardıkları dinler de bu egemenlik isteğini yansıtmaktadır. [...] Bu yaklaşım, her iki cins açısından tanımlanmış yaşam alanları oluşturulmasını sağlamıştır. Bu yaşam alanları neredeyse kadın ve erkekle özdeşleştirilecek denli bir ayrışmayı görünür kılmıştır (Karakaya, 2018:44,45).

Din adamlarının bu tutumu, gelenekler ve toplumsal kurallar ile uyumlu bir bağ oluşturarak kadınların toplumsal konumu ve rollerinin belirlenmesinde güçlü bir etki yaratmaktadır. Kadınların varlığının sınırlandırılması ve konumlarının pasifize edilişi ataerkinin eseri olsa da, bu durum dinler üzerinden meşru kılınmıştır. Kurumsal dinler üzerinden yeniden üretilen ataerkil ideolojinin toplumsal cinsiyet kalıplarını adeta bir silah gibi kullanması bilinçli bir eylemdir. Kadınların toplumdaki rol ve konumlarının belirlenmesinde etkisi büyük olan bu durum en az cinsiyet ayrımcılığını besleyen diğer unsurlar kadar önem taşımaktadır.

HELEN FIELDING, *BRIDGET JONES'UN GÜNLÜĞÜ* İSİMLİ ESERİ VE TOPLUMSAL CİNSİYET NORMLARI

Helen Fielding, 19 Şubat 1958'de İngiltere'nin Morley şehrinde doğmuştur. En çok beğeni toplayan ve yazarı dünya çapında üne kavuşturan eseri *Bridget Jones'un Günlüğü* adlı romanıdır. 1996 yılında yayımlanan roman, 30'lu yaşlarda bir kadının aşk hayatını konu almaktadır. Romans türüne de dahil edilebilecek olan eserin aynı ismi taşıyan film uyarlaması da oldukça beğeni toplamıştır. Yazar *Bridget Jones'un Günlüğü* eserinin devam serisi olan, *Bridget Jones: Mantiğın Sınırı*, *Bridget Jones: Deliriyorum Bu Çocuğa* ve *Bridget Jones: Baby* isimli kitaplarını sırasıyla 1999, 2013, 2016 yıllarında yayımlamıştır.

Bridget Jones'un Günlüğü isimli eserde Helen Fielding, İkinci Dalga Feminist akımın konuları olan; ev içi emek, cinsel özgürlük, doğurganlık, iş yaşamında kadının konumu gibi konuları baş karakter olan Bridget Jones'un yaşadığı aşklar, günlük yaşamı ve çevresindeki ilişkiler üzerinden işlemiştir.

Bridget Jones'un Günlüğü adlı eser, Jane Austen'in *Gurur ve Önyargı* adlı eserinin yeniden yazımı olarak bilinmektedir. Klasik metinlerin çağdaş geri dönüşümü olarak tanımlanan yeniden yazım tekniği, edebiyatta feminist yazarlar tarafından sıkça tercih edilmektedir.

Kadınların, günümüze edebiyat kanonu olarak ulaşan yazılı kültürün neredeyse tümüyle dışında bırakılmaları, yüzyıllar boyunca sürecektir olan eril bir geleneğin yerleşmesini ve sürekliliğini sağlamıştır. Ancak yirminci yüzyılda feminist hareketin yükselmesi ile kadın yazarlar ve eleştirmenler, ataerkil bir edebiyat alanında söz hakları olmasını talep etmişlerdir. (Arda, 2018:26).

Ancak *Bridget Jones'un Günlüğü* romanı feminist bir eser olarak görülmediği gibi bazı kitleler tarafından feminizm karşıtı olduğu dahi düşünülmektedir. Genellikle erkek egemen değerlere bağlı kalarak yazılan edebiyat eserlerinin yeniden yazım tekniği ile dönüştürülmüş halleri, günümüzde halen toplumsal kurallarla sorun yaşayan ve dezavantajlı gruptan olan kadın, çocuk, farklı olduğu için deli olarak nitelendirilen toplumsal çemberin dışındaki bireyler ve eşcinsel bireylere kendi bakış açıları ile konuşma şansı verir ve hikaye onların gözünden anlatılır. Ancak *Bridget Jones'un Günlüğü* bir yeniden yazım olmasına rağmen karakterler neredeyse klasik metinden tamamen farklıdır. Modern zamanların Elizabeth Bennet'i olarak

adlandırılan Bridget Jones ve tıpkı *Gurur ve Önyargı* eserinde olduğu gibi yolları kesişecek olan Mr. Darcy karakterlerine bağlı kalınmıştır ancak olay örgüsü tamamen değişmiştir. Metin, Bridget Jones'un ben anlatıcı olarak konumlandırılması dolayısıyla da yeniden yazım özelliği göstermektedir. Kitapta ikinci dalga feminist akım tarafından çözmeye ve farkındalık yaratmaya çalışılan konular olan; teoride kadın ve erkek için eşitlik vaat eden ancak pratikte farklılaşan özgürlük, aile kavramları, iş yeri ve çalışma şartları, aile ve doğurganlık gibi sorunlar oldukça gerçekçi şekilde işlenmiştir.

Yazar, günümüz kadınlarının neredeyse tamamının çektiği sıkıntıları günlük şekilde anlatarak bu konulara yer verir ancak kitap için yapılan bazı yorumlar, romanın 'kadınları evliliğe teşvik' ettiği yönündedir. Çünkü Bridget Jones yalnız olduğu için ailesi, akrabaları ve arkadaşları tarafından baskı görmektedir ve bu baskıyı içselleştirmiştir. "Sevgili dostumuz Bridget, onu ezen beklentilere karşı çıkıp da bir nebze olsun feminist tutum sergilemediği için de suçlanabilir tabii." (Temelkuran, 2001:1). Bridget Jones'un feminist olup olmadığı tartışmasının nedeni ise kitaptaki genel konuda; kadınların evlenerek ya da hayatının aşkını bularak rahata ereceği düşüncesinin büyük yeri olması ve Bridget Jones'un maruz kaldığı tüm toplumsal kodlar ve bu kodlardan kaynaklı Bridget'in hissettiği baskı sonucu oluşan psikolojik sorunlarını ele alırken Bridget'in bu durumla savaşmak yerine yalnız olmayı bir problem olarak görmesi ve kendisini suçlamasıdır.

Romanın ilk sayfaları, Bridget Jones'un yeni yıl için aldığı kararlar ve kendine verdiği sözler ile başlar. Bridget Jones, yeni yıla girerken kendi iyiliği için bazı kararlar alır. Artık nasıl erkeklere aşık olmaması gerektiğini ve nelere para harcamaması gerektiğini günlüğüne notlar halinde yazar. Yılbaşı kutlaması için annesi tarafından davet edilen Bridget Jones isteksiz şekilde daveti kabul eder çünkü annesinin onu Mr. Darcy ile tanıştırmak için davet ettiğini biliyordur. Yılbaşı partisinde herkes Bridget için bu yaşta bir kadın nasıl hala evlenmez diye hayıflanmaktadır. Annesi akşam boyunca Bridget'i Mark Darcy ile bir araya getirmeye çalışır ancak Bridget ile Darcy arasında bir yakınlaşma olmaz.

Ertesi gün iş yerinde ise en yakın arkadaşlarından olan Jude erkek arkadaşına birlikte tatile çıkalım mı diye sorduğu için terk edilmiş ağlıyordur. Sharon ise hiçbir

erkeğin beyinlerinin olmadığı tezini savunmaya çalışır: “On üç yıllık sevgilisine birlikte yaşama konusunu dahi açtırmayan biri, bir kadınla dört kez çıktıktan sonra işler çok ciddileşti diye kadını kapı dışarı eden bir arkadaşımız, tutkulu evlilik teklifleriyle peşinden koştuğu kadının teklifini kabul ettikten üç hafta sonra tabanları yağlayıp kaçan ve aynı ısrarlı süreci kızın en yakın arkadaşına da yaşatan bir başka arkadaş...” der ve ekler: “Biz kadınlar kolay yaralanıyoruz çünkü aşkta fedakarlık yapmayı reddeden, kendi ekonomik gücüne güvenen, öncü bir nesiliz. Yirmi yıl içinde erkekler çük beyinli olmayı düşünmeye bile cesaret edemeyecek çünkü biz onların suratına kahkahayı patlatacağız” (Fielding, 2015:27).

Aynı gün patronu Daniel Cleaver, Bridget’e eteğini giymeyi unuttuğunu yazar ve mesajlaşma sonunda telefon numarasını ister. Bridget bu duruma oldukça sevinir çünkü uzun süredir patronuna aşiktir. Ancak patronu Daniel Cleaver numarasını istemesine rağmen onu aramaz. Bridget, durumu en yakın arkadaşlarından biri olan ve bir eşcinsel olan Tom’a anlatır. Tom’un bir teorisi vardır, homoseksüeller ve otuzlu yaşlarında ki bekar kadınlar arasında doğal bir bağ vardır. İki de anne ve babasını hayal kırıklığına uğratmaya ve toplum tarafından ucube gibi davranılmaya alışkındır.

Sonunda Daniel Cleaver Bridget ile görüşmek ister. Bridget bir kadının bir erkekle buluşma öncesi çektiği sıkıntılardan bahseder, bütün gün randevuya hazırlanmak için çok yorulduğunu, temizlik, bakım ve süslenme işlerine ne kadar fazla vakit harcanması gerektiğini ve erkeklerin böyle bir sorumlulukları olmadığı için şanslı olduklarını düşünür.

Randevu sonrasında Bridget Daniel ile onun evine gider ve Daniel: “Sadece biraz eğleniyoruz, tamam mı? Kendimizi kaptırmayalım” (Fielding, 2015: 40) dediği için Bridget sinirlenir ve “duygusal çükbeyinlilerle işim olmaz” (Fielding, 2015:40) diyerek çıkıp evine gider.

Bridget evli arkadaşlarıyla görüşmeye devam etmektedir ve onların yalnız insanlarla nasıl konuşacaklarını kestiremediklerini, bekarların kendilerini başarısız insanlar gibi hissetmesini sağlamak istediklerini düşünmektedir. Bridget’e hala evlenecek birini bulup bulmadığı sorulur ve akşam boyunca evli arkadaşlarından

“Elini çabuk tutup çocuk yapmalısın yaşlı kız” (Fielding, 2015: 49) gibi tavsiyeler alır.

Bridget ofiste, kendisinin bir sevgilisi olmadığı için hediye ya da kart almayacağını farkındadır bu yüzden sevgililer günü hakkında, insanları ekonomik harcama yapmaya sevk etmek için uydurulmuş bir gün olduğundan ve bunun anlamı olmadığından bahsederken Daniel Cleaver onu duyar. Sevgililer günü geldiğinde Daniel Cleaver ona kart gönderir ve üzerinde, “Sevgili küçük frijit ineğim için saçma ve anlamsız bir ticari sömürü nesnesi” (Fielding, 2015:61) yazıyordu.

Bridget’in annesi ve babası ise sorunlu bir dönemden geçiyordur. Annesi başka bir adamdan hoşlanmaya başlamış, evi terk etmiştir ve Bridget’e yaşadığı evlilikte kendisine haksızlık edildiğini düşündüğünü söyler. Evliliğinde kendisinin ev içindeki emeğinin görünmediğini, eşinin emekli olduktan sonra ‘tatil’de olduğunu ancak kendisinin her zaman çalışmak zorunda olduğunu ve çocukları küçükken hafta sonları da böyle hissettiğini anlatır. Bridget kendini feminist olarak tanımlayan bir kadın olarak ona hak vermeye çalışır.

Bridget, Daniel Cleaver ile tekrar görüşmeye başlamıştır ve ilk geceden sonra kendisini telefonun tekrar çalmasını beklerken bulur. İçinden; Daniel ve kendisinin ilk gece sonrası nasıl bu kadar farklı hissettiklerini anlamadığını, kendisinin bir sınav sonucu bekler gibi sonuç beklediğini ancak Daniel’in kendisi kadar endişeli olmadığını düşünmektedir.

Sharon, Daniel Cleaver’ın Bridget’i henüz aramaması hakkında Bridget’e: “Bir kadını seks yaptıktan sonra iki hafta boyunca havada bırakmanın insanlık dışı olduğunu, ayrıca güven törpüsünü göbekten çatlattığını ve Daniel’a hakkında düşündüklerini açıkça söylemesi gerektiğini” (Fielding, 2015:77) söyler. Tom’un ise farklı bir tezi vardır. Bir eşcinsel olan Tom’a göre; “Erkekler kendilerini bir çeşit cinsel merdivenin üstünde görür, tüm kadınları da ya üstlerinde ya da altlarındaki basamaklarda kabul ederler. Eğer kadın alt basamaktaysa yani onunla yatmaya istekliyse, ona bayılıyorsa, o zaman adam da Groucho Marx tarzı bir biçimde kadının “kulübünden” olmak istemezmiş” (Fielding, 2015:80). Yani one göre, Bridget Daniel’ı gerçekten seviyorsa ve kalbini kazanmak istiyorsa onu görmezden gelmelidir, soğuk ve mesafeli olmalıdır.

Bridget ofiste bütün gün Daniel yokmuş gibi davranır ve Tom'un tezi doğrulanmış olur. Daniel, Bridget'in masasına gelir ve "Jones, seni muhteşem yaratık. Neden beni görmezden geliyorsun?" (Fielding, 2015:81) diye sorar. Bridget'in en yakın arkadaşlarından olan Jude, uzun zamandır birlikte olduğu sevgilisi Richard ile hala ayırır ve birgün Richard Jude'a ortak bir arkadaşlarının partisine gidip gitmeyeceğini sorar. Ardından, yanında bir kız getireceğini ama sevgilisi değil sadece yatmak için görüştüğü bir kız olduğunu söylemeyi ihmal etmez. Sharon ise bu konu hakkında, önümüzdeki yıllarda feminizmin yükseleceğini, artık bağlılık ya da kibarlık göstermeyen erkeklerin kadınları ve seksi mumla arayacağını, kibirli davranışlarını bırakmadıkları sürece hiçbir kadının onlarla görüşmeyeceğini düşündüğünü söyler.

Bridget'in bir diğer arkadaşı Magda ise evlidir ve eşi Jeremy bir kadını çekici bulduğunu ve onunla arasında bir flörtleşme olduğunu itiraf etmiştir. Magda oldukça üzüntülüdür; eşinin kendisi hakkında tüm gün tatil yaptığını düşündüğünü, ama sürekli bir bebeğe ve bir çocuğa bakmanın büyük bir sorumluluk olduğunu ve işlerin hiç bitmediğini anlatır. Eşi Jeremy işten eve geri döndüğünde dinlenebiliyordu, doyurulmak istiyordu. Ayrıca eşi Jeremy'nin Harbour Club'taki kızlarla ilgili fanteziler kurduğuna emin olduğu hakkında yakınıdır.

Bridget ona gücünü geri alabileceğini, işe geri dönmesini, bir sevgili bulup Jeremy'yi geride bırakmasını öğütler ama Magda, üç yaşından küçük iki çocuğu olduğu için bunu yapamayacağını söyler.

Bridget ve Daniel artık sevgili olmayı başaramışlardır ancak bir gün Bridget Daniel'in evine gittiğinde onu bir kadın ile yakalar. Birkaç gün sonra ise Daniel evinde yakalandığı kadın ile nişanlanacağını ofiste ilan eder. Bridget'in annesi ile babasının arası ise hala açıktır ve annesi başka bir adamla birlikte. Annesi Bridget'e, " Babanı sevmedim demiyorum ama bize hep ayaklarımızın yerden kesilmesi yerine, az şey bekle, çok şey bağışla felsefesi öğretildi" (Fielding, 2015:211) diyerek kendisini savunur.

Bridget bir gün yine evli arkadaşlarıyla buluşur ve Jeremy'nin kadın erkek ilişkileri hakkındaki fikirlerine maruz kalır; Jeremy, erkeklerin yaşları ilerledikçe

çekiciliklerinin arttığını, kadınların ise azaldığını, böylece erkeklerin yaşlandıkça genç kızları tavlayabilme ihtimallerinin arttığını düşündüğü hakkında konuşmaktadır.

Jeremy ve diğer erkekler, adeta kadınların son kullanma tarihi olan objeler olduklarını düşünmektedirler, ve erkeksiz kalan otuzunu geçmiş kadınlar hem kadın oldukları için hem de toplumsal normların dışında kaldıkları için iki kere ötekileştirilmişlerdir. Bunun üzerine Bridget, şöyle söyler: “Ah, evet ben de daha genç birileriyle çıkmanın daha iyi olduğuna katılıyorum. Otuzlu yaşlarındaki erkekler o kadar sıkıcı ki hepsi bütün kadınların onları kafeslemek ve evlenmek için kandırmak istediğine kafayı takmış, saplantı yapmışlar. Bugünlerde ben sadece yirmilerinin başlarındaki erkeklerle ilgileniyorum. Onlar çok daha iyi... Anlarsınız ya işte...” (Fielding, 2015:229).

Jeremy: “Evet ilgileniyorsundur mutlaka, ama mesele şu ki onlar seninle ilgilenmiyor.” (Fielding, 2015:229).

Bridget: “Hımm. Affedersin ama şu anki erkek arkadaşım yirmi üç yaşında.” (Fielding, 2015:229) der ve artık onlarla tanıştırmak için bulması gereken genç biri vardır. Ondan hoşlanan genç bir erkekle flört eder, söz verdiği gibi arkadaşları ile tanıştırır ancak ilişkileri yürümez.

Bridget, Darcy'nin kendisinden hoşlandığı haberini almıştır ve artık onunla görüşecektir. Darcy, Bridget'e Daniel'dan neden nefret ettiğini anlatmıştır. Daniel, Darcy'nin en yakın arkadaşı olduğu zamanlarda Darcy'nin karısıyla birlikte olmuştur. Bridget gerçeği öğrendiğinde çok şaşırır. Darcy ile araları iyidir ve Daniel pişman olmuş şekilde Bridget'i geri istemektedir ancak Bridget Darcy ile mutludur.

Bridget Jones her ne kadar modern şehir kadınlarının bir yansıması olsa da, içten içe evlenmeyi arzulayan, yalnız ölmekten endişe duyan bir genç kadındır. Bridget Jones'un havalı, çapkın ve kötü çocuk sınıfına giren bir karakter olan Daniel ile yürümeyen ilişkisi sonrası, aldatılan ve haksızlığa uğrayan, düzgün ve uslu bir erkek olan Mr. Darcy ile mutlu sona ulaşması tesadüf değildir. Bridget Jones tıpkı eserin orijinali olan *Gurur ve Önyargı*'da olduğu gibi benzer bir sonla değişmez 'mutlu son' olarak görülen 'evlilik' ile sonuçlanma ihtimali yüksek olan bir ilişkiye adımını atmış, düzgün bir erkekle ilişkisi başlamıştır. Bir yeniden yazım olan *Bridget*

Jones'un Günlüğü romanında hikayenin sonunun orijinal metinden çok da farklı olmaması, kadın karakterin yine bir evlilik senaryosu içerisinde kısıtlanmış olması ve bu anlamıyla yeniden yazılmış metnin orijinal metnin ideolojisine adeta sadık kalmış olması, ataerkil kabullerin ve toplumsal normların aradan geçen yaklaşık iki yüz yıllık süreye rağmen çok da değişmediği ve bu değişimin oldukça zorlu olması ile açıklanabilir.

Kadınlar İçin Belirlenen Güzellik Standartları ve Cinsiyet Eşitsizliğini Pekiştirmedeki Rolü

Kadınların yargılandıkları ve denetlendikleri konulardan biri de 'güzelliktir'. Kadınlardan beklenen kadınlık rollerinden biri olan güzel ve estetik görünümüne sahip olma ve erkek cinsel fantezisine hizmet etme beklentisi kadının harici bir otorite tarafından tanımlanması ve kadın üzerine üretilen yargı ve fikirlerin kendileri dışında bir odak tarafından üretilmesi durumu büyük ölçüde beslemektedir. Güzellik, eski zamanlarda daha çok ruh güzelliği ve karakter güzelliği olarak öne çıkmıştır ve filozofların düşünce alanına bu şekilde yansımıştır.

Tarihin farklı dönemlerinde güzel olan iyilikle, ideal olanla, uyum ve simetri ile ya da Eros (sevgi) ile açıklanmaya çalışılsa da (Tunalı, 1970: 7-8; Arat, 1987: 44) bilincin, dışarıdaki varlığı değerlendirmesinden içeriği belirlemesine kadar geniş bir alan dâhilinde nesne, olgu, olay, tutum, tasarım, düşünce, değer, eylem, duygu ya da yaklaşım gibi farklı durum ve kavramlara dair geliştirilen bir yargı olduğu görülür (Deniz, 2019:3).

Kadınların bedensel güzelliğine verilen önemin Rönesans ile başladığı düşünülmektedir. Çağdaş toplumun güzellik algısı ise tamamen dış görünüş yani beden üzerine odaklanmaktadır. Küçük yaşlardan itibaren empoze edilen güzel olma sorumluluğu kadınların hem psikolojik hem fiziksel olarak yorulmalarına neden olur. Aynı zamanda bir güç olarak görülen güzelliğe sahip olma durumu, kişilerin seçmesini ve seçilebilmelerini etkileyen bir olgudur.

Bu durum Simone de Beauvoir tarafından "Kadın ancak alabildiğine yağlandığı, ya da tam tersine bir deri bir kemik kalıp kolunu kıpırdatamayacak hale geldiği, rahatsız giysilerle, görgü kurallarıyla kötürümleştirildiği zaman erkeğe rahatça kullanabileceği bir nesne gibi gözükmektedir." (Beauvoir, 1986, s. 204) cümlesiyle açıklanmaktadır. Tarih boyunca değişen güzellik ölçütleri ve tanımlarıyla "alabildiğine yağlanma" yerini "sıfır beden" kalıplarına bıraksa da temelde bu ölçütlerin ve kalıpların işlevi aynı olmuştur (Özgen, 2017:7).

Benzer bir düşünce tarzı da Grimke'ye aittir; "Grimke, kadınlık sorununu kadınların dış görünüşleriyle birlikte eleştirir. Birçok kadının giyimindeki hafifmeşrepliğin, onların ahlaklı ve erdemli varlıklar olarak ciddiye alınmasını engellediğini belirtir. "Bebekler gibi giydirilmeye devam edersek hiçbir zaman istediğimiz yere yükselemeyeceğiz, faydalı olamayacağız," der (akt. Donovan, 2016:45).

Günümüzde belli güzellik kalıpları erkekleri de etkilemeye başlamış olsa da etki alanı ve dayatma gücü kadınlardan beklenen seviyeye ulaşmamıştır. Kadınlar bedensel güzellikleri ile karşısındaki insana kendileri hakkında fikir sahibi olabilme şansı vermektedir. İnsanın doğuştan gelen beğenilme arzusu tüketim kültürünün etkisi ile artmaktadır ve kitle iletişim araçları ile beğenilme arzusu kadınlar üzerinde odaklandırılmaktadır. Günümüzde beden ve güzellik olgusu, globalleşme, kapitalizm ve emperyalizm aracılığı ile kontrol altında tutulmaktadır. Güzelleşme hedefi sayesinde kazanılan ekonomik çıkarların en büyük destekleyicisi medyadır. Medyanın söylediği düşünce kadınlara 'genç' kalmak zorunda oldukları, aksi durumda sistem dışı kalacaklarıdır. Genç ve güzel görünümelerini kaybeden kadınlar ise mutsuzlaşmakta hatta her şeylerini kaybettiği hissine kapılmaktadır. Kadınlardan ulaşmaları beklenen güzellik standartları medya aracılığı ile her geçen gün artırılmakta ve güçleştirilmektedir. Güzel olma hedefine yetişmek için çabalayan ve tam yetiştiğini düşündüğü sırada yeni bir hedef ile karşılaşan kadın bireyler sistemin kısır döngüsü içinde kendi benliklerine yabancılaşırlar.

Medya araçlarında 'güzel' olarak gösterilen kadınlar birbirinin tıpatıp aynısıdır. "Medyadaki cinsiyet stereotipleri üzerine yazılmış ve aktivizme dair sayısız araştırmanın yolunu açmış [...] eski ve meşhur feminist eserlerden biri Gaye Tuchman'a aittir (1978). Tuchman, kadınların medyadaki basmakalıp roller ve pembe diziler haricinde temsil edilmemesiyle sembolik olarak yok edildiği tezinin sahibidir" (Minic, 2016:7). Birbirlerine çok benzeyen bu kadınlar güzel olanın tek tip ile olunabileceği fikrini yansıtmaktadır. Genel olarak oluşturulan bu ideal tipte kadınlar; ince ve sıkı bir bele, uzun ve pürüzsüz bacaklara, dolgun göğüslere, hacimli ve boyalı saçlara, hokka gibi bir burna, uzun ve kıvrık kirpiklere ve dolgun dudaklara sahiptir. Dergiler okurlarına, televizyon dizi ve reklamları ise izleyicilerine bu özelliklere sahip olmayan hiçbir kadının 'güzel' olamayacağı düşüncesini empoze eder.

Günümüzde sosyal medya aracılığı ile güzellik standartları daha fazla desteklenir duruma gelmiştir. Sosyal medyanın işlevi görme ediminin gerçek işlevinden uzaklaşmasını sağlamak yani bireylerin kendilerini ve güzelliklerinin görülmesine izin vermelerini sağlamaktır. Kişi kendisini sosyal medya aracılığı ile gösterirken aynı zamanda güzellik standartlarına uyum sağladığını kanıtlamaktadır. Kişi kanıtın sürekliliğine ihtiyaç duyduğu için güzel kalması gerekmektedir. Güzel kalma hedefi için sürekli çaba göstermesi gereken kadın bireyler bu durumu hayatının merkezi haline getirir. İdeal tip olarak gösterilen güzellik standartlarına uyan kadınlar kendilerini karşı cins tarafından beğenilen, hem aşk hem cinsel açıdan arzulanarak görmek ve tek tipleşmenin verdiği sıradanlık hissiyle rahat ve güvende hissetmektedir. Aksi durumda olan yani güzellik standartlarına uymayan ve farklı olan kadınlar ise dışlanma korkusuna kapılmaktadır. Güzellik yeterliliği konusunda kısır döngüye giren ve sürekli bir yarış halinde olan kadınlar aynı zamanda tüketim kültürünün de en büyük hedef kitlesi konumundadır. Ekonomik çıkarlar için kadınlara dayatılan bu rollere güzellik miti adı verilmektedir. “Tarihsel süreçte, "Beauty Myth" ortaya çıkmadan önce, kadınlara biçilen roller iyi bir anne, iyi bir eş ve iyi bir ev kadını olmaktır. “Domestik kadın” imajının, kadınların üzerinde büyük bir baskı unsuru olduğu bu dönemde, bu söylemin en etkili taşıyıcılarından biri kadın dergileri olarak görülmektedir (Wolf, 1991, s.64)” (Özgen, 2017:8). Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sırasında erkekler cepheye savaşa gönderilirken kadınlardan beklenen erkekler gibi dışarıda çalışabilmeleri olmuştur. Evlerinden ayrılan kadınlar savaş bittikten sonra tekrar evlerine gönderilmek istendiğinde bu yönlendirme kadınlar tarafından reddedilmiştir. Evlerine geri dönmek istemeyen kadınları tekrar ‘tüketici’ konumuna döndürerek para kazanabilmek için yeni bir fikir gereklidir. Bu süreçte kadın dergilerinin büyük desteğiyle kadınlara aşılana düşünce günümüzde hala devam eden kadının ‘bakımsız ve doğal haliyle yeterli olmadığı’ fikridir. Kadınlar artık bedenlerinin yeterli güzellikte olmadığına, daha ince olmak için aç kalmaları ya da diyet yapmaları gerektiğine, makyaj yapmazlar ise hoş görünmediklerine inanmışlardır.

Bridget Jones'un Günlüğü isimli eserde, günümüz kadınlarının birbir yansıması olarak anlatılan bir karakter olan Bridget Jones, konuyla ilgili şu şekilde bir düşünceye sahiptir:

Akıllı insanlar bana Daniel'ın beni olduğum gibi beğenmesini söyleyebilir ama ben bir Cosmopolitan kültürü çocuğuyum. Süper modellerle ve dergide yayınlanan testlerle travma geçirdim ve vücudumun kendi haline bırakıldığında yeterli olacağından şüpheliyim (Fielding, 2015:68).

Bridget Jones'un sözünü ettiği durum, kadınların 'kusursuz' olması gerektiği fikrinin yerleşmiş olması ve kusurları olan kadınların 'çirkin' oldukları düşüncesinin tüm kadınlara dayatılmış ve bu fikrin kadınlar tarafından da içselleştirilmiş olmasıdır. Bu nedenden kadınlar kendilerini sürekli başkaları tarafından gözlemlendikleri zaman kötü eleştirilmemek için her zaman bakımlı görünmek zorundaymış gibi hissederler. Berger, *Görme Biçimleri* adlı eserinde kadınların sürekli kendilerini seyretmek zorunda olduklarından bahseder. Avrupa geleneğinde, özellikle Rönesans eserlerinde kadınların seyirlik nesnelere halinde resmedildiklerini ve kadınların seyredilişlerini seyrettiklerini anlatır. Özellikle yağlıboya resim geleneğinde kadınlar çıplak resmedilirler ve yüzleri kendilerini seyrettiğini düşündükleri erkeğe dönüktür. Resim sanatına yansıyan bu durumun nedenini Berger, kadınlara çocukluklarından beri kendilerini gözlemeleri gereğinin öğretilmesi ile ilişkilendirir:

Böylece kadın içindeki gözleyen ve gözlenen kişilikleri, kadın olarak onun kimliğini oluşturan ama birbirinden ayrı iki öge olarak görmeye başlar. Kadın olduğu ve yaptığı her şeyi gözlemek zorundadır. Erkeklerle nasıl görüldüğü, onun yaşamında başarı sayılan şey açısından son derece önemlidir. Kendi varlığını algılayışı, kendisi olarak bir başkası tarafından beğenilme duygusuyla tamamlanır (Berger, 2019:46).

Berger'e göre, erkekler kadınları gözlemektedir ve gözlemlerine göre kadınlar hakkında tutum belirlemektedir. Bu nedenden kadınlar kendilerine nasıl davranılmasını istiyorlarsa görünümelerini buna göre ayarlamalıdır. Bu durumu kontrol etmek isteyen kadın, bu zorunluluğu kabul etmeli ve içselleştirmelidir. Kadınların gözlenen tarafı, gözleyen tarafını bastırmaktadır ve bu nedenden en önem verdiği konu kendisi hakkındaki tutumlardır. Kadının kişiliği bu durum üzerine şekillenmiştir. Bu süreçte bir kadının her davranışı kendisine nasıl davranılmasını istediğini anlatan birer gösterge halini almıştır. Berger bu durumu şöyle özetler:

Erkekler davrandıkları gibi, kadınlarsa görüldükleri gibidirler. Erkekler kadınları seyrederek. Kadınlarsa seyredilişlerini seyrederek. Bu durum, yalnız erkeklerle kadınlar arasındaki ilişkileri değil, kadınların kendileriyle ilişkilerini de belirler. Kadının içindeki gözlemci erkek, gözlenense kadındır. Böylece kadın kendisini bir nesneye –özellikle görsel bir nesneye- seyirlik bir şeye dönüştürmüş olur (Berger, 2019:47).

Bakan ve izleyen olarak erkek her zaman aktif konumdadır. Kadın ise bakılan ve seyredilen olarak pasif konuma mahkum edilmiştir. Örneğin bir kadın, Berger'e göre bir odanın içinde yürürken ya da babasının cenazesinde ağlarken dahi kendisini görmektedir. Yürürken ya da ağlarken, kimse onu görmese bile kadın kendisinin nasıl görüldüğünü düşünür ve hayalinde kendisini görür. "Kadın hiç durmadan kendisini seyretmek zorundadır. Hemen hemen her zaman kendi imgesiyle birlikte dolaşır." (Berger,2019:46). Çocukluğunda en küçük yaşlardan itibaren kendisini gözlemesi ve seyredilen olarak konumlanması öğretilen kadın, bu durumun gerekli olduğuna inandırılmıştır. Kadın, kendisine nasıl davranılacağını görünüşü ile belirlediğinden, seyredilme sürecini kabul etmeyi ve benimsemeyi kendi yararına görmektedir. Kadınlar bu nedenden eylemlerini ve görünüşlerini kendilerine nasıl davranılmasını istiyorlarsa buna göre belirler. Bu durum erkekleri daha yetkeli ve söz sahibi, kadınları ise bir nevi tutsak konuma indirgemıştır.

Ne yazık ki kadınların kendileri hakkındaki düşünceleri dahi başkalarının ne düşündüğü ile doğru orantılıdır. Güzellik beklentilerini karşılayamayan bir bedene sahip olan kadınlar bu konuyu sorun haline getirir ve güzellik hakkında düşünmeye fazla zaman harcarlar. Güzellik standartları, kozmetik ürünler, moda sektörü ve reklamların iş birliği ile kadınlar tüketim kültürünün birinci hedefi haline getirilmektedir. Güzellik standartlarına uygun bir ölçüğe dahil olmayı başarabilen kadınlar kendi doğal hallerinden uzaklaştırılmıştır.

Kadınlara doğal hallerini sorgulatarak çelişkiye düşüren kitle iletişim araçları, medya ve reklamlar verdiği mesajlar ile karşı görüş ya da düşünceleri zamanla susturmaktadır. Güçlenerek devam eden güzellik beklentisi en büyük desteğini maruz kalmaktan kurtulmanın mümkün olmadığı reklamlardan alır. İnsanların düşüncelerine dahi fırsat vermeyen reklamlar global olmaları ile birlikte hayatın her alanında varlıklarını sürdürürler. Bireyin mutluluğa ulaşabilmesi için sürekli olarak yeni bir ürün tüketmesini söyleyen reklamlar, kadınların güzellik elde edebilmeleri uğruna çok fazla ve sürekli çaba göstermeleri gerektiğini de yansıtır. Reklamlar aynı zamanda bireylerin bilinçaltısındaki gizli arzulara da hitap ederek satmaya çalıştıkları ürünün temel bir gereksinim ve mutluluğun anahtarı olduğu fikrine inandırmayı başarır.

Jhally (2004) reklamın her zaman insanların davranışlarının aynası olmadığını; ancak onların nasıl hayal ettiklerinin, düşündüklerinin aynası

olduğunu söyler. Reklamlardaki imaj sistemi bizim arzularımız, hayallerimizdir. Bu imaj sistemi dünya ile ilgili bir bakış açısı sunar. İmaj sisteminin tümünde, mutluluk satın almayla ilişkilendirilir. Berger (1990) satın alma sonucu para harcayıp biraz daha yoksullaşacak olsak bile reklamın başka açıdan bizi daha zenginleştirmeyi vaat ettiğini söyler (akt. Yaktıl Oğuz, 2010:187).

Reklamlarda kadınlara yansıtılan düşünce; makyaj malzemelerini kullandığında ne kadar güzelleşeceği, hoş erkeklerin kendisini beğeneceği, diğer kadınlardan daha güzel görüneceği ve mutlu olacağıdır. Kadınlara güzel kalabilmeleri, genç bir görünüm elde etmeleri için satılmaya çalışılan ürünlerin sayısı ise her geçen gün arttırılmaktadır. Adeta bir kısır döngü içerisine giren kadınlar dayatılan güzellik standartlarının hızına hem maddi hem psikolojik olarak yetişememekte, yorgun düşmekte ve mutsuzlaşmaktadır. Standartları reddeden kadınlar ise toplum tarafından bakımsız, hoş olmayan, çirkin, şişman gibi tanımlamalara maruz bırakılmaktadır. Reklamlar sadece kadınların kendilerine nasıl baktıklarını değil toplumun kadınlara nasıl baktıklarını da belirlemektedir. Tüketime teşvik ederek para kazanan reklamlar, toplumdaki kadınlık normlarını yeniden üretmektedir. Reklamlar aracılığıyla verilen kadınların güzellik ürünlerini kullanarak mutluluğa ulaşacakları vadinin yanı sıra topluma ideolojik bir mesaj yansıtılmaktadır. Empoze edilmeye çalışılan ideolojik mesaj; kadınların erkeklerden daha bakımlı olması, özellikle her an bakımlı görünmelerinin gerekli olduğu, kadınların fit olmasının zorunlu olduğu ancak erkeklerin böyle bir zorunluluğu olmadığıdır. Tüm dünyada toplum görüşlerine yerleşen bu düşünce ile kadınlara kendi doğal hallerinin yetersiz olduğu hissettirilmiştir. “Önemli olan kadınlara yeterince çekici olmadıkları kararını verdirmek ve kendilerini suçlu hissederek onların ürünlerini almak yoluyla suçluluklarını bastırmaya çalışmalarını sağlamaktır” (Stanford ve Donovan 1999: 256 akt. Yaktıl Oğuz, 2010:187). Kadınların doğal hallerini ‘yetersiz’ ve ‘çirkin’ hissetmeleri psikolojik ve ruhsal yapılarını da kötü etkilemektedir. *Bridget Jones’un Günlüğü* isimli eserde konuyla ilgili kısımda bu durum Bridget Jones’un sözleri üzerinden adeta özetlenir:

Sabahtan beri randevuya hazırlamaktan canım çıktı. Bir kadın olmak, çiftçi olmaktan zor; yapılacak bir yığın biçme ve spreyleme işi var: Bacaklara ağda, koltukaltlarına tıraş yapılmalı, kaşlar alınmalı, topuklar ponzalanmalı, cilt temizlenmeli ve nemlendirilmeli, siyah noktalar sıkılıp temizlenmeli, dip boyası yapılmalı, kirpikler kıvrılmalı, tırnaklar törpülenmeli, selülitler masajla eritilmeli, mide kasları çalıştırılmalı. Tüm bu performans o kadar yüksek bir enerji istiyor ki insan birkaç gün ihmal etse bütün mahsul telef oluyor. Bazen merak ediyorum, doğada ilkel halime bırakılsam ne olurum. Sakallı, bacaklarımın arası orman gibi, saç gibi kaşlar, suratım ölü deri mezarlığı,

siyah noktalar volkan gibi fişkırmış, cadı gibi uzun, kıvrık tırnaklar, lens takmadığımdan gündüz yarasa gibi kör ve aptal, sarkık vücudum sağa sola yalpalayarak gezerdim. Off of! Kızların kendine güveni olmamasına şaşılır mı? (Fielding, 2015:38).

Bridget Jones karakterinin bahsettiği güzellik için gerekli olan tüm bu işlemler bilindiği gibi sadece kadınların karşılamaları beklenen sorumluluklardır. Erkeklerden karşılamaları beklenmeyen bu sorumluluklar, erkeklere doğal halleri ile barışık olma ve beraberinde ‘özgüven’ getirmektedir. Kadınlar için ise tam tersi şekilde özgüvensizliğe neden olan bu durum oldukça yıpratıcıdır. Beden tüylerinin alınması, saçların boyatılması, tendeki siyah noktaların temizlenmesi, nemlendirme, kirpik kıvrırma gibi detayların üstesinden gelebilmek ancak tüketim ürünleri ile mümkün olabilmektedir ve kadınlar ‘alışverişe’ mecbur bırakılmaktadır. Kapitalizmin ataerki ile uyumlu bir dansının söz konusu olduğu bu ve benzeri olgularda “Ataerki pazarlık” (Kandiyoti, 2015:15) kavramının önemi açıkça görülmektedir. Kadınların akıllarını meşgul eden en büyük konunun ‘görünüşleri’ olması amaçlanmaktadır. Kilo alıp almadıkları, bedenlerinin nasıl görüldüğü ve popüler diyetler ile kafaları meşgul olan kadınlar günümüzde yedikleri yiyecekler yüzünden dahi suçluluk hissetmektedir. Yediklerinin listesini günlük tutan ve her gün tartıya çıkarak kilosunu sürekli güncelleyen Bridget Jones karakteri günümüz kadınlarının yaşadıklarının bir özeti niteliğindedir: “Kilo 58,5 (ama Noel sonrası), alkol 14 (ama 2 günün toplamı çünkü parti yeni yılda da 4 saat devam etti) sigara 22, kalori 5424 Bugün tüketilen yiyecekler: 2 paket dilimli peynir...” (Fielding, 2015:13). Görüldüğü gibi bir kadının hayatındaki en büyük ve en önemli meselesi diyet yapması ve kilo vermesidir. Üstelik kadınlar için dayatılan bu yargılar Bridget Jones karakterinde bir saplantı halini almıştır. Başına gelen tüm olayların, erkek arkadaş bulamaması, aldatılması ve onu üzen tüm sıkıntılarını kilosuna bağlayan Bridget Jones; “Ah Tanrım, benim sorunum ne? Neden hiçbir işim yolunda gitmiyor? Çok şişman olduğum için işte! (Fielding, 2015: 195) der. Kadınların bedenleri üzerindeki sorumluluklarının kadınlar için ne denli önemli hale getirildiği Bridget Jones’un annesinin verdiği bir tavsiye ile netleşmektedir: “Eğer dış görünüşünle ilgili bir şey yapmazsan bırak yeni erkek arkadaşını, yeni bir işe bile giremezsin!” (Fielding, 2015:207). Görüldüğü gibi beden güzelliği bir kadının iş bulabilmesini dahi etkilemekte hatta belirleyebilmektedir ve kadınların bu ön kabullere itiraz etmesine dahi izin verilmemektedir. Kadınlar, tüketim kültürünün en büyük destekleyicisi haline getirilmiştir, aynı zamanda karşı cins için daha ‘çekici’

hale gelebilmeleri sağlanmıştır. Tam bu noktada Wollstonecraft'ı anmak yerinde olacaktır: “Kadınların zihinlerini geliştirerek onları güçlendirirseniz, kör itaat de sonu gelecektir; ama iktidar her zaman kör itaat aradığından tiranlarla hazcılar kadınları karanlıkta bırakmaya çalışırken doğru şeyi yapmaktadırlar. Ne de olsa tiranlar köleler ister, hazcılarsa oyuncaklar” (Wollstonecraft, 207:38). Kapitalist güçlerin de desteği ile kadınlar adeta bir ‘oyuncak’ konumuna indirgenmiştir. Alışveriş, bakım, diyet, makyaj, moda ve benzeri meselelerle oyalanmaları sağlanan kadınlar hayatın ‘gerçek’ meselelerinin dışında bırakılmaktadır. İdeolojik olarak sağlanmaya çalışılan şey, kadınların odak noktalarının ‘beden’ alanıyla sınırlandırılarak bu alana bağımlı kalmaları, zamanlarını ve emeklerini tüketmeleri, düşünce dünyalarının ‘ciddi’ konulardan uzaklaştırılması, soyut fikirler ile sınırlandırılmasıdır. Böylece ‘erkek’ meselelerinden uzakta kalmaları sağlanan kadınlar, ‘edilgen’ ve ‘yönetilen, söz geçirilebilen’ konumda kalmaya devam edeceklerdir.

Gerçek mi, İllüzyon mu?: Cinsel Özgürlük Eşitsizliği

Cinsellik hakkındaki tanımlamaların ve görüşlerin toplumlara ve zamana göre değişmesine rağmen, cinsellik olgusunun tarihten bu yana hem en fazla üzeri örtülerek yok sayılmak istenen hem de en çok tartışılan konulardan biri olduğu yadsınamaz bir gerçektir. İncesu'nun konuyla ilgili ifade ettiği gibi; “cinsellik hem en çok merak edilen, hem de en çok yasaklanan, hem en çok konuşulan hem de aslında hiç konuşulmayan, çok bilindiği iddia edilen ama aslında çok az bilinen, bir yanda övülen diğer yanda ise aslında çok utanılan bir konu olması nedeniyle zorlu bir konudur” (akt. Bozdemir, Özcan, 2011:37). Cinsellik, toplumda kadın ve erkek için ayrımcı fikir ve davranış sergilenen olguların başında gelir. Kişiler doğduğu aileden ve çevreden, okulundan ve çalıştığı işyerinden, medya ve televizyondan, yaşadığı kültürden, dini ya da toplum liderlerinden etkilenecek şekilde cinsellik ile ilgili fikirler geliştirmektedir. Kişilerin cinsellik ile ilgili geliştirdiği fikirler ise çoğu zaman oldukça ayrımcı ve eşitsiz yapıdadır.

Feminizmin konularından biri olan cinsel özgürlük eşitsizliği günümüzde halen var olan bir eşitsizlik türüdür. Bu konuda toplumun sahip olduğu tutum ve görüşler

kadın ve erkek için adeta bir uçurumun iki ayrı ucu kadar uzak yapıdadır. Oysa ki, cinsel haklar Bozdemir ve Özcan tarafından şu şekilde tanımlanır;

Bireyler; kendi değerleri ile tutarlı sorumluluk anlayışı içinde, cinsellikleri konusunda bilgi, eğitim, beceri, destek ve hizmetleri ile ilgili kararlar alma hakları vardır. Bu haklar içinde; bedensel bütünlük hakkı, gönüllü cinsel ilişki, gönüllü erişilebilir bir dizi cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetleri, şiddet ya da ayırım yapılmaksızın bir kişinin cinsel yönelimleri ifade etme vardır (Bozdemir, Özcan, 2011:39).

Görüldüğü gibi cinsel haklar ayırım gözetmeksizin var olmalıdır ancak toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık nedeni cinsel hakların uygulanışında toplumda eşitsiz bir tutum izlenmektedir.

Kadın ve erkek cinselliği için toplumun ayrımcı görüş benimsemesinin temelinde yatan düşünce; toplumda eski çağlardan beri kadının cinsel işlevinin erkeğin çocuklarını doğurmak olarak görülmüş olmasıdır. Bu bakış açısı günümüzde halen devam etse de toplumlara ve kültürlere göre değişme gösterdiği söylenebilir. Her ne kadar ileri toplumlarda bakış açısı gelişme göstermiş olsa da yerini başka cinsiyetçi görüşlere bırakmıştır. Topumlarda devam eden ataerkil yapı, kadınları evlenme ve anne olma rolleri üzerine odaklandırmıştır. Patriyarkal düzende tüm kodlar kadınların 'evlenmeye uygun' olması için 'ahlaklı' ve 'namuslu' kalabilmeleri üzerine geliştirilmiştir. Kadınlar bir evlilik yapacakları zamana dek 'namuslu' kalmalıdır. Kadınların namusu ise erkeğin denetimi ve sorumluluğundadır. Bu durumda kadının bedenine sahip olan kişi kendisi değil bir erkektir.

Geçmişten intikal eden patriarşik veya ataerkil yapılanmalar sadece kadın bedenini ve cinselliğini değil, aynı zamanda erkek bedenini ve cinselliğini de şekillendiren ve kuşatan bir toplumsal düzendir. Bu düzen erkek bedenlerini sert, sağlam, başarılı, kaslı ve güçlü olma, evi geçindirme, çok para kazanma, kadın gibi kıvırtmama, ağlamama, sızlanmama ve hasta olmama vb. değerleri yükler (Odabaş, 2013:209). Bu sebeptir ki geleneksel toplumlarda bazı toplumsal sınıflardaki -örneğin 18. ve 19. yüzyılda yaygınlaşan aristokrat ailelerinde -haysiyet kültürü bütün katılımcılarına bedenselleşmiş gibi görünen somut ve biyolojik bir kadın ve erkek kimliği arzulanmaktaydı. Erkek için silah kullanma ve iş becerisi, irade gücüne sahip olmayı, kadınlar içinse namuslarını koruma ve kendi istekleriyle uygun bir evlilik sözleşmesi mefhumuna itaat etmeyi öngörmekteydi (Nye, 2015:392 akt. Bilgin, 2016:223).

Günümüzde devam etmekte olan cinsiyetçi görüş ve düşüncelerin kökeninin tarihte ki kadın erkek rollerinden miras kaldığını söylemek çok da yanlış olmayacaktır. Tüm tarih boyunca kadınlara uygun görülen annelik ve iyi bir eş olma rolü kadınların ikincilleştirilmesine neden olmuştur. Toplum tarafından kadınların namuslu ve tek

eşli olmalarının aksi kabul edilemez bir kural olarak görülmesinin nedeni başlangıçta erkeğe vereceği çocukların kimin soyundan olduğunun bilinmesi amaçlıdır. Özellikle mülkiyet sahibi erkekler sahip oldukları maddi varlığı kendi soyundan başka çocuklara bırakabilmeleri ihtimalini dahi istemedikleri için kadınlara büyük bir sorumluluk hatta denetim yüklenmiştir. Bir diğer yandan kadının sahip olduğu doğurganlık ve doğurganlık döngüsü garip karşılanmıştır. Doğüstü bir olay olarak görülen kadınların biyolojik olarak sahip olduğu bu özellik tehlikeli bir durum olarak yansıtılmaya çalışılmıştır. Tüm bu nedenlerden kadınlar ve kadın cinselliği tarihin her evresinde denetlenmeye çalışılmış ve sınırlandırılmıştır. Günümüzde ise kadın bedeni ve cinselliği eskisi kadar denetlenmese de bazı kalıplaşmış düşünceler varlığını korumaktadır. İnsan hakları ve eşitliği her ne kadar yıllar içinde gelişme göstermiş olsa da kadın erkek eşitliği konusu ataerkil değerlere bağlı kalmıştır. Söz konusu ataerkil değerlere bağlılık gösterenler ve devamlılığını artıranlar yalnızca erkekler değildir, kadınların azımsanmayacak bir çoğunluğu ataerkil değerleri içselleştirmiştir ve sürdürmeye devam etmektedir.

Toplum tarafından kadınlar hem bedensel olan olgularla özdeşleştirilmekte, kadınların güzel bir görünüme sahip olmaları ve hem ‘alımlı, çekici, hoş, baştan çıkarıcı’ olmaları dayatılmakta hem de ‘namuslu ve masum’ olmaları beklenmektedir. Toplumun istediği bu ikircikli görüşler kadınları bir paradoksa sürüklemektedir. Dolayısıyla, cinsellik, bedensel bir konu gibi görünse de toplumsal ve kültürel bir konudur. Cinselliğe olan bakış açısı ve cinselliğin yaşanma şekli toplumların kültürlerine göre değişiklik göstermektedir. Toplumlar genellikle, kadına ve erkeğe farklı cinsel duruşları uygun görmektedir. Toplumların kadın cinselliği hakkında ki genel görüşü ise, kadınların cinselliğe yaklaştıkça ahlaksız oldukları, uzak kaldıkları ölçüde ise ahlaklı, namuslu ve masum oldukları yönündedir.

Öte yandan Radikal Feminizmin özgür kadın cinselliği ile ilgili savunduğu düşünce ise kadınların cinsel özgürlük konusuna dikkatlerinin çekilerek oyalandıkları, asıl özgürlük sahibi olmaları gerekli konulardan uzaklaştırıldıkları yönündedir.

Densmore, kadınların cinsel özgürlüğü, özgürlüğün tamamı ve sonu olarak görmemeleri gerektiğini ileri sürer. “Ruhsal özgürlük, düşünsel özgürlük, mahremiyetin ihlalinden ve stereotiplerin aşagılayıcılığından kurtulma” – bunlar daha önemlidir. Gerçekte, sözü edilen cinsel özgürlük, kadınları boyunduruk altında tutmak için kullanılan bir başka kurnazlıktır. [...] Halbuki o, kadınları, kendi koşullarını bütünüyle düşünmekten alıkoyan bir uyuşturucu olarak işlev görür (Donovan, 2016:268,269).

Benzer bir düşünceye sahip olan Temelkuran, kadınlar için hiçbir zaman ‘cinsel özgürlük’ diye bir şeyin mümkün olmadığını söyler. Cinsel özgürlük söyleminin çıkış amacının çok farklı olduğunu ifade eden Temelkuran, ilk çıktığı yıllarda cinsel özgürlük düşüncesinin nasıl geliştiğini şu şekilde anlatır:

Cinsel özgürlük mavalı, o uzun ninni, Avrupa’da ‘68 ile birlikte başladı. Esen üfüren birey merkezli özgürlük rüzgârları birden heyecana kapılan kadınların teknesini neredeyse alabora etti. Görünüşe göre herkes tatlı tatlı bireysel özgürlüğü engelleyen her türlü engeli ortadan kaldırmaya çalışıyordu. Ama kimsenin kadın sorunlarından bahsettiği yoktu. Bu erkeklerin günüydü. Daha özgür erkekler için daha mülayim kadınlar isteniyordu. Açıkçası ‘68’le birlikte sere serpe yaşanan cinsel özgürlük daha çok kadınla birlikte olmak için erkeklerin uydurduğu bir palavraydı. Dönemin bütün popüler kültür göstergelerinin yanısıra en radikal fanzinler bile fazlasıyla “erkekti”. Ama daha acısı, dönemin sallantısına kapılan, “Yaşasın!” diye bağıırıp, cinsel özgürlük mavalına aldanan kadınlardı. Onlar ellerinden alınan silâhın farkında değillerdi (Temelkuran, 1999:1).

Temelkuran’ın bahsettiği gibi, cinsel özgürlük söylemi günümüzde bile halen bir maval olmaktan öteye gidememiştir. Erkeklerin düşünceleri cinsel özgürlük meselesinin ortaya çıkmasıyla değişmemiştir ve üstelik bu düşünce tarzı, din, ırk, ekonomik durum ve eğitim durumu fark etmeksizin aynı ya da benzer şekildedir. Erkekler kendilerinin birçok kadınla birlikte olabilmelerini normal, kadınlar için ise aynı durumu garip, olmaması gereken ve ahlaksız karşılamakta ve tıpkı kendileri gibi ‘özgür’ davranan kadınları evlenecekleri zaman tercih etmek istememektedirler. ‘Cinsel özgürlük’ söyleminin çıktığı günden bugüne dek kadınlar özgürleşmemiştir. Durum yine kadınları ne yapacaklarını bilemedikleri bir çıkmaza sürüklemektedir. Ya tıpkı erkekler gibi özgür cinselliğe sahip olup yalnız kalacaklardır ya da kendilerini evliliğe saklayıp özgür kadınlarla olduktan sonra onları terk eden, ‘masum’ bir kadın arayan bir erkekle evlenmeyi kabul edeceklerdir. Her iki durumda da kadınlar için adalet söz konusu dahi değildir. Temelkuran, cinsel özgürlük söyleminin ilk çıktığı yıllarda Millet’in durumun vahimliğini çok iyi bildiğini söyler; “Cinsellik sıkıntılarımızın can evine oturmuştur. Ve eğer baskı sistemlerimizin en habis olanını ortadan kaldırmazsak, cinsel politikayı ve onun iktidar ile şiddete dayalı hastalıklı hezeyanlarını tam kalbinden vurmazsak, kurtuluş yönündeki bütün çabalarımızın dönüp dolaşıp bizi götüreceği yer, yine o en baştaki, en temel korkular ve sıkıntılar olacaktır.” (Temelkuran, 1999:1). Durum günümüzde bile Millett’in söylediği gibidir. ‘Yine o en baştaki korku ve sıkıntılar’ devam etmektedir. Özgür cinsellik söylemi erkek egemen ideolojiye zarar vermeyi belki başarsa da adaletsiz

yapısını yıkmayı başaramamıştır. Kadınların pasif ve edilgen konumdan kurtulmaları için fazlası gereklidir.

Millett'e göre, "Cinsel siyaset, her iki cinsin ataerkil siyasalarda "toplumsallaşması" aracılığıyla rıza sağlar" (Donovan, 2016:273). Kadınlar, kendileri için belirlenmiş olana rıza göstermektedirler. "Ataerkil ideoloji, kadınları erkeklere hizmet etmeye ve bu hizmet etme rolünü kabul etmeye şartlandıran erkek egemenliğinin ideolojisidir. Millett bu ideolojinin kültürün her noktasını kapladığını ve hayatımızın her yönüne dokunduğunu – en kişisel olana bile – ileri sürer" (Donovan, 2016:273,274). Millett'in ifade ettiği gibi günümüzde kadınlar cinsel politikaya boyun eğmeye devam etmekte hatta durumu içselleştirmektedirler. Örnek olarak, *Bridget Jones'un Günlüğü* isimli eserde, Bridget, erkek arkadaşı Daniel ile birlikte geçirdiği ilk geceden sonra, "Birdenbire telefonun çalmasını beklediğimi farkettim. İlk gecenin ardından iki cins arasındaki durum nasıl böyle acı verecek derecede dengesiz olabiliyor? Adeta bir sınavdan çıkmış, sonuçlarımı bekler gibiyim" (Fielding, 2015:68) diyerek üzülmemektedir. Bridget'in söylediği gibi erkekler için değersiz, anlamsız ya da büyütmenin gereği olmayan cinsellik olgusu, kadınlar için anlamlı olmaya devam etmektedir. Bridget, kendisi ve bedeni hakkında karşı tarafın ne düşündüğünü, birlikte geçirdikleri gecenin tıpkı bir sınava benzediğini düşünmektedir. Bridget'e ilişkileri hakkında kafa karıştırıcı mesajlar veren Daniel, onu Prag'a tatil davet eder ve Bridget, Daniel'a bunu kendisiyle her canı istediğinde yatabilmek için yapıp yapmadığını sorar. Bridget kendi kendisine sözler vermektedir. "Daniel Cleaver'la bir daha yatmayacağım, hatta onu görmeyeceğim bile" (Fielding, 2015:93). Burada Bridget'in korktuğu durum, cinselliği yaşayarak hata yapmış olmasıdır. Erkek arkadaşının kendisine değer vermediğini düşünür.

Kadınların toplum içinde ayrımcı tutumlarla karşılaşmalarına neden olan bir diğer konu ise yine cinsellikten ayrı düşünülemez bir konu olan hamileliktir. Bridget hamile olmaktan şüphelenip test yapmaya karar verdiğinde, "Gizlice gebelik testi almak için eczaneye gittim. Tam başım önümde kutuyu kasadaki kıza itekliyorum ve keşke parmağıma bir alyans taksaydım diyordum ki eczacı, "Gebelik testi mi istiyorsunuz?" diye böğürdü" (Fielding, 2015:127) der. Çünkü parmağında alyans olan bir kadın evlidir ve evli bir kadının hamile kalması normal bir durumdur. Ancak evli olmayan bir kadının hamile kalması toplum tarafından tepki görmektedir. Normal ya da doğru bir davranış olarak karşılanmaz. Üstelik sadece kadınların

sorumluluğu olmayan, erkeklerin de sorumlu olmaları gereken planlanmamış hamilelik durumu ihtimalinde kadınlar sadece toplumun değil erkek arkadaşlarının tepkilerinden de korkmaktadır. Daniel'ın kendisinin hamile olduğunu öğrenmesi durumunda sevinmeyeceğini düşünen Bridget: “Daniel manyak bir alkolik ve öğrenince beni öldürüp çöpe atacak” (Fielding, 2015:129) diye düşünerek bir taraftan kendisi ile alay etmekte bir taraftan ise endişe duymaktadır. Bridget'in arkadaşlarından olan Jude ise bağlanmaktan korkan eski erkek arkadaşı Richard ile konuştuğunda Richard ona ortak bir arkadaşlarının partisine gidip gitmeyeceğini sorar. Sormasının nedenini şu şekilde açıklamaktadır: “Anlarsın ya, yanımda bir, eee, birini getirecektim. Yani bir şey değil. Sadece birkaç hafta boyunca onu becermeme izin verecek kadar aptal kızın teki” (Fielding, 2015:136). Görüldüğü gibi Richard isimli karakter, görüştüğü kadının cinselliği ile alay etmekte ve kendisinin sahip olduğu cinsel özgürlükten gurur duymaktadır. Böyle bir durumun romanlarda ya da gerçek hayatta erkeklerde sık görüldüğü, kadınların cinsellik olgusuna bu yönlü yaklaşmadıkları bilinmektedir.

Bridget'in yakın arkadaşlarından olan ve feminist bir karakter olan Sharon, durumla ilgili yaptığı konuşmada feminizmin ileride hak ettiği değeri göreceğini, daha fazla insan tarafından mantıklı bulunup sahiplenileceğini söyler ve ekler:

Artık genç metresleri için ailelerini ya da menopoz sonrası eşlerini terk eden ya da bir kadınla sohbet kurabilmek için kendilerini kucığına atan diğer kadınlardan bahsedip gösteriş yapan, kendini bir şey sanan veya hiçbir kibarlık ya da bağlılık göstermeden kadınlarla seks yapmaya çalışan erkek kalmayacak. Çünkü genç metresler ve kadınlar dönüp onlara çek arabanı diyecekler ve erkekler o sıçtığımin, kendini bir bok zanneden, kibirli davranışlarını bir kenara bırakmadığı sürece seksi ya da kadınları mumla arar olacak. (Fielding, 2015: 137)

Sharon'ın anlattığı erkek tiplmeleri ve olaylar günlük hayatta sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde birçok erkek evliliklerinin ilerleyen yıllarında eşlerini daha genç kadınlarla aldatmakta, cinselliği birden fazla kadınla yaşıyor olmayı bir gurur unsuruymuş gibi görmekte ve bahsetmektedir. Bir diğer konu ise, bağlanmayı istemeyen ve problem haline getiren erkeklerin sayısının azımsanmayacak kadar fazla olmasıdır. Eserde Richard isimli karakter, bir kadın ile sadece cinsellik için görüştüğünü açıkça söyler. Bir kadını seks objesi olarak gördüğünü söylemekten çekinmeyen karakterin durumla ilgili kibirli bir tavır takındığını söylemek çok da yanlış olmayacaktır. Tüm bu nedenlerden kadınlar için cinsellik bir bilinmezlik halini

almıştır. Cinselliği yaşamanın kendilerine ne getireceğini ya da kendilerinden neleri götüreceğini bilemeyen ve korku duyan kadınlar durumu kabullenmiş ve içselleştirmişlerdir. Kadınlar cinsel olarak baskılanmaktadır ve ezilmişlik içindedirler. Kadınların yaşadığı baskı ve denetim yer yer ideolojik görüş ve inançlardan, yer yer dinlerden güç aldığı gibi yer yer iktidar sınıfın amaçlarından beslenmektedir. “Tüm tarihsel uygarlıklar ataerkildir; ideolojileri erkek egemenliğidir” (Millett, 1970:111, akt. Donovan, 2016:273).

Tıpkı günahsız melek Meryem ve şeytan Havva mitlerinde olduğu gibi, toplum cinsellik konusunda da özgür kadınları kötü, şeytan, korkulacak kadın yani Femme fetale olarak nitelendirir. İlk Femme fetale olan kadın Lilith, efsaneye göre Adem’in ilk aşkıdır, cinselliğini özgür yaşamaktadır ve erkek otoritesine meydan okuyan ilk kadındır. Erkeğe boyun eğmeyi reddeden ve erkek gücünü tehdit eden Lilith, Femme fetale kadınların en bilinen örneğidir. Femme fetale kadınlar sadece erkekleri tehdit etmezler. Aile ve evlilik kurumu için de bir tehdit unsuru olarak görülen Femme fetale kadınlar, toplumun ahlaki kabullerinin de dışında kalmaktadır. Erkekler cinselliklerini özgürce yaşadıklarında evlilik, aile ya da toplumsal ahlak normlarını tehdit ediyor olarak görülmezler. Ancak, kadınlar için aynı görüş mümkün değildir. “Aslında hetairizm’in kınanması erkekler için değil; yalnızca kadınlar içindir; böylece, erkeğin kadın üzerindeki kayıtsız şartsız üstünlüğünü, toplumun temel yasası olarak bir kez daha açıklamak için, kadınlar toplum dışına sürülüp atılır.” (Engels, 2003:65).

Kadınların kendi bedenleri üzerinde söz sahibi olmasını istemeyen erkek egemen toplumsal yapı, sorgulayan ve her alanda eşit olmayı talep eden tüm kadınları Femme fetale ya da canavar olarak yaftalamaya meyillidir. Bu yaftalama erkekler ve ataerkil yalanı sahiplenen kadınlar tarafından erkek egemen ideolojinin zarar görmesi ve güç kaybı yaşaması korkusuyla bilinçli olarak yapılmaktadır. Cinsel özgürlüğünü talep eden kadın toplumsal normativitenin dışındadır ve kadınlar için belirlenmiş stereotiplere uygun olmadığı için ötekileştirmeye maruz kalır. Cinsel özgürlük vaadi, kadınlar için bir illüzyondan ibarettir. Bu illüzyonu yaşayan kadınları bekleyen son, yalnız kalarak ötekileştirilmeyi kabul etmektir. Toplum hiçbir durum ya olay karşısında belirlediği stereotiplerin dışına çıkılmasına izin vermemektedir ve buna karşı gelenleri dışlayarak cezalandırmaktadır. Tıpkı kadınların güzellik standartları ile bedenlerine müdahale edilmesi gibi benzer biçimde kadınların cinsel

özgürlükleri de denetim altındadır. Toplum kadınların cinselliklerini ve dolayısıyla bedenlerini kontrolü altında tutarak, kadınları bir kez daha itaat eden, pasif ve ikincil konuma yerleştirmekte, kadınların durmaları gereken sınır çizgilerini kalınlaştırmaktadır.

Kadının Görünmeyen Emeği: ‘Ev içi Emek’

Emek kavramı tarihte olduğu gibi günümüzde de ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan ilki kişiye maddi getiri sağlayan ücretli emek, ikinci tür emek ise bir karşılığı olmayan ücretsiz emektir. ‘Görünmeyen emek’ kavramı için Acar Savran, “feminist politikanın önünü açan, onun dünyayı anlama ve dönüştürme perspektifini besleyen bir kavramsal araç konumuna yerleştiğini” (Acar Savran, Demiryontan, 2016:9) söyler. Görünmeyen emek kavramının ortaya çıkışı ise tam zamanlı ev kadınlarının ev içindeki işlerinden maddi kazanımlarının olmayışı ve evliliklerinin sonlanması halinde maddi güvenceden yoksun kalmalarından şikayetçi olmaları sonucunda gerçekleşmiştir.

Ataerkinin etkilerinin yoğun biçimde hissedildiği toplumun en küçük yapı taşı ailedir. Aile içinde ki iş bölümü kadın ve erkek için kalın sınırlarla ayrılmıştır. Erkek dışarıda çalışarak evin geçimini sağlarken kadınlar ev içi işler ve aile bireylerinin bakımından sorumlu tutulmuştur. “Evlilik süresi içinde edinilen malların kadın ve erkeğin ortak mülkiyetine girmesinin önünü açan anlayış, feministlerin bu kavramla dile getirdikleri anlayıştır: Kadınların aile içinde kocaları için adı konmamış, karşılığı olmayan, görünmeyen bir emek harcadığı böylelikle kabul ediliyordu.” (Acar Savran, Demiryontan, 2016:9). Kadınların ev içinde harcadıkları emek hem onların donanımsız kalmalarına neden olmaktadır hem de harcadıkları emek göze görünmez. Kadınların görünmeyen emeği, tarihte ve günümüzde biyolojik cinsiyet baz alınarak karar verilen bir iş bölümüdür ve ataerkil yapının en güçlü yıkılmaz normlarından biridir. Kadınların ev içinde gerçekleştirdikleri işler göze görünmemektedir çünkü maddi karşılığı yoktur ve evlilik kurumu içerisinde sevgi kavramı üzerinden doğallaştırılmıştır. Kadınların ev içi işlerle meşgul olmaları kadınların doğalarının gereği olarak kabul edilmiştir. “Ev içi, aile, özel alan ve bu alandaki cinsiyetçi iş bölümü, patriarkanın modern biçimi olan kapitalist patriarka çerçevesinde, toplumsal-olmayan dolayısıyla da “doğal” bir alan olarak kurulur. Bu alandaki

ilişkiler ve pratikler doğallaştırılır, kadınların doğal yatkınlıkları olarak sunulur; emek harcama, iş değil, davranış biçimleridir bunlar” (Acar Savran, Demiryontan, 2016:11).

Kadınların ev içi emeklerinin göze görünmemesinin nedenlerinden biri de emeklerinin maddi bir karşılığının olmayışdır. Kadınların bir ücrete tabi olmayan bu hizmetlerinin karşılığında elde ettikleri sadece kendi karın toklukları ve başlarını sokacakları bir yuvalarının olmasıdır. Yaşamını sürdürme karşılığında hizmet verme ise eski zamanlardaki kölelik tanımı ile benzerlik göstermektedir. Acar Savran ve Demiryontan’ın belirttiği gibi; “Ancak, yaşamı idame ettirecek kadar karşılık almanın bir “karşılık” sayılması köle emeğinin tanımında içkindir.” (Acar Savran, Demiryontan, 2016:12). Kadınların ev içi emeğinin kölelikten farklı yanı aile bireyleri ile arasındaki sevgi ilişkisidir. Ancak kadınların ev içi emeği için hangi işlerin sevgi ve ilgi kaynaklı, hangi işlerin zorunluluk, mecburiyet ya da yaptırımdan çekinme kaynaklı olduğunun ayrımı zordur. Bu ayrımın zor hatta belirlenebilmesi imkansız olması ile birlikte, kadınların ev içerisinde dinlenme ile çalışma zamanlarının da belirli bir saat ayrımının olmayışı, dinlenme ve çalışmanın iç içe olması ile kadınların ev içi emeği göze görünmemektedir. Kadınların karşılamları zorunlu görülen çocukların bakımı ve ev içi işlerin karşılığı ödenmemektedir ve bu durum kadınları eşlerine bağımlı kılmaktadır. Ev içi işlere uygun görülen ve ücretli emekten dışlanan kadınlar ev içi alan ile özleştirilmişlerdir. Kadınların doğalarının gereği iş bölümünün bu yönlü olduğu düşüncesi ise sadece bir iddiadan ibarettir. Kadınların maddi gereksinimler söz konusu olduğu durumlarda çalışmalarının istenmesi ise bu iddianın yanlış olduğunu göstermektedir.

Bir diğer yandan kadınlar emek gücü için oynadıkları rolde potansiyel birer işçi konumundadırlar. Örneğin evdeki kadınlar savaş ve benzeri durumlarda erkeklerin yerine geçebilecek yedekler olarak görülürler ve erkekler işlerine geri döndüğünde tekrar yedek konuma geçmeleri istenir. Bu durum kadınların ev içi işlerle sınırlı tutulmalarının sadece sistemin çıkarları doğrultusunda yerleşmiş bir düşünce olduğunu gösterir. Kapitalist sistemin kadınların ev içi ücretsiz emeklerinden sağladığı çıkar, artı sermayedir.

Materyalist anlayışa göre, tarihte, egemen etken, sonunda, maddi yaşamın üretimi ve yeniden- üretimidir. Ama bu üretim, ikili bir özgürlüğe sahiptir. Bir yandan, yaşam araçlarının, beslenmeye, giyinmeye, barınmaya yarayan

nesnelerin, ve bunların gerektirdiği aletlerin üretimi; öbür yandan bizzat insanların- üretimi, türün üremesi. Belirli bir tarihsel dönem ve belirli bir ülkedeki insanların içinde yaşadıkları toplumsal kurumlar, bu iki türlü üretim tarafından, bir yandan emeğin öbür yandan da ailenin erişmiş bulunduğu gelişme aşaması tarafından belirlenir (Engels, 2003:8).

Kadınların ev içinde ortaya koyduğu emek yeniden üretimdir ve kapitalist düzenin sermaye artırımına yarar sağlaması kaçınılmazdır. “Birikimi sağlamak için sermayenin ek-emeğe ihtiyacı vardır. Bunun için kapitalist, işçi sınıfını ücrete bağlı bir sınıf haline getirmiş ve eline geçecek ücretin yalnız kendi yaşamını sürdürmesine değil, çoğalmasına da yetecek kadar olmasını sağlamıştır.” (Marks, 2000:555, akt. Ergüder, 2010: 3). Erkeklerle işleri karşılığında verilen ücretin ailelerinin geçimini de sağlamasına yetecek oranda olması fikri, kadınların ücretli olarak çalışmalarının engellenmesini sağlamıştır. Ancak, cinsiyete dayalı işbölümü, kapitalizm öncesinde de var olduğundan, kadınların ev içi emeğinin karşılıksız olmasının tek suçlusunun kapitalizm olduğunu söylemek yanlış bir çıkarım olacaktır.

Kadınların emeğinin görünmemesinin nedenlerinden bir diğeri ise yaptıkları işin ücret karşılığında yapılacak işler olmadığından düşünülmesinden kaynaklıdır. Kadınların ev içinde üstlendikleri işler genel olarak, temizlik, ütü, yemek yapmak, çamaşır ve bulaşık yıkamak, çocuklarının ve eşlerinin bakımı, eşlerinin yaşlı ailesi ya da akrabalarının bakımı şeklinde özetlenebilmektedir. Bu işlerin bir meslek kolu olarak; örneğin, çocuk ya da yaşlı bakıcılığı ya da temizlik görevlisi, ev işleri için görevli yardımcılar şeklinde gruplandırıldığında tüm meslek gruplarının bu işleri belirli bir ücret karşılığında yaptıkları bilinmektedir. Ev içi işlerin bir meslek kolu olarak ücretlendirilmesi; kadınların ev içi emeğinin ücretsiz yapılabilecek kadar kolay ya da yorucu olmayan, vakit almayan işler olarak görülmesinin yanlış olduğunu göstermektedir.

Öte yandan tam zamanlı bir ev kadını olmayan, ücretli bir işte çalışan kadınlar da ev içi işlerinden muaf değildirler. Dışarıda ücret karşılığında çalışan kadınların ev içinde eşleri ve çocukları için harcadıkları emek karşılıksız kalmaya devam etmektedir. Kadınların ücretli olarak çalıştıkları işlerinden arta kalan vakitlerinde evlerinde harcadıkları emek, “çifte mesai” (Acar Savran, Demiryontan, 2016: 11) ya da ‘ikinci vardiya’ şeklinde bilinmektedir. Kadınların ikinci vardiyaları fiziksel ve ruhsal olarak yorulmalarına neden olmakta ve göze görünmemeye devam etmektedir.

Diğer yandan ücretli bir işte çalışmayan ev kadınları için, bütün gün evde oturan ve keyif yapan, çalışmayan kadınlar oldukları düşünülmektedir.

Ayrıca kadınların harcadıkları karşılıksız emek sayesinde, erkekler iş-dışı boş zamanlarını istedikleri gibi kullanma hakkına kadınlardan karşılaştırılamayacak kadar daha çok sahiptirler. Ve nihayet, bu karşılıksız emek erkekler tarafından el koyulan bir emektir. Bu emek sayesinde erkekler güç kazanır, kadınlardan daha iyi işlerde çalışır, politikaya, sendikal faaliyetlere katılır, sınıfına göre sermaye biriktirirler. Buna karşılık kadınlar evde karşılıksız emek harcadıkça güç yitirir, politikadan, kültürden dışlanırlar; düşük ücretli güvencesiz işlere razı olmak zorunda kalırlar. Dolayısıyla karşılıksız emek, kadınların ekonomik olarak bağımsızlaşmalarının önünde bir engel oluşturur; onları evlilik ilişkisine, yani (bir kez daha) karşılıksız emeğe mahkum eder (Acar Savran, Demiryontan, 2016: 12).

Bu durum *Bridget Jones'un Günlüğü* isimli eserde Bridget'in annesi Mrs. Jones üzerinden örneklendirilebilir. Mrs. Jones eşinden ayrılmaya karar verdiğinde yıllar boyunca emeklerinin göze görünmediğinden ve kendisinin hiç 'boş vakit' olarak görebileceği zamanı olmadığından yakınıdır. Bridget ona babasına neden kötü davrandığını sorduğunda:

"Hayatım, durum sadece bir farkına varma olayı, baban emekli olduktan sonra bir de baktım otuz beş yıldır hiç ara vermeden onun evine bakıyor, onun çocuklarını büyütüyorum..." "Babanın gözünde hayatı boyunca işi sona ermişti, oysa benimki devam ediyordu, ki siz küçükken de aynen böyle hissedirdim hafta sonu olunca. İnsan dünyaya bir kere gelir. Ben sadece bir şeyleri biraz değiştirmeye ve bir değişiklik yapıp geriye kalan günlerimi kendime ayırarak geçirmeye karar verdim." (Fielding, 2015: 62).

Kendisini bir feminist olarak değerlendiren Bridget, annesine hak vermeye çalışır.

Kadınların ev içi emeklerinin göze görünmemesinin yanında bir diğer problem ücretsiz işlerinin tam zamanlı olmasıdır. Bir erkek işten eve geldiğinde dinlenme saatleri başlamıştır, hafta sonları tatil yapar ve emekli olduktan sonra tamamen özgürdür. Ancak dışarıda çalışmayan bir ev kadını için saatin gece yarısını göstermesi ya da günlerden pazar olması hiçbir şeyi değiştirmez. Eşinin gömleğinin ütülenmesi gerektiğinde ya da çocuğu ağladığında mesaisi devam etmektedir. Üstelik yaşlansa dahi yemekleri o yapacak, bulaşık ve çamaşırları yıkayacak, evini temizleyecektir. Tam zamanlı bir ev kadınının emekli olması söz konusu değildir.

Benzer bir durum Bridget'in arkadaşı, eşinin kendisini aldattığını öğrendiğinde, Bridget ve arkadaşı Magda arasında konuşulur. Magda'nın eşi Jeremy, Magda'ya bir kadını çekici bulduğunu ve o kadınla flörtleştiğini itiraf etmiştir. Magda'nın konuyla ilgili Bridget'e yakınması şu şekildedir:

“Devam ettiği sürece bekar olmanın tadını çıkarmalısın Bridge.” [...] “İnsan bir kere çocuk doğurup işi bıraktı mı herkes seni aşırı derecede incinebilir bir konumda zannediyor. Biliyorum Jeremy hayatımın büyük bir tatilden ibaret olduğunu düşünüyor ama temelde uç noktada çalışıyorum, bütün gün bir bebeğe ve küçük bir çocuğa bakıyorum ve işler hiç bitmiyor! Jeremy günün sonunda eve döndüğünde ayaklarını uzatıp doyurulmak istiyor ve şimdi fark ediyorum ki bunca zamandır Harbour Club’daki kızlarla ilgili fanteziler kuruyor. [...] Ama nedense hep baskıcı bir hava var, sanki o bütün gün para kazanmaya çalışırken ben Harvey Nichols saplantılı, bütün gün dışarıda yiyip içen korkunç kadın oluyorum.” (Fielding, 2015: 142,143).

Bridget arkadaşına işe geri dönerek kendisini kurtarmasını, gücünü eline tekrar almasını ve Jeremy’i geride bırakmasını tavsiye eder. Magda çaresizce; “Üç yaşından küçük iki çocuğun varsa yapamazsın,” [...] “Sanırım ben çoktan yatağımı yaptım, içine de yatmak zorundayım.” (Fielding, 2015: 144). der. Bridget en yakın arkadaşlarından olan ve bir eşcinsel olan Tom’un kendisine hep söylediği sözü hatırlar: “Sadece kadınlar kanar...” (Fielding, 2015:144).

Bridget’in annesinin ve arkadaşı Magda’nın yaşadıkları oldukça sık karşılaşılan bir durumdur. Günlük yaşamda fazlasıyla alışık olduğumuz, evli erkeklerin dışarıda bir ücret karşılığında çalışmayan eşlerini ‘sürekli bir tatil’ yapıyor olarak görmeleri durumu ailelerin büyük çoğunluğunda gündeme gelen bir problemdir. Kadınların bütün gün boyunca eşlerinin giyecekleri çamaşırları yıkaması ve ütölemesi, evi temizleyip düzenlemesi, akşam yemeğini hazırlaması ve çocukların bakımı hiçbir iş yapmamakla eşdeğer görölmektedir. Kadınlar biyolojik olarak doğurganlığa sahip oldukları için dünyaya çocuk getirme görevi onlara aittir ve devam eden süreçte sorumluluk yine kadınların üzerindedir. Çoğu zaman kadınların çocuk sahibi olduktan sonra çalışmaları uygun görölmemektedir. “1965 yılına kadar, kadının emek gücü tümüyle el konulmuş durumdadır: Kadının dışarıda çalışmasına kocanın karşı çıkma hakkı vardır. Bu düzenlemelerin 1965 yılında yürürlükten kaldırılmasıyla kadınların emek güçlerinin bir bölümüne hukuksal olarak sahip çıktıkları söylenebilir.” (Acar Savran, Demiryontan, 2016: 104). Toplumsal olarak kurallaştırılan bu durumu kadınlar da içselleştirmişlerdir. Kendi hayatı için aksini isteyen ya da savunan kadınlar kötü, duygusuz anne olarak etiketlenmektedir. Ev içi işler kadınların sorumluluğunda göröldüğünden kadınlar ev içi işlerini aksatacak hiçbir şeye el uzatmamalıdır. Üstelik dışarıda ücretli çalışabilseler dahi ev işleri halen onların sorumluluğundadır ve yine herhangi bir ev içi iş eksik yapılmışsa kötü bir ev kadını olarak nitelendirilir. Kadınlar ekonomik özgürlüklerine ancak erkeklerden çok daha düşük ücretli bir işte çalışarak ve ev içi işlerini de tam zamanlı

bir ev kadını gibi yerine getirerek sahip olabilirler. Kadınların mecbur kaldığı çift vardiya durumu, ev içindeki işlerin kendi bakımları ve hayatlarının idamesi karşılığında adil olduğu iddiasını çürütmektedir. Kadın dışarıda kendi hayatını devam ettirecek ve bakımını sağlayacak parayı kazansa dahi ev işlerinin sorumluluğundan muaf olmadığı için kadınların ev içi emeği tamamen karşılıksız kalmaktadır. Dışarıda ücretli çalışan kadınlar çoğu zaman kendi kazandıkları para için dahi söz sahibi olamazlar. Kadınların kendilerinin kazandıkları para dahi eşlerinin denetimindedir. Evlilik, kadınların kendi emeklerini denetleme haklarını ellerinden almaktadır. Dolayısıyla evlilik kurumunun kadınların emeğine el koyduğu ve çaldığı, tüm kadınların bu sömürüye maruz kaldığı çıkarımı yanlış olmayacaktır.

Sonuç olarak, kadınların ekonomik bağımlılıklarını pekiştiren birden fazla etken vardır. Acar Savran ve Demiryontan'a göre bu etkenler şu şekilde maddeleştirilebilir:

1. Ücret biçimi. Kadınların ev içinde ücretsiz çalışmalarını ekonomik olarak olanaklı kılan neden; dışarıda çalışan erkeklere aile geçimini sağlayabilecek kadar ücret ödenmesi, erkeklerin ücretleri ayrıcalıklıyken kadınların dışarıda ancak düşük ücret kazanabilmesi.
2. Cinsiyete dayalı iş bölümü. Kadınların ev içi görevlerine bir de ücretli işlerin doyurucu olmayışı eklendiğinde bu, kadınların ev dışında çalışmaları önünde önemli bir engel haline gelir ve kadınları bu konuda cesaretini kırabilir.
3. Yüksek işsizlik oranı ve özellikle yüksek kadın işsizliği oranı. Ekonominin kötü duruma doğru seyrettiği dönemlerde işverenler ilk olarak kadın işçilerinin işine son vermeyi tercih etmektedir.
4. Çoğu toplumda kadınların yeniden- üretimdeki rollerine atfedilen değer. Topluma göre kadınlar için işleri ikinci planda, aileleri, çocuklarının bakımı ve ev içi sorumlulukları birinci plandadır. (Acar Savran, Demiryontan, 2016:147-8).

Görüldüğü gibi kadınların ekonomik özgürlüklerini ellerine alamamaları ve ev içi emeğinin karşılıksız kalmasının nedenleri oldukça fazladır. Kadınların ezilmesinin sorumlusu ne yalnızca kapitalist sistem ne de yalnızca erkeklerdir. Ekonomik sistemin düzelmesi ve kadınların erkeklerle eşit iş kollarında ve eşit ücretlerle çalışabilmeleri sağlansa dahi kadınların ev içi sorumluluklarından

kurtulamayacakları ihtimali ile kadınlar için tam bir kurtuluş sağlanamayacaktır. Çocuk bakımı haricinde diğer ev işlerinin eşler arasında paylaşılması ile bir nebze eşitlik sağlansa dahi çiftlerin çocuk sahibi olmaları ihtimalinde kadınların ev içi görevleri tamamen üstlenmeleri gerekecektir. Çocuk bakımı için toplumsal görüşler ailelerin özellikle de annelerin kendi çocuklarının bakımını üstlenmeleri yönündedir. Kadınların kurtuluşa ulaşabilmeleri için ataerkil kabullerin yerini eşitlikçi görüşler almalı ve toplumda kadınlar için ayrımcı bakış açısı sona ermelidir.

Sonuç

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları birbirlerine yakın olarak görülse de ifade ettikleri anlam bakımından oldukça farklıdır. Cinsiyet kavramı biyolojik olarak sahip olunan kadın ya da erkek olma durumu iken, toplumsal cinsiyet kültürel olarak toplumun bireylerden beklediği kadınlık ve erkeklik rollerini ifade eder. Doğdukları andan itibaren toplumsal cinsiyet normlarına maruz kalan kadın ve erkek bireyler cinsiyet normlarını aksi mümkün olmayan kaideler şeklinde kabul etmektedir. Toplum yapısında meydana gelen cinsiyet eşitsizliğinin nedeni bireylerin biyolojik cinsiyetleri değil, toplumun onlardan beklentileridir. Kadın ve erkek için belirli davranış kalıpları ve roller belirleyen toplum, belirlediği stereotiplere uymayan kadınlık ve erkeklik biçimlerini cezalandırmakta ve toplumsal çemberin dışına itmektedir.

Toplumda erkekler için belirlenen ‘sert ve güçlü’ hegemonik erkeklik kavramına uygun olmayan erkeklere yeterince erkek değillermiş gibi yetersiz hissettirilerek psikolojik hasara uğrayabilecekleri bir baskı uygulanmaktadır. Hegemonik erkeklığe en uzak erkeklik türü olan madun erkekler ise toplumsal cinsiyet ayrımcılığından en çok yara alan, kadınların ezilmişliği ile eşdeğer seviyede hatta belki daha fazla baskı ve dışlanma gören erkeklerdir. Toplum kadın ve erkeklere belirli davranış kalıpları ile birlikte belirli roller belirlemektedir. Toplum bu rollerin belirlenişinde biyolojik özellikleri temel almıştır. Kadınların biyolojik olarak doğurganlık özelliğine sahip olmalarından kaynaklı toplumun kadınlara biçtiği rol anneliktir. Cinsiyet rolleri ile ilgili tartışılan nokta ise, rollerin doğuştan mı var olduğu yoksa kültür ile sonradan mı yerleştiğidir. Bu kısıtlayıcı cinsiyet rollerin kültür aracılığıyla sonradan yerleştirildiğine dair en çarpıcı örnek, daha çocukluk döneminde bireylere dayatılan renkler, kıyafetler ve oyuncaklardır. Kız çocukları için uygun görülen pembe rengin, güzellik ve bedenselliği temsil eden bir renk olduğu bilinmektedir ve bu rengin erkek çocuklara giydirilmesi hoş karşılanmaz. Çocuklar için oldukça erken yaşlarda başlayan bu ayrımlar, onların nasıl davranmaları ve hangi işlerle meşgul olmaları gerektiğini de belirler.

Batı felsefesinin en ünlü isimlerinden olan J. J. Rousseau, kız ve erkek çocuklar için iki ayrı uç noktada olan davranış biçimleri, mizaç ve görevler belirlemiş hatta bu fikirlerini kurallaştırmıştır. Rousseau’ya göre, bir kız çocuğu ileride en önemli görevi

olacak olan anneliğe hazırlanmalı, küçük yaştan itibaren ev işlerini nasıl idare edeceğini öğrenmeli ve erkeklerin haksızlıklarına katlanmaya alışmalıdır. Erkeklerle fayda sağlamak ve erkeklerin hayatını kolaylaştırmak, erkeklerin sevgi ve beğenisini kazanmak; Rousseau'ya göre kadınların asli görevleridir. Mary Wollstonecraft, J. J. Rousseau için, kadınların erkeklere haz verme odaklı yetiştirildikleri bir ülke olan Fransa'da yaşamını sürdürdüğü için bu görüşlerinin oluştuğunu söyler. Kız çocuklarına oldukça erken yaşlardan itibaren aklın değil bedenın öne çıkartıldığı bir eğitim ve yaşam tarzı benimsetilmiştir. Kız çocukları için uygun görülen eğitim ileride en büyük görevleri olacak olan annelik ve ev içi roller ile ilişkilidir. Bu fikrin yıllarca yaygın bir şekilde benimsenmesinin ve uygulanmasının sonucu olarak kız çocuklarının yetenek ve kabiliyetleri geride kalmıştır. Kadın ve erkek için farklı iş bölümleri tarihin en eski çağlarında dahi var olsa da, erkeklerin avantajlı ve üstün konuma geçmeleri modernleşme ve özellikle de üretim alanının ev alanının dışına taşınması ile ivme kazanmıştır. F. Engels, tarih öncesi uygarlıklarda soy ağacının anneye göre belirlendiğini, ataerkil aile düzeni ve mülkiyete geçiş ile birlikte kadınların ev içi görevlerle sınırlandırılmış birer hizmetçi haline geldiklerini söyler. Görüşleri hem Antik Yunan felsefesini hem de kendinden sonraki Batılı ve İslamcı düşünürleri etkileyen Aristoteles, kadınların erkeklerden aşağı olduğunu ve yönetilmeye uygun olduklarını söyleyerek cinsiyet ayrımcılığının temellerini sağlam şekilde atmıştır.

Avrupa'da devlet yönetiminin ve toplumsal kuralların Hristiyanlık doğmalarını temel almasıyla cinsiyetçilik beslenip büyümüştür. Hristiyanlığın temelinde kadınlar için tıpkı günümüzde olduğu gibi iki ayrı uç noktalarda yer alan stereotipler belirlenmiştir. Ya bakire Meryem gibi günahsız bir melek ya da Adem'in cennetten kovulmasına neden olan Havva gibi bir şeytan olabilir kadın. Kadınların günahsız olmalarının yolu evlenmekten geçer. Kadın cinselliğinin tehlikeli olarak görülmesi ve kontrol altında tutulma çabası Ortaçağ ve Rönesans Avrupa'sında da devam etmiştir. Avrupa'da Fransız Devrimi ile tüm yurttaşların eşit olduğu ilkesi kabul edilmiştir ancak kadınlar yine eşitliğin dışında tutulmuşlardır. Mülkiyet mirası, boşanma ve velayet hakları ve oy hakkı bulunmayan kadınlar, erkeklerle eşit haklara sahip olabilmek için savaşmak zorunda kalmışlardır.

Kadınların eşitlik talebi, Aydınlanmacı Liberal Feminizm ile dünya çapında bir yankı uyandırdıktan sonra kadın hareketi evlilik ve boşanma konularında ilerleme

kaydetmiştir. Kadınlar artık eğitim hakkı, ve evlendikten sonra mal varlıklarının devlet tarafından korunması haklarını elde etmişlerdir. Aydınlanmacı Liberal Feministler miras, evlilik ve boşanma konularını temel almışlardır ancak kadınlık ve annelik rolleri konusunda radikal değişimler yerine var olan normları desteklemişlerdir. Kadınlar için anneliği kutsal saymaya devam eden Aydınlanmacı Liberal Feministler, kadınları ev içi ve annelik görevleri ile bütünleştirmeye devam etmiş ve bu nedenle kadınların kamusal alandan uzak tutulmaları sorununu çözememiştir.

Jane Austen'ın 1796 – 1797 yılları arasında yazdığı İngiltere'de kadınların toplumsal konumunu hiciv sanatıyla anlattığı romanı *Gurur ve Önyargı*'da kadın karakterlerin hayatlarındaki tek odak noktalarının evlilik olduğu, kendilerine varlıklı bir eş seçebilmek için katıldıkları balolar, dans ve dedikodudan başka meşgul oldukları konu olmadığını anlatır. Kadınlar için uygun görülen, şarkı söyleme ve enstrüman çalma, resim yapma ve modern diller gibi dallarda eğitim görmeleridir. Mesleki bir eğitim almalarının gereği görülmemektedir. Evlilik yaşı yaklaşan genç kadınların hayatlarını garantiye alabilmeleri için varlıklı bir eş bulmaları en büyük başarıları sayılmaktadır. *Gurur ve Önyargı* romanında diğer kadın karakterlerden farklı tek karakter olan Elizabeth, güçlü, akıllı, farkındalık sahibi, gururlu bir genç kadındır ve evlilik için yanıp tutuşmamaktadır. Ancak Austen'ın bir kadının nasıl olması gerektiğini yansıttığı stereotip dışı başkarakter Elizabeth dahi roman sonunda evlenerek kadın için belirlenmiş olan geleneksel olay örgüsünün dışına çıkamamıştır. Diğer karakterlerden farklı yansıtılan güçlü, ideal kadın karakterin de sonunun aynı olması ironiktir. Öte yandan Austen, romanında evliliğin kadınlar için bir seçim değil zorunluluk olmasının nedenlerine de yer vermiştir. İngiliz kadınlarının hukuki varlığının eşlerinin himayesine verilmesi, mülkiyet mirası haklarının olmayışı, eğer evlenmezlerse mülkiyet haklarının erkek kardeşe ya da kuzenlerine geçmesi romanda yer alan tartışma konularından bazılarıdır. Bunun yanı sıra kadının sosyal statüsü ve cinselliği konuları da romanın vurgulanan sorunsallarından en önemlileridir.

Aradan geçen yaklaşık iki yüz yıllık süre zarfında kadının hukuki anlamda bazı haklar kazanmasına karşın, modern toplum içerisinde sosyal statüsü ve cinselliği bağlamında kadın algısının büyük ölçüde bir değişim göstermediği *Bridget Jones'un Günlüğü* isimli eser de görülmektedir. Eser, toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında uzun yıllar sonra nelerin değişip nelerin aynı kaldığının anlaşılmasına yardımcı olur.

Roman ikinci dalga feminist akımın çözüm getirmeye çalıştığı konular olan; ev içi emek, cinsel özgürlük, doğurganlık, iş hayatında kadınların konumlandırılışları gibi konuları işlemekle birlikte evlilik konusuna da yer vermiştir. Romanın ana karakteri olan Bridget Jones, modern ve şehrli kadınların adeta bir yansımasıdır. Güzel bir eğitimi ve işi olan Bridget Jones, aşk aramaktadır. Bridget'in annesi onun evlenmesini istemektedir. Bridget'in arkadaşları, akrabaları ve çevresinden halen evlenmemiş olması yüzünden gördüğü baskı onu mutsuz etmekte, yetersiz hissetmesine neden olmaktadır. Bridget her ne kadar şehrli ve modern dönem kadını olsa da, cinsel özgürlük konusunda ikircikli ve problemlili ataerkil bakış açısının mağdurlarından birisi olur.

Modern ve kariyer sahibi bir kadın olmasına rağmen Bridget Jones, evliliği olmazsa olmaz bir olgu olarak görmektedir. Dolayısıyla evlilik olgusunun toplumun 'normal' olma kurallarının başında gelmesi aradan geçen iki yüz yıllık süreçte hiçbir değişim göstermemiştir. Roman sonunda Bridget Jones için uygun görülen 'mutlu son' evlilikle sonuçlanması muhtemel bir aşkı bulması olmuştur. Bridget Jones'un evli arkadaşları da ikincil konuma itildikleri ve değersizleştirildikleri evlilik kurumu içerisinde ekonomik kaygılarla kalmak zorunda kalırlar. Bu toplumsal cinsiyet algısı çerçevesinde kadınlar "bir son kullanma tarihi" olan objelerdir.

Görüldüğü gibi yıllar kadınlara mülkiyet hakkı ve siyasi haklar, ekonomik özgürlük getirse de toplumsal cinsiyet eşitsizliği yok olmamış sadece yön değiştirmiştir. Ekonomik özgürlüğünü eline alan kadınların geçim sıkıntısı olmasa da 'evlilik' hala tek kurtuluş yolu ve mutlu son olarak görülmekte ve dayatılmaktadır. 'Cinsel özgürlüğe' kadınlar da sahipmiş gibi görünseler de kadınlar ve erkekler için sonuçlar ve beklentiler aynı olmamaktadır. Evli çiftler için ise hiçbir değişiklik kaydedilememiştir. Ev işleri ve çocuk bakımı günümüzde dahi halen kadınların görevi olarak görülmektedir ve çalışmayan kadınların ekonomik özgürlüğü yoktur. Kadınların bedenleri üzerinde ise yine toplumun denetimi vardır, kendilerini topluma ve erkeklere beğendirmek zorunda olmak yine kadınların mecburiyetidir. Kadınlar kendileri üzerindeki baskıların tümüne karşı çıktığı ve haklarını savundukları halde baskıların kıskacından kurtulamamışlardır. Erkekler ise sistemin kendilerine sundukları ayrıcalıklardan memnun görünmekte ve rahatsızlık duymamaktadırlar. Bu durumun sonucu olarak ise tıpkı efendi – köle ilişkisinde olduğu gibi, sömürülen taraf ezilmekte sömüren taraf ise tahakkümünü sürdürmektedir. Başka bir deyişle,

sömüren – sömürülen ilişkisi sürmekte, türlerden bir tanesinin ezilen konumda kalmasının önüne geçilememektedir. Bu da göstermektedir ki, toplumsal cinsiyet algısı yıllar için değişime uğrasa da, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri varlığını katı biçimde sürdürmektedir.

Kaynaklar

- Acar Savran, G., Demiryontan, N. T. (2016). Kadının Görünmeyen Emeği. İstanbul: Yordam Kitap
- Alpan Özdemir, E. D. (2018). Toplumsal Cinsiyet Kalıp Yargılarının Çocuk Oyunlarına Yansıması. GSF Sanat Dergisi. 31: 80-89.
- Antalyalı, Ö. L., Özkul, A. S. (2017). Fakülte ve Meslek Yüksekokullarında Başarılı Girişimci Algısı ve Cinsiyet Rolü Stereotipleri ile İlişkisi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 9(21): 1-23.
- Arda, F. (2018). “Mavisakal”dan “Kanlı Oda”ya : Angela Carter’den Bir Feminist Yeniden Yazım Örneği. Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar. 36: 26-44.
- Aristoteles. (1975). *Politika*. (Çev. Mete Tuncay), Remzi Kitabevi.
- Arnaud-Duc, N. (2005). Hukukun Çelişkileri. Georges Duby, Michelle Perrot ve Genevieve Fraisse (Ed.), Kadınların Tarihi Devrimden Dünya Savaşına Feminizmin Ortaya Çıkışı (ss. 80-111). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- Austen, J. (2018). *Gurur ve Önyargı*. (Çev. Hamdi Koç). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- Barın Akman, F. (2018). Jane Austen’in Romanları Üzerine Bir Araştırma: Evlilikteki Sosyo-Ekonomik Güdüler ve Kadın Yaşamına Etkileri. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Dergisi. 58(1): 1101-1127.
- Berger, J. (2019). *Görme Biçimleri*. (Çev. Yurdanur Salman). İstanbul: Metis Yayıncılık
- Berktaş, F. (2016). *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*. İstanbul: Metis Yayıncılık
- Bilgin, R. (2016). Geleneksel ve Modern Toplumda Kadın Bedeni ve Cinselliği. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 26(1): 219-243.
- Bora, A. (2012). Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık. Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar (Çayır, K. ve M. Ayan Ceyhan (der.), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul) İstanbul bilgi üniversitesi sosyoloji ve eğitim çalışmaları birimi (seçbir). 35-44.

- Bozdemir, N., Özcan, S. (2011). Cinselliğe ve Cinsel Sağlığa Genel Bakış. *TURKISH JOURNAL OF FAMILY MEDICINE AND PRIMARY CARE TJFMPC*. 5(4): 37-46.
- Bozok, N. (2018). Avrupalı Cadıların Bostanları, İstanbullu Kocakarıların Çiçek Aşısı ve Cinchon Kontesinin Kınakına Ağaçları: Modern Tıp Tarihi Kadınları Neden Yazmadı? *Fe Dergi 10: Feminist Eleştiri*. 1: 139-148.
- Budak, H., Küçükşen K. (2018). Türkiye'nin Sosyal Transformasyon Sürecinde Y Kuşağının "Toplumsal Cinsiyet Rolü" Tutumları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 17(66): 561-576.
- Butler, J. (2016). *Cinsiyet Belası*. (Çev. Başak Ertür). İstanbul: Metis Yayıncılık
- Canatan, A., Sığın, A. (2018). Connell'in "Erkeklikler" Teorisinde İşbirlikçi Erkek, Madun Erkek ve Marjinal Erkek: Hegemonik Erkekliğin Kavramsal Hegemonyası. *Sosyal Bilimler Dergisi*. 32(32): 163-175.
- Çakmak, D. (2007). Fransız Devrimi'nde Kadın: Eksik Yurttaş. *Ege Akademik Bakış Dergisi*. 7(2): 727-745.
- Çetin, M., Atan, E. (2012). İlköğretim Okullarında Görev Yapan Kadın Okul Yöneticilerinin "Cam Tavan"a İlişkin Algılarının İncelenmesi. *M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. 35(35): 123-136.
- Çatalcalı Soyer, A. (2009). Okul Öncesi Dönem Çocuk Hikaye Kitapları: Stereotipler ve Kimlikler. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. (1): 13-27.
- Çiçek, B., Çopur, Z. (2018). Bireylerin Kadınların Çalışmasına ve Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları. *IJOEEC (International Journal Of Eurasian Education And Culture)*. (4): 1-21.
- Çilingir Ük, Z. (2019). Toplumsal Cinsiyet Stereotiplerinin Kadınlar Günü Reklamları Üzerinden Değerlendirilmesi. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*. (24): 1-16.
- Çolak, G. (2018). Türk Edebiyatında Kelimelerin Toplumsal Cinsiyeti. *Türklük Bilimi Araştırmaları*. (43): 87-125.

- Çolakoğlu, H. (2015). Antik Yunan ve Platon'da Cinsiyet Sorunu. Atatürk İletişim Dergisi. (9): 223 – 229.
- Dede, K. (2014). Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Yeniden Üretiminde Aşk Romanlarının Rolü: Muazzez Tahsin Berkand'la İzdivaç. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. 28(4): 193-212.
- Deniz, D. (2019). Güzellik Kaygısı. Aydın Toplum ve İnsan Dergisi. 5(1):1-8.
- Direnç, D. (2014). *Kadın Yazarlardan Eski Masallar Yeni Meseller*. İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları
- Donovan, J. (2016). *Feminist Teori*. (Çev. Aksu Bora, Meltem Ağduk Gevrek, Fevziye Sayılan). İstanbul: İletişim Yayıncılık
- Durhan, G. (2015). John Stuart Mill Felsefesinde Kadının Toplumdaki Yeri. Anemon Muş Alpaslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 3(2): 135-148.
- Ekinci, E. (2016). Devrimden Günümüze Fransız Siyasal Sisteminin Evrimi. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 6(1): 149-172.
- Ekşi, G. (2009). Gender Stereotypes and Gender Roles Revealed in the Students Written Work. Journal of Language and Linguistic Studies. 5(1): 37-54.
- Engels F. (2003). *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*. Eriş Yayınları.
- Ergüder, B. (2011). Sermaye Birikimi Sürecinde Ücretsiz Kadın Emeği. İktisat Dergisi. 1-11.
- Fielding, H. (2015). *Bridget Jones'un Günlüğü*. (Çev. Bige Turan). İstanbul: Pegasus Yayınları
- Foucault, M. (2007). *Cinselliğin Tarihi*. (Çev. Hülya Uğur Tanrıöver). Ayrıntı Yayınları.
- Geçit, B. (2013). John Stuart Mill'de Kadının Toplumsal Konumu. Beytulhikme An International Journal of Philosophy. 3(2): 105-127.
- Gilbert, S. M., Gubar, S. (2016). *Tavan Arasındaki Deli Kadın*. (Çev. Nil Sakman). İstanbul: Aylak Adam Kültür Sanat Yayıncılık

- Gürhan, N. (2010). Toplumsal Cinsiyet ve Din. E- Şarkiyat İlimi Araştırmalar Dergisi. (9): 58-80.
- Gürhanel, M., Arkonaç A. S. (2013). Geylelerin “Öteki” İnşası: Kadınsılık. Psikoloji Çalışmaları Dergisi. 33(2): 1-14.
- Hamilton, E. (2016). *Mitologya*. (Çev. Ülkü Tamer). İstanbul: Varlık Yayınları
- İlker, N. G. (2017). Celestina: Calisto ve Melibea'nın Trajikomedyası'nda Ortaçağ ve Rönesans Arasında Kalmış Birey ve Kadın. SEFAD. (37): 343-350.
- İmançer, İ. (2004). Sosyal Psikolojik Açıdan Stereotip Kavramının Dil ve Metin Analizinde Kullanımı. Selçuk University Digital Archive Systems. 3(3): 128-142.
- Minic, D. (2016). *Feminist Medya Teorisi ve Aktivizmi*. (Çev. Deniz Kurt). İstanbul: SUB Yayınları
- Kandiyoti, D. (2015). *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar*. İstanbul: Metis Yayıncılık
- Karakaya, H. (2018). Toplumsal Cinsiyet Algısı, Din ve Kadın. Journal of Analytic Divinity. 2(2): 36-62.
- Karatekin, K., Topçu, E., Kuş, Z. (2018). Bir Medya Okuryazarlığı Çalışması: Ulusal Basında Kadının Yeri. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 1(39):397-430.
- Kepekçi, E. (2012). (Hegemonik) Erkeklik İlişkisi. Kadın Araştırmaları Dergisi. 2(11): 59-86.
- Keskin, F., Uluşan, A. (2016). Kadının Toplumsal İnşasına Yönelik Kuramsal Yaklaşımlara Dair Bir Değerlendirme. Akdeniz İletişim Dergisi. (26): 47-68.
- Kocabaş Atılğan, D. (2013). Antik Yunan'da Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Temsili. Yedi. (10): 15- 27.
- Opitz, C. (2005). Geç Ortaçağ'da Yaşam. Christiane Klapisch-Zuber (Dizi ed.), Dizi adı: Cilt2. Kadınların Tarihi Ortaçağ'ın Sessizliği (ss. 255-301).
- Öngen, B., Aytaç, S. (2013). Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları ve Yaşam Değerleri İlişkisi. Sosyoloji Konferansları. (48): 1-18.

- Örnek, S. (2015). ABD’de Kadın Haklarının Gelişimi. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. (29): 105-129.
- Özbek, Ç. (2016). Modernite – Postmodernite İkiliğinde Cinsiyeti Yeniden Kurgulamak. İstanbul Kemerburgaz Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 1(2): 51-61.
- Özben, M., Youssouf, M. M. (2019). Hegemonik Erkekliğin Uzantısı Olan Onur Kodları ve Şiddet: Otomatik Portakal Örneği. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 23 (1):103- 112.
- Özgen, İ. (2017). Tüketim Kültürü ve Medyada Güzellik Söylemi: Bir Alımlama Çalışması. Global Media Journal TR Edition. 8(15):1-28.
- Özmete, E., Zubaroglu Yanardağ, M. (2016). Erkeklerin Bakış Açısıyla Toplumsal Cinsiyet Rollerini: Kadın ve Erkek Olmanın Değeri. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi. 20(1): 91-107.
- Öztürk Türkmen, H. (2011). Tarihsel Olarak Kadın Şifacılık ve Tıbbın Değeri. Lokman Hekim Journal. 1(2): 21-27.
- Pak, M. D. (2019). Feminist Distopyada İktidar, Baskı ve Direniş: Damızlık Kızın Öyküsü. IBAD Sosyal Bilimler Dergisi, Özel Sayı: 1-11.
- Platon. (2012). *Devlet*. (Çev. Cenk Saraçoğlu, Veysel Atayman).BS Yayın Basım Dağıtım Rek. Org. San. LTD. ŞTİ.
- Rousseau, J., J. (2016). *Emile “bir çocuk büyüyor”*. (Haz. Ülkü Akagündüz). İstanbul: Selis Kitaplar Basım Yayın Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi
- Saraç, L. (2008). Sporda Homofobi Ölçeği: Türkçeye Çevrilmesi ve Adaptasyonu. Spor Bilimleri Dergisi. 19(4): 238-249.
- Savcı, İ. (1999). Toplumsal Cinsiyet ve Teknoloji. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi. 54(1): 123-142.
- Schaffer, J. (2015). Kadının Kırmızı İpliği. Cogito. (81): 168-192.
- Scott, W. J. (2007). Toplumsal Cinsiyet: Faydalı Bir Tarihsel Analiz Kategorisi. Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar. (12): 112-138.

Sledziewski, E. G. (2005). Dönüm Noktası Olarak Fransız Devrimi. Georges Duby, Michelle Perrot ve Geneive Fraisse (Ed.), Kadınların Tarihi Devrimden Dünya Savaşına Feminizmin Ortaya Çıkışı (ss. 39-52). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

Şatır, D. (2019). Bir Hanım Tarafından - Jane Austen. İngiliz Dili ve Edebiyatı Kulübü Dergisi. (1):102-103.

Şen, B. B. (2006). Bir Ütopyaçısı Olarak Sanatçının Yaşamsal Deneyimi Dönüştürme Tutkusunu (Yüksek Lisans Tezi). Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tan, B. (29.01.2019). Antik Yunan'da Eşcinsellik – Büyük Bir Yalan mı?. Nereye, 29. Erişim adresi: <https://nereye.com.tr/antik-yunanda-escinsellik-buyuk-bir-yalan-mi/>, (10.03.2020).

Tarba Ceylan, D. (2004). “Sıradan” Kadınların Yazarı Jane Austen. Kadınlar Dile Düşünce. İstanbul: İletişim Yayınları

Taşdelen, P., Koca, C. (2015). Viktorya Dönemi İngiltere’inde Kadın Bedeni Politikaları ve Kadınların Spora Katılımı. Edebiyat Fakültesi Dergisi. 32(1): 205-214.

Temelkuran, E. (1999). Cinsel Özgürlük Mavalı... Birikim. (119).

Temelkuran, E. (29.10.2001). Bridget Jones Komik Değildir!. Milliyet, s. 1. Erişim adresi: <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/ece-temelkuran/bridget-jones-komik-degildir-5272143>, (05.09.2020).

Tuncel, R. (19.05.2014). Antik Çağda Eşcinsellik- Kısa Bir Bakış. YENİDÜZEN, Erişim adresi: <http://www.yeniduzen.com/antik-cagda-escinsellik-kisa-bir-bakis-81420h.htm>, (15.08.2019).

Wollstonecraft, M. (2017). *Kadın Haklarının Gerekçelenirilmesi*. (Çev. Deniz Hakyemez). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

Woolf, V. (2019). *Kendine Ait Bir Oda*. (Çev. Leyla Yıldırım). İstanbul: İlgü Kültür Sanat Yayıncılık

Yaktıl Oğuz, G. (2010). Güzellik Kadınlar İçin Nasıl Vaade Dönüşür: Kadın Dergilerindeki Kozmetik Reklamlarını Üzerine Bir İnceleme. Selçuk İletişim. 6(3): 184-195.

Yaşar Ümütlü A. (2018)._John Stuart Mill, The Subjection of Women (Kadınların Köleleştirilmesi), A Penn State Electronic Classics Series Publication, 2006, 111s.*. Kent Akademisi. 11(1): 200-203.

Yılmaz, Ö. (2012). Hristiyan Mistik ve İslam Tasavvuf Geleneğinde Kadın İmgesi ve Evlilik Konusuna Kısa Bir Bakış. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 13(2): 49-65.

